

Universiteit Gent
Opleiding Afrikaanse Talen en Culturen
Academiejaar 2004-2005

De taalsituatie in Equatoriaal-Guinea

Promotor: Prof. Dr. M. Meeuwis

Verhandeling, voorgelegd voor het behalen van de graad van licentiaat in de Afrikaanse Talen en Culturen door Birgit Ricquier.

DANKWOORD

Ik wil hier graag een aantal mensen in de bloemetjes zetten. Professor Meeuwis, ik wil u bedanken voor het fantastische thesisonderwerp, het heeft me waarlijk geen moment verveeld (en ik heb sommigen toch anders horen zeggen), en dank u wel om mij te begeleiden. Ik heb u in feite niet veel aangesproken voor de thesis, maar het was fijn te weten dat ik altijd bij u terecht kon. De mensen van de C.I.D.A.F. wil ik ook bedanken voor alles wat ze voor mij gedaan hebben: tips geven voor boeken en artikels en verloren artikels kopiëren en naar mij opsturen. Ze hebben mij bovendien zomaar twee werken cadeau geven. Señores y Señora, quiero agradecerles muchísimo por todo lo que han hecho para mí. No conozco una biblioteca donde trabajan personas tan amables como Ustedes. Espero de volver un día, quizás para hacer otras investigaciones, ¿quién lo sabe? Professor Bolekia wil ik bedanken om eventjes tijd voor mij te maken in zijn drukke schema. Profesor Bolekia, muchas gracias por el interviú. Espero que Usted tendrá la posibilidad de promover su lengua en una Guinea Ecuatorial más democrática. Pascual Monoco Mañanga, José Mba Nguema, Mebota Mabay, Alicia Ondo en Oyana Mbá wil ik ontzettend bedanken voor de interviews. Señores, muchas gracias, y ¡mucho suerte para los estudios! Señoras, quiero agradecerles muchísimo por el interviú. Jesús Manuel Machimbo wil ik apart bedanken, omdat hij mijn e-mails ook nog zo snel heeft beantwoord. Muchas gracias. Me siento que no tengo la versión escrita del interviú, pero recibirás pronto una copia de la versión agrabada. De vrouw die in de ambassade in België werkt wil ik bedanken voor het vriendelijk onthaal, zo anders dan in Madrid. Siempre he hablado en francés con Usted, pero agradecerle lo hago en español: Señora, ¡muchas gracias! A todos los guineaecuatorianos también quiero decir que Guinea Ecuatorial siempre será un poco más especial para mí que los otros países africanos. Es seguro que la visitaré un día. Ook de Belgen Raymond Vanspauwen en Guy Lemaire wens ik te bedanken. Heren, dank u wel. Messieurs, merci. Verder bedank ik ook Gilles-Maurice de Schryver voor het ter beschikking stellen van de paper over de taalsituatie in Equatoriaal-Guinea, geschreven in de eerste kandidatuur van de opleiding Afrikaanse Talen en Culturen. En ik wil hier ook nog mevrouw Vyncke in de bloemetjes zetten. Zonder haar uitstekende lessen Spaans in het Koninklijk Atheneum te Brugge had ik nooit aan deze thesis kunnen beginnen. Ik ken maar weinig leerkrachten die zo goed taallessen geven.

Na vier jaar Afrikaanse Talen en Culturen is ook het tijdstip aangebroken om alle professoren en docenten te bedanken voor hun lessen. Ik wil in het bijzonder professor Blommaert en professor Kabuta bedanken voor alles wat ze voor mij en mijn klasgenoten gedurende de hele opleiding hebben gedaan. Professor Blommaert, u had het voorspeld en het is waar. Gedurende deze vier jaar is mijn visie op Afrika en de hele wereld enorm veranderd. Deze opleiding heb ik dan ook in de eerste plaats als een persoonlijke verrijking ervaren. Professor Kabuta, ik wil u nog speciaal bedanken omdat u me mijn liefde voor literatuur heeft doen herinneren. De leesmicrobe heeft me sinds het lezen van Zakes Mda's boeken weer helemaal te pakken.

Tot slot wil ik hier ook graag mijn familie bedanken. Mama en papa, dank u wel dat jullie mij de kans hebben gegeven om te studeren (hoewel dat niet altijd even evident was), en dan nog wel deze richting! Papa, dank u wel om me uit alle computercrises te helpen. De computer is bij deze weer helemaal van jou. Sigrid, lieve zus, bedankt om mijn inleiding en besluit nog eens te lezen en van de nodige commentaar te voorzien. Ingmar, Kirsten en al mijn lieve familieleden, merci dat ik af en toe over Afrika en nu vooral over Equatoriaal-Guinea mocht zagen. By the way, Ingmar, even een misverstand uit de wereld helpen: ik ben niet traag en het is ook niet daarom dat ik Afrikaanse Talen en Culturen studeer! En last but certainly not least, wil ik mijn lieve echtgenoot bedanken. Yousouf, lieve schat, thanks for giving me the chance to study. I have been terribly busy lately and I didn't have much time for you, but from now on I'm completely yours.

Sla nu maar snel deze bladzijde om en begeef je naar het zuiden voor een taalkundige verkenning van een fijn landje in Centraal-Afrika...

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
1.1. Equatoriaal-Guinea: onbekend en onbemind.....	2
1.1.1. Geografische situering.....	2
1.1.2. Historisch overzicht.....	5
1.2. Methodologie.....	9
1.2.1. Onderzoeksdoeleinden.....	9
1.2.2. Bronnen.....	9
1.2.3. Opbouw van de thesis.....	13
2. De taalsituatie in Afrika.....	14
2.1. De talen van Afrika.....	14
2.1.1. Wat is een taal?.....	14
2.1.2. Welke talen?.....	15
2.2. Meertaligheid.....	19
2.2.1. Diglossie.....	19
2.2.2. Argumenten voor taalkeuze en taalideologieën.....	21
2.2.3. Taalrepertoire.....	22
2.2.4. Code-switching.....	22
2.2.5. Bedreigde talen.....	24
2.3. Taalpolitiek.....	25
2.3.1. Beginselen van taalpolitiek.....	25
2.3.2. Typologie van de Afrikaanse taalpolitiek.....	26
2.3.3. Mogelijke uitkomsten voor het taalrepertoire.....	27
2.3.4. Elite closure.....	27
2.3.5. Linguïstisch imperialisme.....	29
2.3.6. Afrikaanse taalpolitiek en de koloniale erfenis.....	30
2.3.7. Pan-Afrikaanse taalpolitiek.....	31
3. De talen van Equatoriaal-Guinea.....	33
3.1. De endogene talen.....	33
3.1.1. Vergelijking van de bronnen.....	33
3.1.2. Bubi.....	44
3.1.3. Fang.....	44
3.1.4. Bisió.....	44
3.1.5. Ndowé.....	45
3.1.6. Balengue en Baseke.....	45
3.2. De exogene talen.....	45
3.2.1. Spaans.....	45
3.2.2. Creolen.....	50
3.2.3. Frans.....	53
4. Meertaligheid in Equatoriaal-Guinea.....	55
4.1. Functies van de talen.....	55
4.2. Argumenten voor deze keuzes en taalideologieën.....	57
4.3. Taalrepertoire.....	58
4.4. Code-switching.....	59
4.5. Bedreigde talen?.....	59
5. Equatoriaal-Guinese taalpolitiek, vroeger en nu.....	62
5.1. De hedendaagse taalpolitiek.....	62
5.2. De koloniale erfenis.....	65
5.3. Taalpolitiek tijdens het regime van Macías Nguema.....	70
6. Hispanidad en Francofonie: linguïstisch imperialisme aan het werk.....	72
6.1. Hispanidad.....	72

6.1.1. Wat is Hispanidad?.....	72
6.1.2. Promotie van de Hispanidad in Equatoriaal-Guinea.....	74
6.1.3. Hispanidad en linguïstisch imperialisme.....	79
6.2. Francofonie.....	80
6.2.1. Wat is Francofonie?.....	80
6.2.2. Frankrijk en Equatoriaal-Guinea.....	82
6.2.3. Promotie van de Francofonie in Equatoriaal-Guinea.....	84
6.2.4. Francofonie en linguïstisch imperialisme.....	89
7. Besluit.....	90
8. Bijlagen.....	95
8.1. Bijlage 1: Interview met Justo Bolekia Boleká (transcriptie).....	95
8.2. Bijlage 2: fragment uit interview met Jesús Manuel Machimbo (transcriptie).....	122
9. Bibliografie.....	124
10. Overzicht kaarten en tabellen.....	135
10.1. Kaarten.....	135
10.1.1. Bronnen van de kaarten.....	135
10.2. Tabellen.....	136

1. INLEIDING

Over de taalsituatie in Afrikaanse landen is al veel geschreven. Het is dan ook een uitermate interessant onderwerp. Door de welbekende arbitraire grenzen die de kolonistoren eertijds getrokken hebben, zijn in vele Afrikaanse staten een veelvoud aan volkeren, culturen en talen verenigd. De sprekers van deze verschillende talen moeten op de één of andere manier met elkaar communiceren en sommige talen krijgen bijgevolg een aparte status als lingua franca. Soms is deze lingua franca zelfs een nieuwe taal die door het contact tussen de talen ontstaan is. Maar er zijn ook andere taalkundige gevolgen van deze situatie. De ene taal beïnvloedt de andere, woorden worden uit andere talen geleend en sprekers gaan tijdens een gesprek meerdere talen gebruiken. Er ontstaat ook een taakverdeling tussen de verschillende talen. De ene taal is bijvoorbeeld de taal van de administratie, terwijl een andere ideaal wordt geacht voor mondelinge handelscontacten. En ook wat de politici met dit veelvoud aan talen aanvangen, is erg interessant. Leggen zij bepaalde taken van die talen bij wet vast? Trachten zij om ideologische redenen de huidige taalsituatie te veranderen? En hoe doen zij dit?

Genoeg vragen dus, en hierop zijn al vele antwoorden gegeven. Toch is er bij die antwoorden één opvallende afwezige. Opvallend, want het betreft de taalsituatie in een land dat een wat aparte koloniale geschiedenis heeft in vergelijking met de andere Afrikaanse staten en daarom extra belangstelling zou kunnen opwekken. Het gaat om de taalsituatie in Equatoriaal-Guinea. Dit kleine landje in Centraal-Afrika is het enige in subsaharisch Afrika dat door Spanje werd gekoloniseerd. Net als in de andere Afrikaanse staten is de koloniale taal er ook nog aanwezig. Over “hispanofoon” Afrika wordt echter zelden gesproken. In werken die een bespreking bieden van de taalsituatie in heel Afrika, komen wel “francofoon”, “anglofoon” en “lusofoon” Afrika aan bod, maar “hispanofoon” Afrika wordt vergeten.

Er is welgeteld één hoofdstuk en nog één thesis over het onderwerp geschreven, terwijl de taalsituatie in Zuid-Afrika of Tanzania toch rekken kan vullen. Dat hoofdstuk maakt deel uit van het boek *Lenguas y poder en África* dat geschreven is door een Equatoriaal-Guineeër (Bolekia Boleká 2001). Het tweede is een M.A. thesis voor het behalen van een postgraduaatdiploma aan de Universidad Autónoma van Madrid. Die werd weliswaar in het Engels geschreven, maar is niet bereikbaar. Het betreft *Language in Equatorial Guinea: linguistic and sociolinguistic realities in 2001* van Scott Andrew Smith (2001). Er zijn enkel werken te vinden over de talen van Equatoriaal-Guinea en die dateren, indien het de etnische talen betreft, meestal uit het koloniale tijdperk. Over het Spaans in dit land zijn er wel veel recente werken verschenen.

Mij interesseerde het onderwerp echter meteen. De complexe taalsituatie in de Afrikaanse landen heeft me altijd al geboeid. Daarbij komt dat ik buitenbeentjes, in om het even wat, altijd kan

appreciëren. Equatoriaal-Guinea kon dus meteen op mijn belangstelling rekenen. De lacune die er bestaat over de taalsituatie in Equatoriaal-Guinea wil ik in deze thesis dan ook graag opvullen.

1.1. Equatoriaal-Guinea: onbekend en onbemind

Maar hoe komt het dat er zo weinig, nagenoeg niets, over de taalsituatie in Equatoriaal-Guinea is verschenen? Het antwoord werd me vrij snel duidelijk. Heel wat mensen kennen Equatoriaal-Guinea gewoonweg niet. En dan bedoel ik niet alleen het grote publiek, maar ook academici die zich beroepshalve met Afrika bezighouden. Zo besprak een professor de kolonisering van Afrika en doceerde dat er slechts één Spaanse kolonie was, de Westelijke Sahara. Een andere professor was bij zijn overzicht van de kolonistoren Spanje vergeten, maar herstelde die fout in de volgende les. Een derde professor verwarde Equatoriaal-Guinea gewoon met Guinée-Conakry. En ook bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken verwarden ze de Guinée's. Pas na wat aandringen begrepen ze dat Guinée-Conakry, Guinea-Bissau en Equatoriaal-Guinea drie verschillende landen waren. Ik moet eerlijk bekennen dat ik zelf ook niet veel van het land afwist. Deze thesis leek me de ideale gelegenheid om dit aparte land beter te leren kennen.

Maar dit is de situatie in België. Dat Equatoriaal-Guinea hier niet gekend is, is wel enigszins verklaarbaar. Ten eerste is Equatoriaal-Guinea geen toeristisch land en het komt ook zelden in het nieuws. Bovendien is de kans dat een Belg een Equatoriaal-Guineeër ontmoet, bijzonder klein. Behalve de mensen die in de ambassade werken, woont er in België immers niemand die uit dit Centraal-Afrikaanse land afkomstig is. Hoe goed Equatoriaal-Guinea in andere Europese landen gekend is, daar kan ik niet over oordelen. Een feit is echter dat het gros van de werken die over dit land verschijnen, gepubliceerd worden in Spanje, de ex-kolonisator, waar inderdaad ook heel wat Equatoriaal-Guineeërs wonen en waar het land ongetwijfeld beter gekend is.

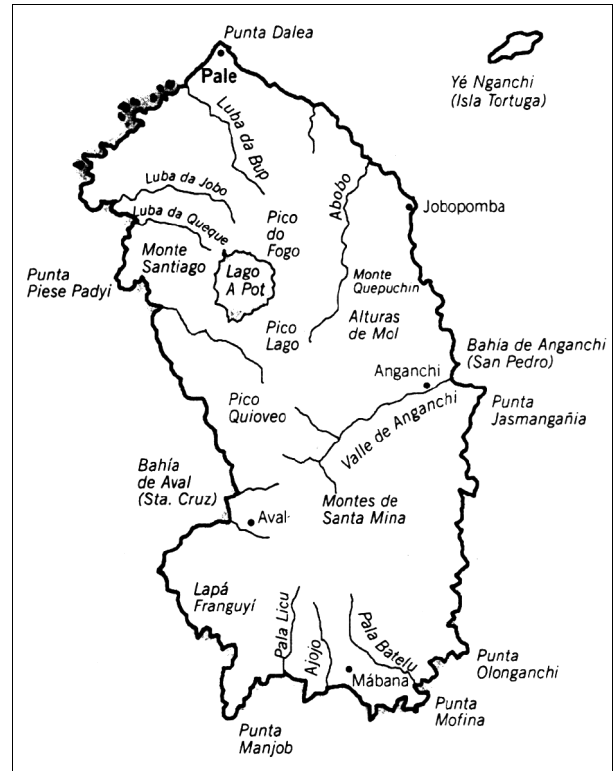
Met dit besef, zal ik het land hier kort voorstellen. Een basiskennis van het land en haar geschiedenis is immers noodzakelijk om het hoe en waarom van de huidige taalsituatie te begrijpen.

1.1.1. Geografische situering

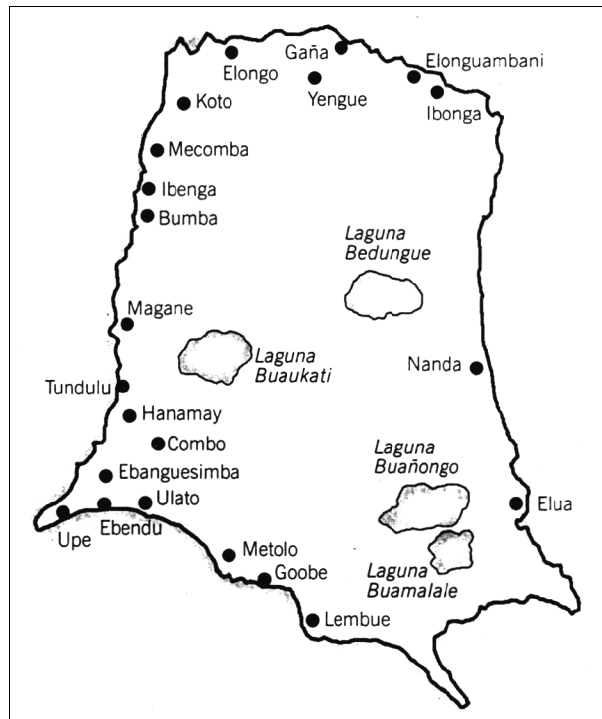
Equatoriaal-Guinea is een klein land, slechts 28.051 km² groot, met een al even klein aantal inwoners. Dat aantal is volgens vele bronnen zo'n half miljoen, maar volgens de ambassade in België wonen er ondertussen toch al zo'n miljoen mensen. De bevolkingsdichtheid is bijgevolg ook nogal laag, of zoals de overheid het zelf zegt: “La densidad de la población es muy baja en un territorio más pequeño que Bélgica” ('De bevolkingsdichtheid is erg laag in een gebied dat kleiner is dan België') (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002). Equatoriaal-Guinea bestaat uit Río Muni en de eilanden Bioko, Annobón, Corisco en de Elobeyes. Río Muni is gelegen tussen Kameroen en Gabon. De belangrijkste stad in dit continentale gebied is Bata. Voor de kust van Río Muni bevinden zich de



Kaart 4. Bioko (de Castro & Ndongo 1998: 5).



Kaart 5. Annobón (de Castro & Ndongo 1998: 7).



Kaart 6. Corisco (de Castro & Ndongo 1998: 57).

1.1.2. Historisch overzicht

Ik zal dit historisch overzicht voornamelijk op *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968* van Mariano de Castro en Donato Ndongu (1998) baseren. Dit werk biedt namelijk een uitstekende chronologische bespreking van de koloniale periode en vertelt ook iets over de jaren daarna. Wat volgt is een parafraserende samenvatting van dit werk. Waar ik ook informatie uit andere werken heb gebruikt, zal ik dat vermelden.

Equatoriaal-Guinea werd ontdekt in de vijftiende eeuw door de Portugezen. Ze kwamen op 1 januari van het jaar 1471 of 1472 aan op het eiland waar ze elkaar een Gelukkig Nieuwjaar of *Anno Bom* wensten. Deze naam veranderde in de loop der tijd in Annobón (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002). In 1472 ontdekte de Portugees Fernando Poo het eiland dat tegenwoordig Bioko heet. Het eiland werd “Isla Ferosa” gedoopt, maar werd al snel naar zijn ontdekker vernoemd. Annobón was een onbewoond eiland. De Portugezen meenden echter dat het ideaal was voor landbouw en trachtten het eiland te bevolken. Tegen de zeventiende eeuw zou dit ook geslaagd zijn. Op Fernando Poo woonden wel mensen, namelijk de Bubi. Tussen hen en de Portugezen boterde het niet, waardoor de Portugezen het eiland nooit echt koloniseerden. Het eiland was voornamelijk een spil in de slavenhandel.

Op 1 oktober 1777 werd het Tratado Preliminar de Límites en América Meridional, beter bekend als het Tratado de San Ildefonso, gesloten tussen Portugal en Spanje. In dit Verdrag ruilde Spanje het eiland Santa Catalina in voor de eilanden Annobón en Fernando Poo en het recht om handel te drijven aan de naburige kust, van Cabo Formoso tot aan de havens aan de rivier Gabon. Spanje zag de eilanden als een middel om meer cohesie te brengen in het Spaanse rijk. Ze verbonden immers Spanje en de Filippijnen. In februari 1778 werd een eerste expeditie naar het gebied georganiseerd. Die kwam uiteindelijk pas in het najaar van dat jaar aan. Fernando Poo werd gemakkelijk ingenomen. Op Annobón verliep het wat moeilijker. De bevolking had namelijk angst om in de slavernij te belanden.

Het begin van de kolonisatie was niet bepaald succesvol. Heel wat problemen verhinderden de Spanjaarden om op de eilanden een vestiging te bouwen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Spanje toeliet dat Groot-Brittannië dit wel deed. Groot-Brittannië had in 1765 al eens tevergeefs geprobeerd om Fernando Poo van de Portugezen los te krijgen. In het begin van de negentiende eeuw kreeg Groot-Brittannië de missie om de slavenhandel stop te zetten. In 1817 sloot het hierover een akkoord met Spanje. Er werd ook besloten om tribunalen op te richten. Één ervan zou op Fernando Poo gebouwd worden, en zo konden de Britten zich toch op het eiland vestigen. Ze stichtten er een kleine kolonie, Clarence. Maar verder koloniseren lukte hen ook niet. En ook de onderhandelingen met Spanje om voorgoed het eiland te bekommen, vlotten niet. In 1834 verlieten de Britten uiteindelijk Fernando Poo. Hierna waren de Britse nederzettingen in handen van Britse zakenlui. Ook zij probeerden om Fernando Poo van Spanje te kopen, evenals Annobón, maar het Spaanse Hof weigerde.

De Spaanse interesse voor haar Afrikaanse kolonie was ondertussen weer gestegen en in 1843 vertrok een nieuwe expeditie. In 1845 was er een volgende. Deze expedities annexeerden Corisco en de Elobeyes en deden een poging om de Britse invloeden uit te veegen. Zo heette Clarence voortaan Santa Isabel. Vanaf 1858 sloot Spanje ook verdragen met plaatselijke koningen en andere leiders in Río Muni. In 1859 strekte het Spaanse grondgebied zich al uit van Cabo Santa Clara in het zuiden tot aan de rivier Campo of Ntem in het noorden. In diezelfde periode, het einde van de jaren vijftig, nam de kolonisering echt een start. Er werden scholen en een hospitaal gebouwd, de koloniale administratie werd georganiseerd en missionarissen kwamen om het katholieke geloof te prediken. Het koloniale systeem werd in verschillende etappes verder uitgebouwd. De Spaanse kolonisering was er immers één van ups en downs, één van optimisme en pessimisme, één van opeenvolgende interesse en desinteresse. Tijdens de ups en de optimistische periodes van interesse werd aan de kolonie gewerkt. De jaren tachtig was zo'n periode. In 1884 was er een expeditie die het continent introk langs de rivieren Muni en Campo. Er moest gered worden wat nog te redden viel, want de Franse en Duitse uitbreidingen lieten niet veel plaats meer over voor een Spaanse kolonie. Er was met Frankrijk in feite al vanaf 1860 een twist over grondgebied en daar kwam pas een einde aan in 1900 met het Verdrag van Parijs. Vanaf dan lag het Spaanse grondgebied op Afrikaanse bodem vast.

Het Verdrag van Parijs en dus het jaar 1900 betekenden het begin van de werkelijke kolonisatie. Maar het was pas in 1935 dat het hele continentale gebied veroverd en administratief ingedeeld was. Dit gebied werd Guinea Continental Española genoemd. Tegenwoordig heet dit Río Muni. De Spanjaarden troffen er etnische conflicten aan. De Fang palmden immers steeds meer grondgebied in, ten koste van de andere etnieën. De Spanjaarden konden hier wel van profiteren. Die andere etnieën, de Ndowé, Bisió, Balengue en Baseke, waren vaak hun dragers of gidsen of waren lid van de koloniale politie. Op die manier konden ze immers wraak nemen op de Fang.

Spanje voerde in haar Afrikaanse kolonie, Guinea Española of Spaans Guinea, een politiek van assimilatie en indirect rule. Dit werd vastgelegd door het Patronato de Indígenas dat opgericht werd op 11 juli 1904. De lokale bevolking werd gezien als kinderen die niet over zichzelf en hun goederen konden beschikken. Zij moesten opgevoed worden en dus werden de Spaanse gebruiken, normen en religie opgelegd. Vanaf 1928 kon de lokale bevolking zich wel emanciperen. Wie kon aantonen dat hij in staat was over zichzelf te beschikken, uiteraard nadat de Spaanse normen en gebruiken overgenomen waren, kreeg een kaart van emancipatie. De geëmancipeerden hadden bijna alle rechten die de blanken hadden, wat niet wou zeggen dat ze gelijk waren. De kaart kon echter terug ingetrokken worden. Maar ondanks de lage dunk die Spanje over haar Afrikaanse onderdanen had, paste ze ook een vorm van indirect rule toe. “Stamhoofden” bleven een rol spelen. Ze waren verantwoordelijk voor wat er binnen hun “stam” gebeurde en konden ook kleine geschillen berechten. Ze mochten ook nog steeds traditioneel verkozen worden. Daarnaast stelde de kolonisator

dorpshoofden aan die dezelfde taken hadden, maar dan binnen hun dorp. Vanaf 1938 waren er ook de Tribunales de Raza. Zij berechttten de niet-geëmancipeerden. Ze werkten volgens de gewoonte van elke etnie, zolang die de openbare orde, morele principes en het beschavingswerk van de Spanjaarden niet schaadden. Vanaf 1943, ten slotte, konden er ook Guinese ambtenaren aan het werk. Dit waren uiteraard geëmancipeerden. Zo kon er een Guinese elite ontstaan.

Eind de jaren veertig was er een culturele renaissance en een hergroepering van de Fang, zowel in Spaans Guinea als in de aangrenzende Franse kolonies. Dit werd door de Spaanse en Franse overheid hardhandig onderdrukt. Ze zagen het immers als een poging om de hegemonie van de Fang in het gebied te herstellen. Als gevolg van deze onderdrukking ontstonden er bij de Fang sterke anti-koloniale gevoelens. Dit werd verder gevoed door het feit dat de Guineeërs vanaf 1948 nog meer grond ontnomen werd. In datzelfde jaar vroegen de Guineeërs, voornamelijk zoniet allemaal Fang, in een manifest om een betere behandeling. Maar alle betrokkenen werden aangehouden, mishandeld en naar Annobón gedeporteerd. Kort daarop werden het Idea Popular de Guinea Ecuatorial (IPGE) en de Movimiento Nacional de Liberación de Guinea Ecuatorial (MONALIGE) opgericht. Die laatste was vanaf 1950 actief en had als doel Europeanen en Guineeërs van de misbruiken van het koloniale systeem te overtuigen. Tussen 1950 en 1960 trad Spanje hard op tegen de nationalistten die steeds meer aanhang kregen. Vele nationalistten vluchtten dan ook naar de buurlanden.

In 1956 vroegen de Verenigde Naties aan Spanje of zij kolonies had. Spanje antwoordde dat dit niet het geval was, daar hieraan een aantal verplichtingen verbonden waren. De gebieden in de Golf van Guinea waren “provincies”. Guinese nationalistten die in de buurlanden verbleven, informeerden de Verenigde Naties echter over de ware toedracht en vroegen de onafhankelijkheid. Spanje moest bekennen en dreigde haar Afrikaanse kolonie te verliezen. Maar dankzij lobbywerk en steun van de Verenigde Staten kon zij haar “Territorios Españoles del Golfo de Guinea” behouden. Deze werden in 1958 omgedoopt tot de “Provincia Ecuatorial” waardoor de koloniale periode voorbij leek. Vanaf 1959 werden dit twee provincies, Fernando Poo en Río Muni. Dit paste in een verdeel en heersstrategie om de nationalistten te verzwakken. In hetzelfde jaar werd de IPGE formeel opgericht. Het was een pluri-etnische partij die links georiënteerd was. Hoewel het om Afrikaans socialisme ging, werden ze bestempeld als “communisten”, net als de MONALIGE, die eerder centrum-links was. Begin de jaren zestig ontstond een radicalere nationalistische partij, de Cruzada de Liberación Nacional.

Vanaf 1962 begon men over autonomie te praten. Het was de Spaanse minister Carrero die het woord voor het eerst in de mond nam. Hij zag dit als een mogelijkheid indien een meerderheid dit uit eigen wil vroeg. Dit nieuws verspreidde zich als een lopend vuurtje onder de nationalistten. Hierdoor werd de MONALIGE verdeeld in diegenen die de onafhankelijkheid eisten en diegenen die geleidelijkaan meer autonomie wilden. Die laatsten verenigden zich met allerlei kleine partijen die

ondertussen ontstaan waren, in 1963 in een nieuwe partij: de Movimiento de Unión Nacional de Guinea Ecuatorial (MUNGE). Dit was de eerste officiële partij.

De autonomie werd uiteindelijk toegekend en op 11 januari 1964 waren er de eerste gemeenteraadsverkiezingen. Verkozenen zouden ook zetelen in de Asamblea General en acht van hen in de Raad van de Autonome Regering. Zij kozen ook de voorzitter van de Raad. De meeste stemmen gingen naar Francisco Macías Nguema, maar aangezien hij gekend was als een authentieke nationalist benoemde Spanje Bonifacio Ondo Edu tot voorzitter. Francisco Macías Nguema zou deze vernedering niet vergeten. In 1965 verplichtten de Verenigde Naties Spanje om een datum voor de onafhankelijkheid vast te leggen en een jaar later zonden ze een missie van het Comité voor Dekolonisering naar Fernando Poo en Río Muni. Eind 1966 verklaarde Spanje een Grondwettelijke Conferentie op te richten.

Tijdens de Grondwettelijke Conferentie kwamen heel wat voorstellen op tafel, maar alleen de Spaanse werd besproken. Hoewel de meeste Guineeërs tegen dit voorstel waren, namen ze het uiteindelijk toch aan om de onafhankelijkheid niet te vertragen. Enkel Macías Nguema stemde tegen. Op 22 september 1968 kwamen er dan algemene verkiezingen. Omdat geen enkele kandidaat de absolute meerderheid had, was er een tweede ronde op 29 september. Tijdens deze ronde moest er gekozen worden tussen Bonifacio Ondo Edu en Francisco Macías Nguema. Die laatste werd op 3 oktober uitgeroepen tot eerste president van Equatoriaal-Guinea. Op 12 oktober 1968 werd de akte van onafhankelijkheid ondertekend.

Na de onafhankelijkheid raakten de relaties tussen Spanje en Equatoriaal-Guinea snel in het slop. Macías Nguema gedroeg zich erg vijandig ten opzichte van Spanje. Hij verdacht hen er ook van een staatsgreep tegen hem te hebben georganiseerd. Deze staatsgreep was mislukt, maar Macías Nguema riep in maart 1969 de noodtoestand uit. Hij schorste de grondwet, waarmee hij het toch nooit akkoord geweest was, en installeerde tegen het einde van dat jaar een dictatuur. Hij richtte een eenheidspartij op: de Partido Unico Nacional de Trabajadores (P.U.N.T.). Andere politieke partijen waren verboden. Er was censuur en buitenlandse journalisten kwamen het land niet in. Macías Nguema sloot akkoorden met de USSR, China en Cuba en richtte zich dus naar het communistische kamp. Er waren ook enkele akkoorden met Spanje, maar de spanningen tussen beide landen bleven stijgen. De dictatuur van Macías Nguema was een harde dictatuur en vele Equatoriaal-Guineeërs vluchtten het land uit. Bovendien gingen het niveau van het onderwijs en de economie in deze periode sterk achteruit.

Op 3 augustus 1979 kwam er een einde aan het regime van Macías Nguema. Zijn neef, Teodoro Obiang Nguema, pleegde een staatsgreep en liet hem op 29 september executeren. Obiang Nguema haalde de banden met Spanje en de westerse wereld terug aan en vele Equatoriaal-Guineeërs kwamen terug. Toch betekende dit nieuwe regime geen einde van de dictatuur. Politieke partijen en vakbonden

waren nog steeds verboden. Obiang Nguema probeerde wel het imago van zijn land wat op te poetsen, onder andere door een nieuwe grondwet op te stellen, in 1982, en een nieuwe eenheidspartij op te richten, de Partido Democrático de Guinea Ecuatorial (PDGE). Democratisering kwam er pas in de jaren negentig. In 1991 werd een nieuwe grondwet geschreven en in de volgende jaren verschenen een aantal wetten die meerdere partijen moesten toestaan, maar in feite niet echt erkenden. Er zijn tegenwoordig wel meerdere partijen, maar de partij van de president behaalt nog steeds een klinkende overwinning bij elke verkiezing. Bij de verkiezing van 25 april 2004, bijvoorbeeld, behaalde de PDGE maar liefst zo'n 92% van de stemmen (La Verdad 05/2004). Bij de Equatoriaal-Guinese democratie mag dus gerust een vraagteken geplaatst worden.

1.2. Methodologie

1.2.1. Onderzoekdoeleinden

In deze thesis wil ik onderzoeken hoe de talen zich in dit land tot elkaar verhouden. Is het in deze ex-kolonie van Spanje ook nog steeds de koloniale taal die de scepter zwaait, zoals in de meeste andere Afrikaanse landen? Welke functies kregen de lokale talen toegewezen? Welke ideologieën steken hier achter? Welke invloed heeft dit op de talen en op het taalgebruik? In hoeverre bepalen politici de taalsituatie in Equatoriaal-Guinea? Met andere woorden, welk soort taalpolitiek wordt er gevoerd? Is dit een reactie op de taalpolitiek van de kolonisator of stroomt het hieruit voort? Een elementaire vraag, die de andere voorafgaat, is uiteraard: welke talen worden er gesproken? Deze vragen, en vragen die zich in de loop van het onderzoek zullen aandienen, zal ik in deze thesis pogen te beantwoorden.

1.2.2. Bronnen

Voor deze thesis heb ik een brede waaier aan bronnen gebruikt. Ik heb zowel bibliotheken afgeschuimd om boeken en artikels te vinden, als het internet. Ik heb bovendien mijn licht opgestoken bij enkele Belgen die in Equatoriaal-Guinea werken en de Equatoriaal-Guinese ambassade in België en in Spanje gecontacteerd. Tot slot heb ik ook interviews met enkele Equatoriaal-Guineeërs afgenomen. Ik kon jammergenoeg niet naar Equatoriaal-Guinea zelf trekken. Dit was het onderzoek zeker ten goede gekomen, maar een student beschikt nu eenmaal niet over alle mogelijkheden. Al de gebruikte bronnen zal ik hier in meer detail bespreken en ik zal ook de moeilijkheden vermelden waarmee ik geconfronteerd werd.

1.2.2.1. De bibliotheken

De eerste bibliotheek die ik geraadpleegd heb was die van de Universiteit Gent. Daar heb ik enkele werken over de etnische talen gevonden. Die dateren allemaal uit de koloniale periode. Veel waren

dat er niet en die konden al zeker geen beeld geven van de huidige situatie. Op dus naar de volgende bibliotheek. Dat was die van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren. Daar waren ongeveer dezelfde soort boeken en artikels aanwezig. Ik trof er ook enkele werken aan over de etnische talen, geschreven in de koloniale periode, maar niets concreets over de taalsituatie. De werken die in deze bibliotheek voorhanden zijn, zijn voornamelijk van antropologische of politieke aard. De antropologische werken zijn voornamelijk tijdens de kolonisatie geschreven, terwijl de politieke, uiteraard, van daarna dateren.

In de hoop bij de ex-kolonisator meer te vinden, contacteerde ik het Centro de Información y Documentación Africanas (C.I.D.AF.). Zij raadden mij het boek *Lenguas y poder en África* van Justo Bolekia Boleká (2001) aan, dat een hoofdstuk over de taalsituatie in Equatoriaal-Guinea bevat. Dit boek heb ik vervolgens bij de uitgeverij besteld. Ik ben ook naar Madrid afgereisd om deze bibliotheek te raadplegen. Over de C.I.D.AF. niets dan lof. Het is een redelijk kleine bibliotheek met gesloten kastsysteem. Er is uiteraard veel informatie aanwezig over de ex-kolonie, ook recente publicaties. Het waren voornamelijk deze die in de Belgische bibliotheken ontbraken. De mensen die in de C.I.D.AF. werken zijn erg vriendelijk en behulpzaam. Ze staan steeds klaar met tips en dankzij hen heb ik heel wat interessante informatie mee naar huis genomen. De bibliotheek is bovendien een oase van rust in het vreselijk drukke Madrid.

1.2.2.2. Internet

Het internet is een fantastische bron van informatie. Tegenwoordig heeft zowat elke organisatie een eigen website en er zijn ook heel wat artikels op te vinden. De eerste die ik raadpleegde was uiteraard de website van SIL International, een bron die een overzicht van de talen van de wereld geeft en waarop hiervoor veel vertrouwd wordt. Voor deze thesis heb ik verder gebruik gemaakt van overheidswebsites, zoals die van de Equatoriaal-Guinese overheid, van het Spaanse en het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken en de website van de Franse ambassade in Equatoriaal-Guinea, maar ook van websites van politieke organisaties, onder andere van de “Gobierno en el exilio” ('Regering in ballingschap'), economische organisaties, zoals van de Zone Franc, culturele organisaties, enzovoort. Heel wat kranten en tijdschriften plaatsen tegenwoordig ook artikels op het internet. Onder hen ook enkele van Equatoriaal-Guineeërs, zoals *La Verdad*. Maar er zijn ook heel wat artikels van allerlei onderzoekers te vinden op het net. Een voorbeeld hiervan is *The Spanish of Equatorial Guinea: research on la hispanidad's best-kept secret* van John M. Lipski. Een nadeel van het internet is wel dat sommige gegevens niet altijd beschikbaar zijn. Zo ontbreekt voor dit laatste artikel de datum.

Het meest handige aan het internet is wel dat men vooraf geen juist adres moet kennen om toch aan bepaalde informatie te kunnen geraken. Via zoekmachines zoals Google komt men vaak zelfs meer te

weten dan men eigenlijk zoekt. Anderzijds hebben niet alle organisaties een website. Als die organisaties zich aan de andere kant van de wereld bevinden, kan dat erg vervelend zijn. De toekomst zal hier wellicht beterschap in brengen.

Gekoppeld aan het internet is het fenomeen e-mail. In enkele seconden of minuten kan men een bericht naar een ander land of continent sturen, terwijl dat per post toch enkele dagen, soms zelfs weken, kan duren. Ik heb mij op die manier in verbinding kunnen stellen met enkele Belgen die in Equatoriaal-Guinea werken en met een aantal Equatoriaal-Guineeërs woonachtig in Spanje.

1.2.2.3. Ambassades

Ik ben zowel naar de Equatoriaal-Guinese ambassade in Brussel als die in Madrid getrokken. In Brussel waren ze erg vriendelijk. Echt veel konden ze me niet helpen, daar de cijfers en andere exacte gegevens die ik van hen wilde bekomen, gewoonweg niet voorhanden waren. Ze wisten me te vertellen dat er ook weinig statistieken en dergelijke meer beschikbaar zijn voor Equatoriaal-Guinea. Ik heb in deze thesis dan ook weinig cijfers kunnen gebruiken. Over de ambassade in Madrid kan ik spijtig genoeg enkel melden dat ze me niet wilden helpen, om niet te zeggen dat ze me in feite gewoonweg de deur gewezen hebben.

1.2.2.4. Interviews

Wanneer men de taalsituatie en de taalpolitiek van een land bespreekt, is het ook noodzakelijk om te weten wat de bevolking hierover denkt. Gaan zij akkoord met de huidige taalpolitiek? Wat zouden zij eventueel willen veranderen? En ook het waarom is erg belangrijk. Hoe staan zij ten opzichte van de verschillende talen en welke ideologieën volgen zij? Om het antwoord op deze vragen te achterhalen zijn interviews de ideale manier. Hiervoor ben ik weer naar Spanje getrokken, meer bepaald naar Madrid.

De eerste maal dat ik naar Spanje was gereisd, had ook een interview opgeleverd, maar dat was van een andere aard. Het betreft een interview met Justo Bolekia Boleká en is in feite een verduidelijking en een uitdieping van wat hij reeds in zijn boek *Lenguas y poder en África* (2001) had geschreven. Justo Bolekia Boleká is zelf een Equatoriaal-Guineeër. Hij behoort meer bepaald tot de etnie van de Bubi. Hij woont in Spanje en is professor aan de Universiteit van Salamanca, Departement Franse Filologie. Hij is bovendien directeur van de Escuela Universitaria de Educación y Turismo te Ávila, dat van dezelfde universiteit afhangt. Hij is erg politiek geëngageerd en zet zich sterk in voor zijn etnie en zijn moedertaal. Zo heeft hij al cursussen voor het Bubi georganiseerd en heeft hij een aantal werken over de taal geschreven.

De andere interviews vloeiden niet voort uit publicaties. Ik had nog geen idee van wat de informanten over de taalsituatie in hun land dachten. Deze interviews waren ook belangrijk in verband met de talen die in Equatoriaal-Guinea gesproken worden. Dat is, zoals zal blijken in hoofdstuk 3, een

nogal complexe materie. Ik zal de informanten even voorstellen. Pascual Monoco Mañanga is geboren te Bata en heeft nog in Malabo gewoond. Voorts heeft hij een tijdje in Marokko gestudeerd. Sinds enkele jaren studeert hij in Spanje. Zijn moedertaal is Ndowé. José Mba Nguema is ook een student. Hij is geboren in Ebebiyín, tegen de grens met Kameroen. Daar heeft hij ook familie wonen. Zijn moedertaal is Fang. Hij was op het moment van het interview nog maar een paar maanden in Spanje. Voordien heeft hij nog in China gestudeerd. Jesús Manuel Machimbo is geboren in Bata. Zijn moedertaal is Bisió. Zijn vader werkte in Malabo waar hij dus vermoedelijk ook gewoond heeft. Hij was ook nog maar een korte periode in Spanje op het moment van het interview. Deze drie mannen schat ik tussen de 22 en 35 jaar oud. José Mba Nguema is in ieder geval de jongste van de drie. Ook Alicia Ondo schat ik rond de dertig jaar. Ze is geboren in Kameroen, maar verhuisde op haar vijftiende naar Equatoriaal-Guinea. Ze woont nu al enkele jaren in Spanje, om familiale redenen. Naar eigen zeggen is haar moedertaal Fang. Thuis werd er echter Frans of Spaans gesproken. Oyana Mbá, ten slotte, is een vrouw van middelbare leeftijd. Ze is geboren in Ebebiyín en woont nu al zo'n negen jaar in Spanje. Zij weigerde absoluut dat het interview op cassette werd opgenomen, uit schrik dat het over politiek zou gaan. De andere interviews staan wel op cassette.

Tabel 1 geeft een overzicht van deze interviews en tevens ook van de personen die ik per e-mail geïnterviewd heb. De aangegeven transcripties heb ik toegevoegd in bijlagen.

<i>Tabel 1. Interviews en persoonlijke communicatie.</i>				
<i>Naam</i>	<i>Datum</i>	<i>Interview / pers. com.</i>	<i>Plaats</i>	<i>Transcriptie</i>
Bolekia Boleká, Justo	05/05/2004	interview	Campus van de Universiteit van Salamanca, Ávila	X
Monoco Mañanga, Pascual	08/02/2005	interview	Jeugdherberg Santa Cruz de Marcenado, Madrid	
Mba Nguema, José	08/02/2005	interview	Colegio Mayor Nuestra Señora de África, Madrid	
Machimbo, Jesús Manuel	08/02/2005	interview	Colegio Mayor Nuestra Señora de África, Madrid	X (deeltje)
Ondo, Alicia	09/02/2005	interview	Kapperszaak te Móstoles, Madrid	
Mbá, Oyana	09/02/2005	interview	Bar te Móstoles, Madrid	
Vanspauwen, Raymond	12/01/2004 20/03/2004	pers. com., e-mail		
Lemaire, Guy	16/02/2004	pers. com., e-mail		
Mabay, Mebota	08/03/2005 12/03/2005	pers. com., e-mail		
Machimbo, Jesús Manuel	04/07/2005 07/07/2005	pers. com., e-mail		

Ook de mensen die ik per e-mail geïnterviewd heb, zal ik even voorstellen. Raymond Vanspauwen is een Vlaming die al sinds juni 2002 in Equatoriaal-Guinea woont, meer bepaald in de hoofdstad Malabo. Hij is er financieel directeur van het Franse Total. Guy Lemaire is een Belg uit Verviers. Begin 2004 woonde hij al zo'n anderhalf jaar in Malabo met zijn familie. Hij is er directeur van het Franse agentschap SEGAMI dat wagens verkoopt zoals Toyota en Peugeot. Mebota Mabay, een Equatoriaal-Guineeër, is geboren in Punta Embonda en woont al zo'n vier jaar in Spanje. Hij is reflexoloog en onderwijzer, en studeert Psychopedagogie aan de Universidad Nacional de Educación a Distancia (U.N.E.D.). Hij doet ook antropologisch onderzoek naar zijn eigen cultuur, die van de Ndowé, en andere Afrikaanse culturen. Aan Jesús Manuel Machimbo heb ik per e-mail ook nog een paar vragen gesteld, maar hem heb ik daarnet al voorgesteld.

1.2.3. Opbouw van de thesis

In het volgende hoofdstuk zal ik beginnen met een theoretische basis voor de rest van het verhaal. Hierin zal ik de taalkundige kaart van Afrika bespreken. Vervolgens komen meertaligheid en taalpolitiek aan bod. In de volgende drie hoofdstukken zal ik deze drie thema's, de talen, meertaligheid en taalpolitiek, aan Equatoriaal-Guinea linken. Hoofdstuk 3 bekijkt dus de talen die in Equatoriaal-Guinea gesproken worden. Hoofdstuk 4 bespreekt de verschillende functies die deze talen toebedeeld krijgen, het waarom daarvan en de gevolgen voor taal en taalgebruik. Hoofdstuk 5 bespreekt de taalpolitiek en dit in historisch perspectief. In hoofdstuk 6, ten slotte, zal ik één aspect van de taalpolitiek onder de loep nemen, namelijk linguïstisch imperialisme.

2. DE TAALSITUATIE IN AFRIKA

2.1. De talen van Afrika

In Afrika wordt een groot aantal talen gesproken. In verhouding zijn er slechts weinig academici die zich bezighouden met het bestuderen van deze talen. Vragen zoals “welke talen worden er gesproken in Afrika?” en “hoeveel talen zijn dat nu eigenlijk?” zijn bijgevolg niet eenvoudig te beantwoorden. Er bestaat nog onduidelijkheid over de classificatie van de Afrikaanse talen, de bronnen spreken elkaar voortdurend tegen over het aantal, en zelfs over de benaming van de talen is er geen eenduidigheid. Desalniettemin zal ik hier een bespreking trachten te geven van de huidige bevindingen over de talen in Afrika.

2.1.1. Wat is een taal?

Dit lijkt misschien een vreemde vraag, maar het is er één van cruciaal belang bij de bespreking van de talen in Afrika. Net deze vraag ligt namelijk aan de basis van de vele tegenstrijdigheden in de bronnen. Het probleem zit in het onderscheid tussen taal en dialect. Voor de ene auteur is een bepaalde variant een taal, voor de andere gaat het om een dialect. Het onderscheid tussen de beide is erg vaag. Wolff zegt hierover:

“Language and dialect are terms which may be clear in everyday conversation, but prove to be problematic and ambiguous when applied in a technical sense.” (Wolff 2000: 300)

Volgens hem is het mogelijk om taal als “het totaal van al zijn variëteiten (dialecten, sociolecten, idiolecten, en alle mogelijke codes en registers)” te definiëren (Wolff 2000: 300). Het is deze definitie die ik hier wens te hanteren. Soms verwijst men met deze term enkel naar de gestandaardiseerde variëteit. Hiervoor zal ik echter de termen *standaardtaal* of *standaardvariant* gebruiken. Uit deze definitie vloeit voort dat een *dialect* een variant van een *taal* is. Het is meer bepaald een variant die in een bepaald geografisch gebied gesproken wordt.

Maar wanneer krijgt een taalkundige variant nu het label *taal* opgespeld en wanneer dat van *dialect*? Sommige linguïsten menen het onderscheid te kunnen berekenen via lexicostatistiek. Het aantal gelijkaardige vormen en de index van woorden die van de Prototaal geërfd zijn, zouden het verschil aantonen. Voor Bantutalen, bijvoorbeeld, is de limiet vastgelegd op 86% gelijkaardigheid. Indien twee varianten een hoger percentage aan gelijkaardige vormen delen, dan zijn het dialecten van dezelfde taal. Indien het percentage lager is, gaat het om twee verschillende talen (Vansina 1995: 179). De werkelijkheid is echter niet zo simpel. Zelfs wanneer men de percentages achterwege laat en gewoon het criterium *onderlinge verstaanbaarheid* hanteert, komt men bedrogen uit. Yoruba zou bijvoorbeeld een aantal dialecten hebben die onderling niet verstaanbaar zijn. Desondanks worden ze

allen beschouwd als varianten van dezelfde taal. Wolff wijt dit aan een *dialect chain* of *dialect continuum*. Hierbij verstaan sprekers van naburige dialecten elkaar wel, maar hebben ze grotere moeite met dialecten die verder gesproken worden (Wolff 2000: 301).

Het onderscheid lijkt voornamelijk te berusten op niet-linguïstische factoren. Twee varianten die sterk op elkaar gelijken kunnen bijvoorbeeld als talen gezien worden indien ze in twee verschillende staatkundige entiteiten gesproken worden. Dit is onder andere het geval voor Kirundi en Kinyarwanda. Wanneer Wolff de factoren bespreekt die van Xhosa en Zulu twee aparte talen maakt, raakt hij volgens mij het belangrijkste criterium voor de benaming *taal*, namelijk indien:

“members of the respective speech communities consider themselves to be 'different' on ethnic, social and historical grounds” (Wolff 2000: 301)

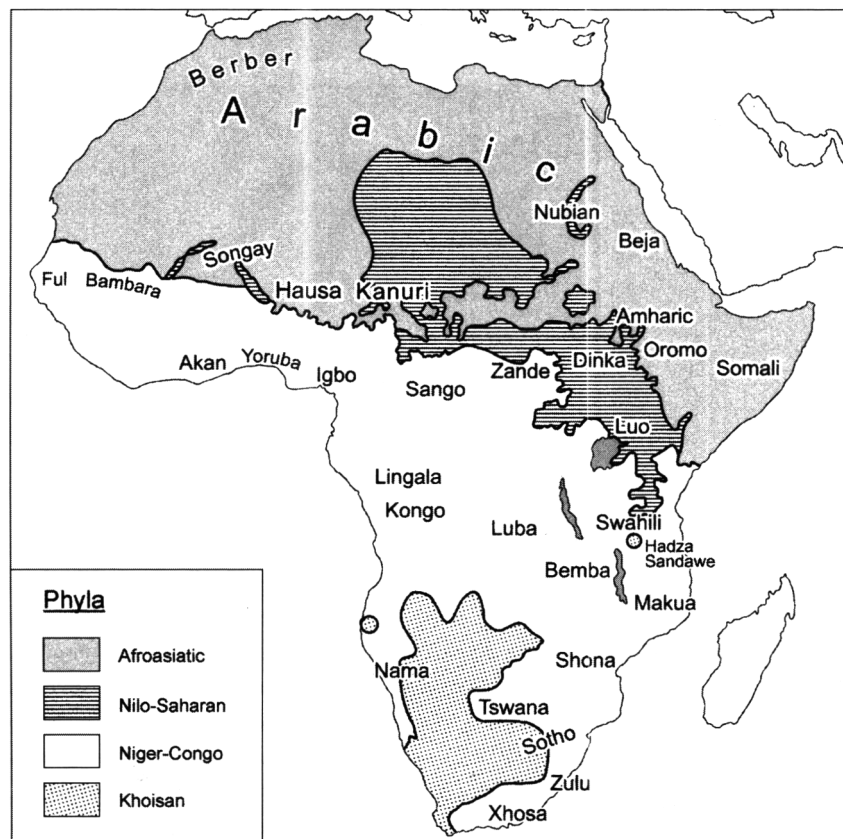
Het onderscheid tussen taal en dialect wordt in de eerste plaats bepaald door de sprekers zelf en niet door linguïsten. Wie een bepaalde taalkundige variant dus wil klasseren als een taal of een dialect, moet hiervoor een beroep doen op de moedertaalsprekers van de variant. Dat geldt overigens ook voor de benaming van de talen en dialecten. Jammergenoeg lijkt dit voor Afrika niet steeds gebeurd te zijn. In hoofdstuk 3.1. zal dit verder aangetoond worden.

2.1.2. Welke talen?

In Afrika wordt een brede waaier aan talen gesproken. Dit zijn niet alleen talen die als het ware op het continent zijn geboren. Er werden ook heel wat talen ingevoerd, voornamelijk tijdens de kolonisatie. Bovendien ontstonden er een reeks pidgins en creolen die mensen met een verschillende linguïstische achtergrond in staat stelden met elkaar te communiceren. Om hoeveel talen gaat het? Zoals eerder vermeld is dit geen eenvoudige vraag om te beantwoorden, gezien het vage onderscheid tussen taal en dialect. De schattingen van de laatste dertig jaren lopen uiteen van 700 tot 3000 talen (Maho 2004: 280). Velen houden het op zo'n 2000. Grimes, bijvoorbeeld, geeft als exact cijfer 2035 talen (Grimes 1996 in Heine & Nurse 2000: 1), het Summer Institute of Linguistics 2092 talen (SIL International 2005). Maho stelt dat die cijfers aan de hoge kant zijn en houdt het op ongeveer 1500 talen (Maho 2004: 290). Ik zal in wat volgt de cijfers van Maho gebruiken. Die lijken mij het meest betrouwbaar, gezien de ervaringen met SIL International (zie hoofdstuk 3.1.).

2.1.2.1. Endogene talen

Dit zijn talen die in Afrika zelf ontstaan zijn en niet gebaseerd zijn op talen uit andere continenten, zoals vele creolen. De endogene Afrikaanse talen vertegenwoordigen vier taalfamilies. De Afro-Aziatische talen worden, zoals de naam laat vermoeden, op twee continenten gesproken. Enkele Afrikaanse telgen van deze familie zijn de Berbertalen, Amharisch, Somali en Hausa. Ook Arabisch behoort tot deze familie, maar het kan niet tot de endogene talen van Afrika gerekend worden. Het



Kaart 7. Endogene taalfamilies (Heine & Nurse 2000: 2).

Arabisch verspreidde zich namelijk samen met de Islam vanuit het Arabisch schiereiland. Volgens Maho telt de Afro-Aziatische taalfamilie 228 leden in Afrika (Maho 2004: 282).

Een tweede taalfamilie is die van de Nilo-Saharische talen. Ook deze worden voornamelijk in de noordelijke helft van het continent gesproken, meer bepaald in het Nijlbecken en de Zuid-Sahara. Deze taalfamilie is heel wat kleiner. Ze zou zo'n 110 talen tellen (Maho 2004: 288), waaronder Maasai, Luo en Songhai.

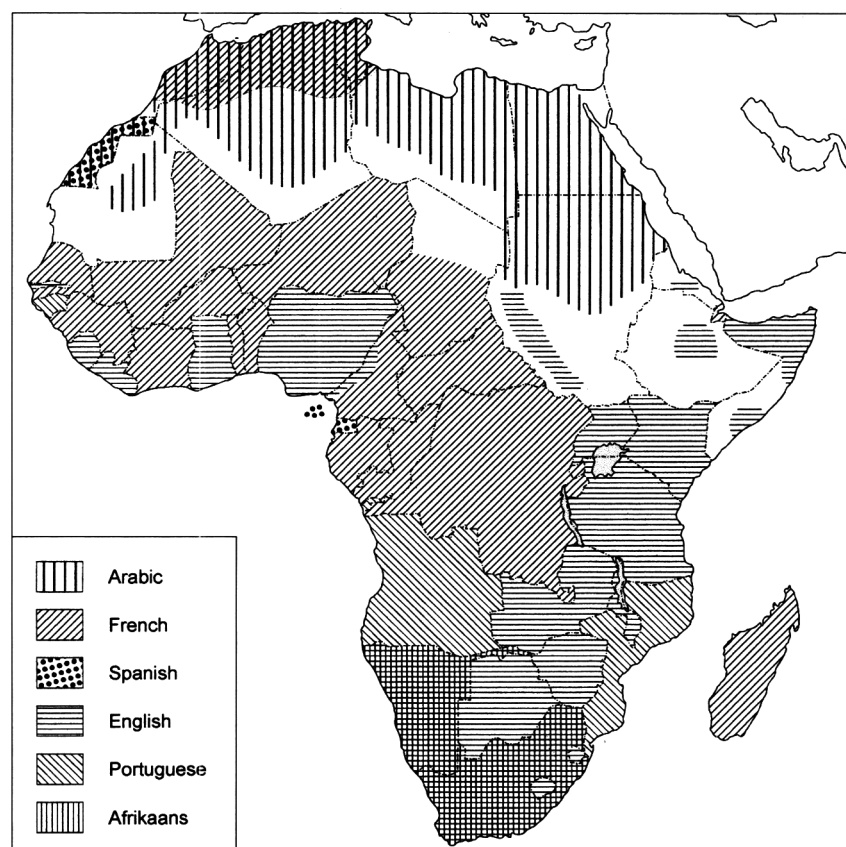
De kleinste taalfamilie is die van de Khoisantalen. Deze talen worden in het meest zuidelijke deel van het continent gesproken, in Zuid-Afrika, Botswana, Namibië en Angola. Er zijn ook twee groepen in Tanzania, Hata en Sandawe. Het zijn in totaal 26 talen (Maho 2004: 283). Sommige wetenschappers vermoeden dat deze talen vroeger over een veel groter gebied gesproken werden, maar dat ze teruggedrongen zijn door de opmars van de Bantutalen. Anderen betwijfelen dan weer of deze talen wel degelijk tot één taalfamilie behoren.

Tot slot zijn er de Niger-Congotalen. Dit is de grootste endogene taalfamilie van Afrika. Maho schat het aantal leden van deze taalfamilie op 1020 (Maho 2004: 286). De Niger-Congotalen worden gesproken van in de Soedanbelt tot in Zuid-Afrika. De grootste subgroep binnen deze taalfamilie is die van de Bantutalen. Dit zijn zo'n 300 talen (Maho 2004: 286) die ten zuiden van de denkbeeldige lijn Atlantische Bocht – Victoriameer – Indische Oceaan gesproken worden en die onderling grote gelijkenissen vertonen. Het verspreidingsgebied van de vier taalfamilies ziet u op kaart 7.

2.1.2.2. Exogene talen

Dit zijn talen die geïmporteerd werden uit andere continenten of hierop gebaseerd zijn. De meest in het oog springende exogene talen zijn de voormalige koloniale talen. Dit zijn Engels, Frans, Portugees, Spaans, Afrikaans (oorspronkelijk Nederlands), Italiaans en Duits. Deze talen behoren alle tot de Indo-Europese taalfamilie, Frans, Portugees, Spaans en Italiaans meer bepaald tot de subgroep Romaanse talen, Engels, Afrikaans en Duits tot de Germaanse. Van Duits en Italiaans zijn er weinig sporen overgebleven in Afrika. Duitsland verloor immers al zijn Afrikaanse kolonies na de eerste wereldoorlog. Italië had niet veel kolonies en daar was meestal al een wijd verspreide taal aanwezig, zoals het Somali, waardoor het Italiaans na de onafhankelijkheid sterk aan belang verloor. De andere koloniale talen konden hun belangrijke functies wel in grote mate behouden. Op basis hiervan placht men het continent op te delen in anglofoon, francofoon en lusofoon Afrika, hierbij het belang van Spaans en Afrikaans vergetend. Wie het continent wenst op te delen volgens de exogene talen, dient ook met deze talen rekening te houden, net als met die andere exogene taal, Arabisch. Zoals eerder vermeld behoort het Arabisch tot de Afro-Aziatische talen, meer bepaald tot de subgroep van de Semitische talen. Kaart 8 geeft de verspreiding van de belangrijkste exogene talen weer.

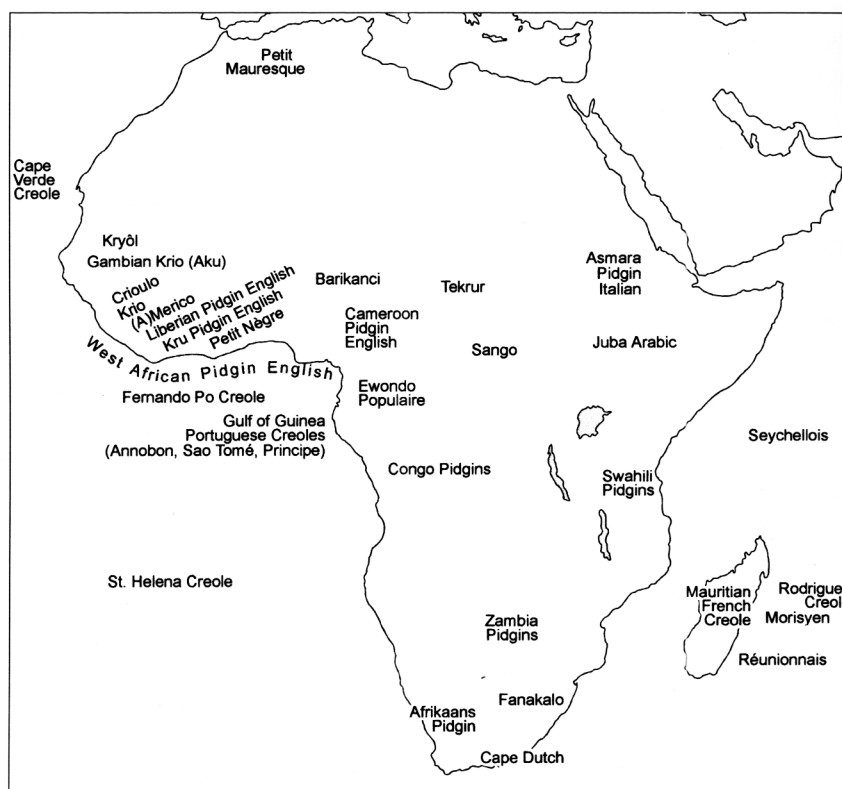
In de meeste landen worden deze exogene talen slechts door een klein deel van de bevolking goed beheerst. Dat neemt niet weg dat een groter deel deze talen gebruikt voor specifieke doeleinden zoals handel. Het opnemen van de exogene talen door de Afrikaanse bevolking gebeurt echter niet zomaar.



Kaart 8. Exogene talen (Heine & Nurse 2000: 343).

Vaak schikken ze zich in het fonetisch systeem van de lokale talen. Op die manier ontstaan accenten en dialecten. Dit proces wordt *indigenisering* genoemd. Soms ondergaat de exogene taal zo'n ingrijpende veranderingen dat het in feite een nieuwe taal geworden is, een *pidgin*. Dit gebeurt wanneer sprekers van verschillende talen deze taal als medium voor communicatie gebruiken. Er treedt dan een vereenvoudiging op in de grammatica, syntaxis en woordenschat. Een pidgin kan uiteindelijk de moedertaal worden van een groep sprekers. Men spreekt dan van een *creool*. Een creool kreeg opnieuw een complexere structuur om aan de dagelijkse noden te kunnen beantwoorden. Vele Afrikaanse creolen dragen nog steeds de naam *pidgin* in zich. Kaart 9 toont een aantal pidgins en creolen. De meeste hiervan, doch niet alle, zijn gebaseerd op een exogene taal. Doorgaans worden pidgins en creolen beschouwd als inferieur ten opzichte van de exogene standaardtaal (Wolff 2000: 326).

Naast de Europese talen en het Arabisch zijn er nog andere exogene talen aanwezig. Deze talen bereikten het continent hoofdzakelijk via migratie. Het gaat hier voornamelijk om talen uit India en China. Tot slot is er het Malagasy. Dit is een Austronesische taal en wordt gesproken op Madagascar. Hoewel zowat alle inwoners van Madagascar deze taal spreken, gaat het, gezien zijn origine, om een exogene taal.



Kaart 9. Pidgins en creolen (Heine & Nurse 2000: 328).

2.2. Meertaligheid

Eenmaal de grenzen van de Afrikaanse staten getrokken waren, stelde men vast dat in zowat alle landen een groot aantal talen gesproken werd. En zelfs daar waar er relatieve eentaligheid was, zoals in Rwanda of Madagascar, zorgde de invoer van de koloniale taal wel voor een meertalige situatie. Bijgevolg spreken de meeste Afrikanen verschillende talen. Deze gebruiken ze echter niet willekeurig. Aan elke taal zijn ideeën en functies verbonden. Ook wanneer verschillende talen in één conversatie gebruikt worden, bij *code-switching*, spelen deze ideeën en functies een rol. Maar in een meertalige situatie leven de talen niet steeds harmonieus naast elkaar. De ene taal kan door een andere verdrongen worden en zelfs uitsterven.

2.2.1. Diglossie

Wolff definieert diglossie als:

“the specific usage of either different varieties of the same language or different languages for different functional purposes as the accepted norm or habit of a speech community and usually related to a High-Low scale of social acceptance and prestige” (Wolff 2000: 323)

De term impliceert dat het om twee talen of varianten gaat. In de Afrikaanse context gebeurt de rolverdeling vaak over meerdere talen en varianten.

Wolff geeft een goede omschrijving van de verschillende functies. Hij bespreekt ze in relatie met de legale status die ze kregen en licht vervolgens nog enkele belangrijke termen toe die linguïsten in dit verband hanteren. In de hier volgende bespreking volg ik dan ook voornamelijk zijn werk (Wolff 2000: 319-322).

Voor communicatie binnen de taalgemeenschap, *intra-group communication*, worden *moedertalen* gebruikt. Dit zijn talen die door de kinderen via sociale interactie met de andere leden van de gemeenschap waartoe ze behoren, aanleren. Deze talen worden ook vaak *vernaculars* of *lokale talen* genoemd. Wolff maakt een onderscheid tussen moedertalen en *etnische talen*. Die laatste zouden gesproken worden door een minderheid in een meertalige omgeving. Het zijn dus in feite moedertalen die niet voor andere doeleinden worden gebruikt dan *intra-group communication*. Deze term zou ik echter anders willen gebruiken. Het lijkt me onlogisch deze term enkel voor minderheden te reserveren. Een *etnische taal* is voor mij de taal van een wel bepaalde etnie, of het nu om een minderheid of een meerderheid gaat. Het verschil met *moedertaal* is dan het perspectief: de taal wordt benaderd uit het perspectief van de etnische groep en niet die van het individu.

Voor communicatie tussen verschillende taalgemeenschappen, *inter-group communication*, zijn er de *lingua francas*, regionale en nationale talen. *Lingua francas* of *vehicular languages* worden gebruikt in interetnische communicatie wanneer daar vraag naar is, bijvoorbeeld voor commerciële doeleinden. De sprekers hebben verschillende moedertalen. Één daarvan kan de lingua franca worden,

maar men kan ook een internationale taal gebruiken of een sterk vereenvoudigde taal die een mengeling van meerdere talen kan zijn (ook: Richards, Platt & Weber 1985 in Phillipson 1992: 42). *Regionale talen* zijn de dominante talen in een bepaalde regio, dus in een gebied dat groter is dan de etnische grenzen, maar niet op nationaal niveau. *Nationale talen*, daarentegen, kunnen zowel op regionaal als nationaal niveau ingezet worden. Indien een taal in de grondwet of een andere wettekst de functie nationale taal toegewezen krijgt, gaat het om een *de jure* nationale taal. Is dat niet het geval, maar wordt deze functie voor een taal algemeen aangenomen, dan is het een *de facto* nationale taal.

Voor officiële nationale communicatie worden *officiële talen* gebruikt. Zij vervullen hun rol als taal van de politiek, wetgeving, administratie, onderwijs, economie en media.

Sommige talen reiken verder dan de nationale grenzen. Talen voor *internationale communicatie* worden onderverdeeld in vreemde talen, cross-border languages en languages for wider communication. *Vreemde talen* ofwel *foreign languages* zijn talen die ingevoerd worden en slechts door weinigen in het land als moedertaal worden gesproken. *Cross-border languages* zijn talen door wiens gebied een internationale grens getrokken werd en bijgevolg aan beide zijden van deze grens moedertaalsprekers hebben. Deze situatie komt veel voor in Afrika gezien de willekeur van de koloniale grenzen. De *languages of wider communication* vallen uiteen in twee categorieën: *inter-Afrikaanse talen* en *wereldtalen*. Tot de eerste categorie behoren talen als Hausa, Fulfulde en Kiswahili. Deze talen worden ver buiten de nationale grenzen gesproken en komen in aanmerking voor inter-Afrikaanse communicatie. De tweede categorie omvat talen die op verschillende continenten gesproken worden, zoals Engels, Frans, Portugees en Arabisch.

Tot slot zijn er nog de talen die voor specifieke doeleinden gebruikt worden, zoals in religie, in geschreven situaties en in het onderwijs. Klassiek Arabisch, bijvoorbeeld, wordt enkel gebruikt op de koranscholen.

Er wordt verder ook nog een onderscheid gemaakt tussen eerste en tweede talen, meerderheid- en minderheidstalen, wel en niet gestandaardiseerde talen en pidgins en creolen. Het eerste onderscheid is gebaseerd op de volgorde waarin een meertalig persoon de talen heeft aangeleerd. Zijn *eerste taal* is de taal die hij reeds op jonge leeftijd leerde. Deze term valt ongeveer samen met het begrip moedertaal. Wanneer hij een nieuwe taal aanleert, wordt dat zijn *tweede taal*. Ook de termen *meerderheidstalen* en *minderheidstalen* zijn logisch uit te leggen. Het onderscheid is gebaseerd op het aantal sprekers. Doorgaans worden meerderheidstalen ook gebruikt voor communicatie tussen verschillende taalgemeenschappen, terwijl dat voor minderheidstalen maar zelden het geval is.

Een *standaardtaal* is de variant van een taal die gezien wordt als de norm om te spreken en te schrijven (Webb & Kembo-Sure 2000: 28). Standaardtalen zijn meestal de talen die voor officiële doeleinden en in het onderwijs gebruikt worden. Daar slechts weinig endogene Afrikaanse talen gestandaardiseerd zijn, ontlopen zij veelal deze functies. *Pidgins* en *creolen*, ten slotte, heb ik al

beschreven in 2.1.2.2. Ik dien hier nog toe te voegen dat pidgins ook lingua francas zijn, die echter in een speciale contactsituatie ontstaan zijn, namelijk in een plots ontstane meertalige situatie waar nog geen lingua franca of language for wider communication voorhanden was.

Door de verschillende functies die talen vervullen, bekleden ze elk een specifieke niche in het *linguïstisch eco-systeem*. Deze term van Kaplan en Baldauf duidt op een verzameling van talen en taalvariëteiten binnen een geografische of politieke eenheid. De talen en taalvariëteiten staan in relatie tot elkaar en die relaties veranderen constant. Die bewegingen worden veroorzaakt door factoren als taalcontact, taalverandering, taaldood, taalverschuiving (language shift) en literacy development, en actoren als gouvernementele organisaties, speech communities en onderwijs-instellingen (Kaplan & Baldauf 1997: 296-311).

2.2.2. Argumenten voor taalkeuze en taalideologieën

Een taal bekleedt niet zomaar één van de hierboven vermelde functies. Of een taal geschikt is voor officiële doeleinden of niet, wordt beoordeeld op basis van een hele reeks argumenten. Phillipson onderscheidt drie soorten argumenten: *intrinsieke*, *extrinsieke* en *functionele argumenten* (Phillipson 1992: 271). Intrinsieke argumenten zeggen iets over wat taal is, extrinsieke over wat taal heeft en functionele over wat taal doet. Hij geeft enkele voorbeelden voor het Engels. Een intrinsiek argument om voor Engels te kiezen zou kunnen zijn dat het een nobele taal is of een taal die zich gemakkelijk aan veranderingen aanpast. De extrinsieke argumenten verwijzen onder andere naar de vele woordenboeken, de literatuur en de experts. Functionele argumenten zijn dat Engels toegang geeft tot modernisering, wetenschap en technologie (Phillipson 1992: 271-272).

Dergelijke argumenten zeggen dus iets over een wel bepaalde taal. *Taalideologieën* gaan voornamelijk over taal (in het algemeen) en taalgebruik. Met taalideologieën bedoel ik hier wat men *ideologies of language* noemt, niet de *linguistic ideologies*. De laatste term verwijst naar ideeën over de aard van taal zelf, naar wat men denkt dat taal is en wat taal doet, terwijl de eerste verwijst naar ideeën, waarden en concepten van taal en communicatie in relatie tot de samenleving (Blommaert 1997: 2). Een belangrijke taalideologie in de Afrikaanse context is het idee dat één officiële taal de eenheid van het land ten goede komt. Dit is dan best ook de ex-koloniale taal want die is “neutraal”, ze is niet etnisch getint.

Belangrijk is dat argumenten voor taalkeuze niet alleen over verschillende talen gaan, maar ook over linguïstische varianten. De standaardtaal, bijvoorbeeld, heeft steevast meer prestige dan enig dialect en wordt als meer geschikt geacht voor onderwijs.

2.2.3. *Taalrepertoire*

Laitin definieert *taalrepertoire* als de set talen die een burger moet kennen om te kunnen genieten van de mogelijkheden tot mobiliteit in zijn of haar land. Het taalrepertoire van de hele bevolking zou bestaan uit de set talen die een modelburger moet beheersen om een actieve rol in familie, samenleving, economie en politiek te spelen (Laitin 1992: 5). Ik zou deze term echter willen gebruiken voor de set talen of taalvariëteiten die een persoon in meer of mindere mate beheerst en waaruit hij of zij in elke situatie genoodzaakt is een keuze te maken. Een burger kan immers allerlei talen nodig hebben, maar dat wil nog niet zeggen dat hij of zij die ook ter beschikking heeft. Bovendien kan iemand talen kennen die voor de communicatie in eigen land geen enkele functie vervullen, maar die ingezet kunnen worden in specifieke internationale contacten.

2.2.4. *Code-switching*

In een meertalige context worden in één gesprek, soms zelfs in één zin, vaak verschillende talen gebruikt door dezelfde meertalige spreker. Dit wordt *code-mixing* genoemd (Wolff 2000: 317). *Code-mixing* kan in de vorm van het lenen van woorden uit een andere taal, bijvoorbeeld wanneer een bepaald woord de spreker maar niet te binnen wil schieten. Maar het kan ook het ongemerkt invoegen zijn van woorden of hele zinnen terwijl men hun equivalent in de eerste taal maar al te goed kent. Dit wordt *code-switching* genoemd. De termen *code-mixing* en *code-switching* worden echter ook gebruikt om het hierboven gedefinieerde code-switching te specificeren. *Code-mixing* slaat dan op het vermengen van verschillende talen in één zin, terwijl *code-switching* het overschakelen op een andere taal aanduidt na een zinsgrens (Kamwangamalu 2000: 92). Om alle verwarring te vermijden zal ik hier *code-switching* gebruiken als overkoepelende term voor de laatste definitie van de twee termen, zoals ook vele linguïsten tegenwoordig plegen te doen (Kamwangamalu 2000: 93).

Code-switching komt in Afrika veel voor, gezien het grote aantal talen dat in de meeste regio's gesproken wordt, maar is niet tot dit continent beperkt. Eentalige omgevingen zijn immers maar moeilijk te vinden, en zelfs in een eentalige context kan *code-switching* plaatsvinden. De codes zijn dan geen talen maar taalvariëteiten. De spreker hoeft overigens de gebruikte talen of taalvariëteiten niet vlot te beheersen (Meeuwis & Blommaert 1998: 77). Enkele woorden of uitdrukkingen die men ergens opgevangen heeft, op de markt bijvoorbeeld, volstaan om ermee te kunnen switchen.

Code-switching wordt vaak gezien als een code op zichzelf, een code naast de andere die gebruikt worden tijdens het switchen (Wolff 2000: 317; Meeuwis & Blommaert 1998: 80). Als dusdanig wordt het stevast negatief beoordeeld. Nochtans is niemand vrij van dit fenomeen! *Code-switching* gebeurt vaak ongemerkt. Het kan in samenlevingen zelfs de norm zijn, terwijl eentalige uitingen als gekunsteld ervaren worden (Meeuwis & Blommaert 1998: 81). Myers-Scotton omschreef dit

fenomeen als “code-switching as the unmarked choice”, met ongemarkeerd bedoelend dat het de verwachte keuze is in bepaalde situaties (Myers-Scotton 1990: 32).

Maar code-switching kan ook doelbewust gebeuren. Het kan op die manier allerlei sociale relaties uitdrukken. Een ambtenaar kan bijvoorbeeld van de officiële taal naar de lingua franca of de gemeenschappelijke moedertaal switchen om op die manier zijn superieure status te verlaten en een gevoel van saamenhorigheid uit te drukken met zijn gesprekspartner. Het omgekeerde kan ook. Een huiseigenaar kan de arbeiders eerst aanspreken in de moedertaal, maar switchen naar de lingua franca en vervolgens de officiële taal om telkens meer gezag uit te oefenen (Goyvaerts 1992: 75). Men kan via code-switching ook gesprekspartners uitsluiten of net in de conversatie betrekken. Wanneer men iets wil vertellen dat een derde niet mag horen, een geheim of een belediging aan diens adres, kan men overschakelen op een taal die door die persoon niet gekend is. Anderzijds kan men net iemand tegemoet komen door te switchen naar een taal die die persoon wel verstaat.

Code-switching kan dus gebruikt worden om een grotere afstand tussen de gesprekspartners te creëren of net om toenadering te zoeken. Wolff stelt verschillende schalen voor om sociale interacties via taal te analyseren (Wolff 2000: 304-305). Een eerste schaal meet de sociale afstand of solidariteit, een tweede de status van de participanten inzake superioriteit en inferioriteit, een derde de graad van formaliteit van de socio-culturele omgeving, een vierde de referentiële inhoud, namelijk of er nieuwe of belangrijke informatie wordt meegedeeld, en een laatste “the affective content”, namelijk hoe de participanten zich voelen over het onderwerp of hun onderlinge relatie.

Code-switching kan, of het nu gemarkeerd of ongemarkeerd is, op verschillende manieren gebeuren. Een spreker kan losweg enkele woorden of uitdrukkingen in een andere code toevoegen. Wolff noemt dit *tag switching*. Maar hij of zij kan ook binnen één enkele zin, soms zelfs in één woord, gebruik maken van meerdere talen. Dit heet *interlarded speech*. *Metaphorical code-switching* is dan weer wanneer sprekers overschakelen op een andere taal of taalvariëteit omwille van de bijhorende connotaties inzake status en prestige of de gerelateerde associaties (Wolff 2000: 318).

Men maakt tot slot ook nog een onderscheid naargelang de plaats waar het switchen gebeurt. Wanneer het overschakelen op een andere code van de ene op de andere zin geschiedt, dan spreekt men van *inter-sentential code-switching*. Gebeurt het binnen één zin, dan gaat het om *intra-sentential code-switching*. Maar switchen kan ook binnen één woord, *intra-word switching* (Goyvaerts 1992: 76). Een voorbeeld van dat laatste is het woord switchen. Het komt van het Engelse “to switch”, maar past zich aan de Nederlandse werkwoordsvervoegingen aan opdat het in een Nederlandse zin kan gebruikt worden. Intra-word switching komt vooral voor in ongemarkeerd code-switchen.

2.2.5. *Bedreigde talen*

In een meertalige context gebeurt het zelden dat alle talen een gelijkwaardige status bekleden. Doorgaans zijn er één of meerdere dominante talen die meer gebruikt en beter beheerst worden dan de andere talen, die meer prestige hebben en die meer functies dienen. Deze talen kunnen de niet-dominante talen bedreigen (Wolff 2000: 330). Mensen kunnen oordelen dat het beter is om hun moedertaal in te ruilen voor een dominante taal, ook voor dagelijks taalgebruik. Zij zullen hun kinderen niet langer hun moedertaal aanleren, maar de nieuwe taal die ze hebben aangenomen. Dit is *language shift*. Wanneer dit op grote schaal gebeurt, daalt het aantal sprekers van de niet-dominante taal dusdanig dat de taal bedreigd wordt en ze uiteindelijk uitsterft. Phillipson spreekt ook wel van *linguicide* (Phillipson 1992: 18).

Language shift is niet de enige reden waardoor talen verdwijnen. De UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages geeft negen factoren die hiertoe kunnen leiden. Op basis hiervan kan men oordelen of een taal al dan niet bedreigd is:

Factor 1: Intergenerational language transmission

Factor 2: Absolute number of speakers

Factor 3: Proportion of speakers within the total population

Factor 4: Shifts in domains of language use

Factor 5: Response to new domains and media

Factor 6: Materials for language education and literacy

Factor 7: Governmental and institutional language attitudes and policies, including official status and use

Factor 8: Community member's attitudes towards their own language

Factor 9: Type and quality of documentation (UNESCO 2005)

Uiteraard gaan heel wat van deze factoren samen. Wanneer een taal niet goed gedocumentariseerd is, is het ook weinig waarschijnlijk dat er degelijk onderwijsmateriaal in deze taal voorhanden is. Deze taal wordt dan niet geschikt bevonden voor onderwijs en krijgt een lagere status. Bovendien zal deze taal ook voor andere functies ongeschikt bevonden worden. Dit zorgt ervoor dat de sprekers genoodzaakt zijn een andere taal te leren. Ze gaan hun moedertaal als minderwaardig beschouwen en verkiezen uiteindelijk om de taal met hogere status ook voor dagdagelijkse gesprekken te gebruiken. Zij zullen die taal met hogere status aan hun kinderen doorgeven en op die manier daalt het aantal sprekers.

Uit de bovenstaande factoren kan men afleiden dat talen die niet goed beschreven zijn, minder kans op overleven hebben. Dit geldt ook voor talen die niet onderwezen worden en talen die geen enkele officiële functie hebben. Jammergenoeg zijn vele Afrikaanse talen in één of meer van deze gevallen. UNESCO beschouwt maar liefst 97 talen in Afrika als bedreigd (UNESCO 2005).

Meestal wordt het verdwijnen van een taal als een verlies ervaren. Dit geeft soms aanleiding tot *language maintenance* en *language revival*. Men doet een poging om een taal te behouden of nieuw

leven in te blazen. Dit is echter een moeilijke opdracht. De taal moet een aantal functies toebedeeld krijgen. Het kan bijvoorbeeld het medium voor onderwijs en zelfs nationale taal worden. Maar zolang de dominante taal nog steeds meer functies vervult en als “hoger” ervaren wordt, zal het hele project weinig kans op slagen hebben.

2.3. Taalpolitiek

Zoals eerder gezegd, worden er in de meeste Afrikaanse landen een veelvoud aan talen gesproken. De Afrikaanse regeringen zijn dan ook genoodzaakt om bepaalde talen speciale functies te geven. Ze moeten officiële en eventueel ook nationale talen aanstellen. Ze moeten beslissen welke talen gebruikt worden in het onderwijs en in andere domeinen. Maar welke talen dienen hiervoor gekozen te worden? Hierop bestaan vele antwoorden en de taalpolitiek van het ene land kan dan ook grondig verschillen van de taalpolitiek van het buurland. Toch lijken vele Afrikaanse leiders voor gelijkaardige strategieën gekozen te hebben. En dat doen ze niet zomaar.

2.3.1. Beginselen van taalpolitiek

Cooper definieert *taalpolitiek* of *language planning* als volgt:

“Language planning refers to deliberate efforts to influence the behavior of others with respect to the acquisition, structure, or functional allocation of their language codes.” (Cooper 1989: 45)

Zoals deze definitie zegt, kan die beïnvloeding op drie vlakken gebeuren. *Statusplanning* houdt in dat men de status van een taal of taalvariëteit vastlegt. Een taal kan aangesteld worden als officiële of nationale taal, als de taal waarin onderwezen hoort te worden of als verplicht vak op school, als de cultuurtaal, taal voor internationale communicatie, taal van de media, Om aan die status te kunnen voldoen, moet er aan de taal gesleuteld worden. Dit is *corpusplanning*. Zo kan een taal gestandaardiseerd worden. Hierbij legt men de norm vast voor de uitspraak, woordkeuze, grammatica en orthografie. Er komen neologismen en puristen zullen de taal willen uitzuiveren. Tot slot is er *acquisitieplanning*. Hierbij regelt men de verwerving van de taal.

Bij taalpolitiek spelen taalideologieën een belangrijke rol. Wanneer de overheid meent dat de nationale eenheid in het gedrang komt door de grote linguïstische diversiteit in het land, zullen ze waarschijnlijk opteren voor één enkele officiële taal. Menen ze echter dat die diversiteit een verrijking is, dan zullen ze voor meerdere officiële talen kiezen of nationale talen aanstellen. Maar taalpolitiek kan ook ingegeven zijn door communicatieve problemen of zelfs door de economie. Soms heeft het als doel machtsverhoudingen te creëren of te behouden, soms net om de democratie en gelijkheid van kansen te bevorderen. Het taalbeleid van een land staat dus steeds in functie van een hoger doel.

Elk land heeft een taalpolitiek, ook al heeft de regering geen of weinig wetten opgesteld om het taalgebruik te regelen. Soms is er enkel een artikel in de grondwet dat zegt wat de officiële taal is

en wordt alles verder op zijn beloop gelaten. Een dergelijke taalpolitiek wordt ook wel een *politiek van non-interventie* genoemd. Heel wat Afrikaanse overheden kozen voor deze optie. Het komt in Afrika maar weinig voor dat het taalgebruik in zowat alle domeinen bij wet vastgelegd is¹.

2.3.2. Typologie van de Afrikaanse taalpolitiek

Er zijn dus staten die kiezen voor non-interventie en staten die wel interveniëren. Los daarvan kiezen ze elk voor een bepaalde taalpolitieke strategie. Heine spreekt over *endoglossie* en *exoglossie* (Heine 1990: 168-173). Bij endoglossie dienen één of meerdere endogene² talen als belangrijkste medium voor communicatie op nationaal niveau. Bij exoglossie wordt deze functie vervuld door exogene talen.

Hij maakt voor het eerste geval een verder onderscheid tussen actieve en passieve endoglossie. Tot de laatste categorie behoren staten die quasi eentalig zijn en die passief de endogene taal aanvaarden voor gebruik in vele domeinen, zoals in Rwanda, Burundi en Botswana. Vaak gaan deze staten terug op een pre-koloniale politieke entiteit, een koninkrijk bijvoorbeeld. In het koloniale tijdperk werd de dominante taal in deze rijken echter vervangen door de koloniale taal voor officiële communicatie. Deze situatie bleef doorgaans na de onafhankelijkheid behouden, hoewel daar wegens de haast eentalige situatie eigenlijk geen nood aan is.

Staten die kiezen voor actieve endoglossie, doen dit vooral om socio-culturele onafhankelijkheid te bekomen, in hoofdzaak van de westers cultuur en ideologie, of wanneer ze een groot belang hechten aan de traditionele sociale en politieke structuren. Deze keuze zou ook vaak ingegeven zijn door het idee dat de bevolking maximaal moet deelnemen aan het bestuur. Enkele landen die een taalpolitiek van actieve endoglossie voeren, zijn Tanzania, Somalië en Ethiopië.

De meeste Afrikaanse staten kozen echter voor exoglossie. De exogene taal is dan de ex-koloniale taal. Heine maakt nog een onderscheid tussen exoglossie met één dominante endogene nationale taal, de *jure* of de *facto*, en exoglossie waarbij er meerdere zijn of geen en dus geen enkele taal de nationale identiteit of eenheid kan symboliseren. Voorbeelden van de eerste categorie zijn, volgens Heine, Kenya, Mali en Senegal, voorbeelden van de tweede Zimbabwe, Benin en Ghana. Sommige staten stellen meerdere nationale talen aan, maar de inhoud daarvan is nogal verschillend. Soms is het louter symbolisch, soms worden ze gebruikt in onderwijs of in het lokaal bestuur. Nigeria, de Democratische Republiek Congo, Togo en Niger zijn zulke landen met meerdere nationale talen.

Maar of de Afrikaanse staten nu voor endoglossie of voor exoglossie kozen, zowat overal wordt de ex-koloniale taal in belangrijke domeinen gebruikt. Dit is te wijten aan het feit dat heel wat staten de taalpolitiek van de koloniale heerser overnamen. Ze achtten bovendien het behoud van de ex-koloniale

1 Dat geldt overigens niet alleen voor Afrika. België is één van de weinige (extreme) gevallen die talloze wetten heeft in verband met taalgebruik en waar taalkwesties voortdurend stof doen opwaaien.

2 Beter is eigenlijk “niet-koloniale talen” daar Heine ook het aanstellen van Arabisch als een vorm van endoglossie ziet.

taal noodzakelijk om de nationale eenheid te bewaren of om een moderne staat te kunnen leiden. Tanzania en Somalië zijn twee van de weinige landen die een andere koers gevaren hebben (Heine 1990: 173-175).

2.3.3. Mogelijke uitkomsten voor het taalrepertoire

Wanneer de overheid kiest voor een bepaalde taalpolitiek, legt ze de burger ook een aantal talen op die hij moet kennen om in alle domeinen te kunnen communiceren. Het taalrepertoire van die burger staat dus in direct verband met de taalpolitiek van zijn land. Laitin biedt hier een typologie voor. Hij stelt dat de Afrikaanse staten in drie categorieën vallen: *language rationalization*, de *2-language outcome* en de *3 ± 1 language outcome* (Laitin 1992: oa. 18-19).

Bij *language rationalization* is de uitkomst één enkele nationale of officiële taal die zowel de rol van lingua franca als die van officiële taal voor bestuur en onderwijs vervult. Volgens Laitin evolueren enkele Afrikaanse landen, waaronder Rwanda, Madagascar, Botswana en Tanzania, in deze richting. Maar hij waarschuwt ook dat dit wellicht nooit de norm zal worden in Afrika.

De *2-language outcome* houdt in dat alle burgers hun moedertaal behouden en voor communicatie met anderstalige landgenoten een gemeenschappelijke internationale taal gebruiken. Soms wordt die internationale taal geïndigeniseerd. Enkele staten met een *2-language outcome* zijn Angola, Mozambique, Zuid-Afrika en Togo.

Maar de meest voorkomende situatie in Afrika, aldus Laitin, zal de *3 ± 1 language outcome* zijn. Hierbij moet een burger twee, drie of vier talen kennen, afhankelijk van de status van zijn moedertaal. Volgens Laitin bestaat het repertoire van deze burger uit zijn moedertaal, een Afrikaanse lingua franca en de ex-koloniale taal. De eerste zou gebruikt worden in basisonderwijs, terwijl de tweede een verplicht vak zou zijn op de staatsscholen. De lingua franca zou ook gebruikt worden in de contacten met anderstalige landgenoten. De ex-koloniale taal, ten slotte, dient voor de internationale contacten en voor de zakelijke en technische communicatie. Indien in het basisonderwijs echter een taal gebruikt wordt die niet de taal van deze burger is, moet hij 3 + 1 talen kennen, vier dus in totaal. Maar wanneer zijn moedertaal ook de lingua franca is, hoeft zijn repertoire slechts uit twee talen te bestaan, ofwel 3 – 1. Deze situatie is gebaseerd op de taalsituatie van India en zou nog niet in Afrika te vinden zijn. Volgens Laitin evolueren sommige Afrikaanse staten evenwel in deze richting. Enkele daarvan zijn Nigeria, Kenya, de Democratische Republiek Congo en Ethiopië.

2.3.4. Elite closure

Het taalrepertoire van de elite verschilt van dat van de massa en wordt ook steeds positiever geëvalueerd. Hun taalrepertoire bevat bovendien die talen en taalvariëteiten die nodig zijn om op te

klimmen op de sociale ladder, terwijl dat voor de massa niet altijd het geval is. Op basis van hun linguïstische patronen kunnen zij dus als elite geïdentificeerd worden (Myers-Scotton 1990: 25-27).

Wanneer de elite deze patronen institutionaliseert, spreekt men van *elite closure*. Myers-Scotton definieert deze term als volgt:

““Elite closure” is a strategy by which those persons in power maintain their powers and privileges via language choices.” (Myers-Scotton 1990: 25)

Deze strategie kan bestaan uit taalpolitiek of uit het informeel vestigen van de gebruiksnorm. Alleen wie over de linguïstische patronen van de elite beschikt, heeft dan toegang tot socio-economische mobiliteit en politieke macht (Myers-Scotton 1990: 27). Typisch voor elite closure is ook dat de elite de hogere taal of taalvariëteit gebruikt in situaties waar een lagere variant even goed zijn diensten bewijst (Myers-Scotton 1990: 36).

Myers-Scotton maakt een onderscheid tussen *weak* en *strong elite closure*. Bij de zwakke versie heeft de massa toegang tot het taalrepertoire van de elite via uitgebreid algemeen onderwijs. Dit komt vooral voor waar het verschil in het taalrepertoire er één is van taalvariëteiten. De sterke versie, daarentegen, vindt men voornamelijk terug in meertalige staten. De kloof tussen het taalrepertoire van de elite en dat van de massa is bij de sterke versie veel groter, zeker wanneer de officiële taal van het land een exogene taal is die door minder dan de helft van de bevolking wordt gesproken. De massa heeft in dit geval niet algemeen de mogelijkheid om uitgebreid onderwijs te volgen en op die manier de officiële taal grondig te leren (Myers-Scotton 1990: 27-28).

Of de vorm van elite closure zwak of sterk is, komt tot uiting in de taalkeuze in een conversatie tussen een persoon die tot de elite behoort en iemand die er geen lid van is. Wanneer de taalvariëteit van de elite gebruikt wordt, en er dus sprake is van *opwaartse accommodatie*, dan betekent dit dat ook wie niet deel uitmaakt van de elite toegang heeft tot deze taal of taalvariëteit en dus ook tot socio-economische mobiliteit. Opwaartse accommodatie komt dus voor bij zwakke elite closure. *Neerwaartse accommodatie* toont dan weer dat er sterke elite closure in het spel is. De keuze voor de taal of taalvariëteit die niet met de elite geassocieerd wordt, geeft aan dat wie niet tot de elite behoort niet in de mogelijkheid is om de taal(variëteit) te leren die nodig is voor socio-economische mobiliteit (Myers-Scotton 1990: 39).

In Afrika is er voornamelijk sprake van strong elite closure. Zoals eerder vermeld, is in Afrikaanse landen de ex-koloniale taal meestal de officiële taal of de hoogst gewaardeerde onder de officiële talen. Maar slechts een klein percentage van de bevolking kent deze taal. De kennis van de officiële taal wordt immers voornamelijk in het onderwijs verspreid, maar verder studeren na het basisonderwijs is in Afrika helemaal niet evident. De ex-koloniale taal wordt bovendien maar weinig op een informele manier geleerd. Vreemd genoeg is er volgens de massa geen nood aan een

verandering in deze taalpolitiek. De Afrikaanse elite kent ook de taal van hun etnie en de lokale lingua franca waardoor neerwaartse accommodatie mogelijk is (Myers-Scotton 1990: 29-31).

2.3.5. *Linguïstisch imperialisme*

De kolonisator mag dan wel verdwenen zijn, in de Afrikaanse landen is zijn taal gebleven. Meer nog, de ex-koloniale taal is nog steeds de taal van alle officiële domeinen, net zoals dat in het koloniale tijdperk het geval was. Er is hier sprake van *linguïstisch imperialisme*. Phillipson gaat uitgebreid op dit fenomeen in in zijn werk *Linguistic Imperialism*³. De volgende bespreking is hier volledig op gebaseerd.

Phillipson neemt als case-study het linguïstisch imperialisme van het Engels. Voor dit fenomeen hanteert hij deze “werkdefinitie”:

“A working definition of *English linguistic imperialism* is that *the dominance of English is asserted and maintained by the establishment and continuous reconstitution of structural and cultural inequalities between English and other languages.*” (Phillipson 1992: 47, cursief in origineel)

Hij verduidelijkt dat “structural” naar materiële eigenschappen verwijst, zoals instellingen, en “cultural” naar immateriële of ideologische eigenschappen. In deze definitie kan “Engels” uiteraard ook vervangen worden door een andere taal, zoals Frans. Hij vermeldt ook de definitie van Gilbert Ansre, die zich niet op één taal toespitst. Linguïstisch imperialisme is volgens Ansre:

“The phenomenon in which the minds and lives of the speakers of a language are dominated by another language to the point where they believe that they can and should use only that foreign language when it comes to transactions dealing with the more advanced aspects of life such as education, philosophy, literature, governments, the administration of justice, etc. ... Linguistic imperialism has a subtle way of warping the minds, attitudes, and aspirations of even the most noble in a society and of preventing him from appreciating and realizing the full potentialities of the indigenous languages.” (Ansre 1979: 12-13 in Phillipson 1992: 56)

Phillipson merkt op dat deze definitie zich voornamelijk over de ideologieën buigt die door linguïstisch imperialisme in de hand gewerkt worden.

Phillipson ziet linguïstisch imperialisme als een vorm van *imperialisme* en *linguïcisme*. Voor een beschrijving van *imperialisme* baseert hij zich op de theorie van Galtung. Die definieert imperialisme als “a type of relationship whereby one society (or collectivity in more general terms) can dominate another” (Galtung 1980: 107 in Phillipson 1992: 52). De wereld is volgens deze theorie verdeeld in een dominant centrum en gedomineerde periferieën. Zowel in het centrum als in de periferieën zijn er machtscentra en periferieën die door de respectievelijke machtscentra uitgebuit worden. De elites in beide machtscentra delen dezelfde belangen, maar de normen worden opgelegd door het dominante centrum. De machtscentra in de gedomineerde periferieën nemen deze over (Phillipson 1992: 52). Het

3 Phillipson, Robert. 1992. *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press, Oxford.

opleggen van deze normen kan op drie manieren gebeuren: door middel van dwang, onderhandelingen of overtuiging. De eerste manier werd vooral gebruikt tijdens de koloniale periode, de tweede in de neo-koloniale periode, en Phillipson voorziet een fase van neo-neo-kolonialisme waarbij vooral de derde manier een belangrijke rol zal spelen. Voor die laatste is taal het noodzakelijke medium. Volgens Phillipson zal taal dus steeds een grotere rol spelen bij imperialistische praktijken (Phillipson 1992: 52-53).

Er zijn volgens Galtung zes types van imperialisme: economisch, politiek, militair, communicatief (hiermee communicatie en transport bedoelend), cultureel en sociaal imperialisme (Galtung 1980: 128 in Phillipson 1992: 52). Phillipson voegt hier linguïstisch imperialisme aan toe. Vanzelfsprekend gaan deze types vaak samen. Linguïstisch imperialisme is zelfs bij alle andere types aanwezig. Taal is immers het medium bij uitstek voor communicatie. Bovendien is linguïstisch imperialisme vaak een integraal onderdeel van andere soorten imperialisme, onder andere van cultureel en sociaal imperialisme (Phillipson 1992: 53-54).

Linguïstisch imperialisme is ook een vorm van *linguicisme*. Phillipson definieert linguicisme als volgt:

“ideologies, structures, and practices which are used to legitimate, effectuate, and reproduce an unequal division of power and resources (both material and immaterial) between groups which are defined on the basis of language” (Phillipson 1992: 47)

Linguicisme verschilt dus van sexismen en racismen in de reden voor discriminatie, namelijk taal. Zodra linguicisme gesteund wordt door een globale imperialistische structuur waarvan het land in kwestie deel uitmaakt, spreekt men van linguïstisch imperialisme (Phillipson 1992: 54-56).

Linguïstisch imperialisme wordt gelegitimeerd op basis van heel wat argumenten. Één van de mechanismen die tot deze argumenten leiden is *ethnocentrisme*, dit is het beoordelen van andere culturen aan de hand van de normen van de eigen cultuur. Phillipson geeft het voorbeeld van anglocentrisme. Wat Engels is, heeft of doet (zie 2.2.2.) wordt gezien als de norm. Hierdoor worden andere talen steeds beoordeeld als minderwaardig (Phillipson 1992: 47-48).

2.3.6. Afrikaanse taalpolitiek en de koloniale erfenis

Zoals ik al even aangestipt heb in 2.3.2., hebben heel wat Afrikaanse landen de taalpolitiek van de kolonisator overgenomen. Er zijn bijgevolg vaak verschillen te zien in taalpolitieke keuzes tussen de zogenaamde “anglofone”, “francofone”, ... landen.

Groot-Brittannië liet basisonderwijs in de lokale talen toe en vanaf het middelbaar onderwijs werd er overgeschakeld op Engels als het enige medium voor onderwijs. De elite die moest dienen in het systeem van indirect rule, werd uitsluitend in het Engels onderwezen (Phillipson 1992: 111-112). De Afrikaanse talen kregen dus een functie toebedeeld, maar ze hadden een beduidend lagere status dan

Engels. Hier werd de basis gelegd voor het idee dat steun voor Afrikaanse talen tot doel heeft deze in een inferieure positie te houden (Phillipson 1992: 127).

Frankrijk, Portugal en Italië⁴ voerden een assimilatiepolitiek. Ze negeerden de lokale talen volledig. Het onderwijs werd uitsluitend in de koloniale taal gegeven en kennis van de koloniale taal was een voorwaarde om te kunnen “evolueren” en burgerschap te verkrijgen (Laitin 1992: 84-85).

Duitsland was maar gedurende een korte periode aanwezig in Afrika, maar beïnvloedde vaak de koloniale machten die de Duitse gebieden overnamen. Behalve in Zuidwest-Afrika verkoos Duitsland een andere taal dan het Duits voor administratie en onderwijs. In Tanganyika, bijvoorbeeld, werd hiervoor Kiswahili gebruikt. Toen deze kolonie onder Britse bevoegdheid kwam, volgden zij er de Duitse taalpolitiek in grote lijnen na. In Zuidwest-Afrika was Duits wel de taal van de administratie. Er was echter weinig contact tussen de lokale bevolking en de kolonisatoren (Laitin 1992: 85-86).

België, ten slotte, zelf een meertalig land waar taalpolitieke keuzes gevoelig lagen, vaarde een heel andere koers. De Belgen wilden absoluut meertaligheid vermijden, omdat ze het als een gevaar voor het gezag zagen. Als dit echt niet kon, moesten alle talen dan maar hiërarchisch gerangschikt worden. De Afrikaanse talen moesten wel ontwikkeld worden op een rationele manier, omdat een evolutionaire ontwikkeling orde zou aanmoedigen. En zo geschiedde. Aan de top van de hiërarchie stond Frans, gevolgd door vier regionale lingua francas. Onderaan stonden de andere lokale talen (Fabian 1986: 48-49 in Laitin 1992: 86). Deze hiërarchie bleef ook na de onafhankelijkheid behouden.

Een laatste koloniale macht in Afrika was Spanje. De Spaanse koloniale taalpolitiek zal echter uitgebreid besproken worden in hoofdstuk 5.2.

2.3.7. Pan-Afrikaanse taalpolitiek

Net zoals in Europa wordt er in Afrika niet alleen op nationaal niveau over taalpolitieke thema's gediscussieerd. Ook organisaties zoals de Afrikaanse Unie nemen deze thema's ter harte. Ze focussen voornamelijk op het behoud van de Afrikaanse talen en betreuren de dominantie van de ex-koloniale talen. In 1963 kwamen de leden van de toenmalige Organisatie voor Afrikaanse Eenheid al overeen dat het gebruik van de ex-koloniale talen maar tijdelijk getolereerd kon worden en dat de Afrikaanse talen aangemoedigd moesten worden. Om dat laatste te realiseren werd het OAU Inter-African Bureau of Languages opgericht, dat in 1986 echter al weer van het toneel verdween (Phillipson 1992: 27-28).

Van de nobele doelstellingen kwam maar weinig in huis. In 1986 werd dan het Language Plan of Action for Africa opgesteld. De staten werden aangemaand een nationale taalraad op te richten of te versterken. Die moest een taalpolitiek formuleren ten voordele van de Afrikaanse talen en acties ondernemen om de negatieve houding van de bevolking ten opzichte van deze talen te veranderen.

⁴ Over Italië wordt er weinig geschreven gezien hun kortstondige aanwezigheid in Afrika. Veel meer dan dat ze een assimilatiepolitiek voerden, kan ik er dan ook niet over vertellen.

Universiteiten en onderzoekscentra moesten actief meewerken aan het promoten van de talen. De OAE besloot om zelf het goede voorbeeld te geven. Als werktal zouden zij ook Afrikaanse talen gebruiken (Chimhundu 1998: 77-78).

Er werden nog conferenties over het onderwerp georganiseerd en verdragen ondertekend, maar veel veranderde het allemaal niet. Aanbevelingen van internationale organisaties zoals UNESCO en de OAE zijn niet bindend voor de lidstaten en hebben bijgevolg weinig effect. En zelfs de OAE lijkt geen afstand te kunnen nemen van de ex-koloniale talen. Toen de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid plaats moest ruimen voor de Afrikaanse Unie, werd in de nieuwe constitutieve act vastgelegd dat:

“Article 25

Working Languages

The working languages of the Union and all its institutions shall be, if possible, African languages, Arabic, English, French and Portuguese.” (African Union 2000)

Op het eerste zicht lijkt er dus wel plaats te zijn voor Afrikaanse talen, al wordt er direct een voorwaarde bijgeplaatst. De website van de Afrikaanse Unie kan echter enkel in Engels en Frans bekeken worden. Dit doet vermoeden dat deze twee talen de werkelijke werktalen van de Unie zijn. Het is dus maar zeer de vraag of de Afrikaanse Unie haar voorbeeldfunctie waarmaakt. Dit is wellicht te wijten aan elite closure. De ex-koloniale talen zijn met andere woorden nog steeds de dominante talen op het hele continent.

3. DE TALEN VAN EQUATORIAAL-GUINEA

3.1. De endogene talen

In Equatoriaal-Guinea behoren alle endogene talen tot de subgroep Bantutalen van de Niger-Congo-taalfamilie. Op twee uitzonderingen na maken ze bovendien allemaal deel uit van zone A in Guthrie's classificatie van de Bantutalen. Maar welke talen zijn het? Hierover spreken de bronnen elkaar voortdurend tegen. Om tot een antwoord te komen zal ik deze bronnen met elkaar vergelijken. Aan de hand van mijn besluit zal ik dan de verschillende talen kort bespreken.

3.1.1. *Vergelijking van de bronnen*

Ik zal de bronnen eerst één voor één in detail bespreken. Ik zal beginnen met niet-Equatoriaal-Guinese bronnen en eindigen met de visie van moedertaalsprekers van één van de talen. Daarna zal ik ze naast elkaar leggen en proberen één antwoord te vinden op de vraag welke endogene talen er nu in Equatoriaal-Guinea gesproken worden.

3.1.1.1. *SIL International*

Het Summer Institute of Linguistics is een veel geciteerde bron inzake de talen van de wereld. Het was dan ook de eerste bron die ik raadpleegde en een uitgangspunt voor verder onderzoek. Onlangs bracht SIL International een hernieuwde editie, reeds de vijftiende, uit van *Ethnologue: Languages of the World*, namelijk in mei 2005. Wat de Bantutalen betreft was er geen verschil met de vorige versie. Het is de webversie van de vijftiende editie die ik hier zal bespreken.

Volgens SIL International worden er maar liefst tien verschillende Bantutalen gesproken in het kleine Equatoriaal-Guinea. SIL International vermeldt bij elke taal de alternatieve namen, de dialecten en de landen waar ze gesproken wordt. Daarnaast geven ze ook nog wat extra informatie. Aangezien al deze gegevens van belang zijn voor een vergelijking, zal ik ze hier weergeven.

Batanga wordt zowel in Equatoriaal-Guinea als in Kameroen gesproken. In Equatoriaal-Guinea zijn er 9.000 sprekers, het totaal van beide landen is 15.000. Andere namen voor deze taal zijn Banoho, Bano'o, Noho, Nohu, Noku of Banoo. Voor Equatoriaal-Guinea wordt het dialect Bapuku (Puku, Naka, Bapuu) opgegeven en SIL International verduidelijkt dat de Puku één van de "Ndowe coastal peoples" zijn. Batanga behoort tot de groep Bube-Benga, geclassificeerd als A.30. Deze taal mag overigens niet verward worden met een dialect van Oroko, een taal uit Zuidwest-Kameroen geclassificeerd als A.10, dat dezelfde naam draagt. En het mag ook niet verward worden met het dialect Batanga van Caka, ook een taal uit het zuidwesten van Kameroen. Dit is echter geen Bantutaal, wel een Bantoïde taal.

Benga wordt in Equatoriaal-Guinea gesproken door zo'n 3.000 mensen in Río Muni en op het eiland Corisco, en door een klein, niet nader gespecificeerd aantal, in Gabon. SIL International geeft geen andere namen op en bij de dialecten schrijven ze dat die verwant zijn met Batanga. Net als de sprekers van deze taal, zouden ook de sprekers van het Benga tot de “Ndowe coastal peoples” behoren. Bovendien hebben beide talen dezelfde classificatie: Bube-Benga, A.30.

Bube wordt enkel in Equatoriaal-Guinea gesproken, meer bepaald op “Fernando Po, Biombo Island”. Hiermee wordt uiteraard Bioko bedoeld, dat tijdens de kolonisatie Fernando Poo heette. Er zouden ongeveer 40.000 sprekers van de taal zijn. Andere namen voor Bube zijn Boombe, Bobe, Bubi, Ediya, Adija, Adeeyah, Boobe en Fernandian. Die laatste naam verwijst naar het eiland. SIL International noteert drie dialecten: Noord-Bobe, Zuidwest-Bobe en Zuidoost-Bobe. Ook deze taal behoort tot de groep Bube-Benga, A.30.

Fang wordt in verschillende landen gesproken: in Kameroen, Gabon, Congo, São Tomé e Príncipe en in Equatoriaal-Guinea, waar het aantal sprekers het grootste is, namelijk 258.722. Het totaal van alle landen is 450.586. Andere namen voor Fang zijn Pamue en Pahoun. Deze taal heeft volgens SIL International twee dialecten: Make en Ntum of Ntumu. De sprekers van Fang in Equatoriaal-Guinea worden overigens in twee etnische groepen verdeeld: de Okak en de Ntumu. Zij wonen in het binnenland. Fang behoort tot de groep Yaunde-Fang, A.70.

Gyele, een taal die voornamelijk in het zuiden van Kameroen gesproken wordt, zou toch ook 29 sprekers in het noordwesten van Equatoriaal-Guinea hebben. De sprekers in beide landen zouden allen pygmeeën zijn. Andere namen voor deze taal zijn Giele, Gieli, Gyeli, Bagyele, Bagiele, Bajeli, Bajele, Bogyeli, Bogyel, Bondjiel, Bako, Bekoe, Bakola, Bakuele, Likoya en Babinga. Gyele behoort tot de groep Makaa-Njem, A.80.

Ook *Molengue* wordt enkel in Equatoriaal-Guinea gesproken, meer bepaald net landinwaarts van de kust tussen het meest zuidelijke punt van het (vaste)land en Río Benito. Deze taal heeft zo'n 1.000 moedertaalsprekers. Andere namen voor Molengue zijn Molendji en Balengue. De sprekers zouden één groep van de “semi-playeros” zijn. Er werd nog geen classificatie voor het Molengue gevonden, maar de taal zou tot zone B behoren.

Ngumba wordt zowel in Kameroen als Equatoriaal-Guinea, namelijk in Río Muni, gesproken. In Equatoriaal-Guinea zijn er 8.500 sprekers, het totaal in beide landen is 17.500. Andere namen zijn Mvumbo, Ngoumba, Mgoumba, Mabi, Mabea en Bujeba. SIL International noemt Kwasio (Bisio, Bissio, Bisiwo) als dialect. De sprekers van het Ngumba in Equatoriaal-Guinea zouden ook één van de groepen “semi-playeros” zijn. Ngumba behoort ook tot de groep Makaa-Njem, A.80.

Ngumbi wordt enkel in Equatoriaal-Guinea gesproken, namelijk door zo'n 4.000 mensen aan de kust van Río Muni. Een andere naam is Combe of Kombe. Asonga, Bomudi en Moganda zijn dialecten van deze taal. SIL International vermeldt dat de sprekers één van de “Ndowe coastal

peoples” zijn. Mogelijk is Ngumbi een dialect van Yasa. Ngumbi wordt dan ook geclassificeerd als volgt: Bube-Benga, A.30, Yasa.

Seki wordt in Gabon en door zo'n 11.000 mensen aan de kust van Equatoriaal-Guinea gesproken. Het totaal van beide landen is 14.690. Andere namen zijn Sekyani, Sekiani, Sekiyani, Sekiana, Shekiyana, Sheke, Seke, Beseki en Bulu. SIL International geeft geen dialecten op, maar vermeldt wel dat de sprekers van deze taal in Equatoriaal-Guinea de derde groep “semi-playeros” zijn. *Seki* is een taal uit zone B en behoort tot de groep Kele, B.20.

Yasa, ten slotte, wordt in Kameroen gesproken, op het vasteland van Equatoriaal-Guinea en in Gabon. In Equatoriaal-Guinea zouden zich 913 sprekers bevinden. Het totaal van de drie landen is 2.401. Andere namen zijn Yassa, Lyassa, Maasa en Bongwe. Dialecten in Equatoriaal-Guinea zijn Iyasa, Bweko, Vendo, Bodele, Marry, One, Asonga, Bomui, Mogana, Mooma en Mapanga. De sprekers in Equatoriaal-Guinea zouden ook één van de “Ndowe coastal peoples” zijn. *Yasa* wordt op dezelfde manier geclassificeerd als Ngumbi: Bube-Benga, A.30, Yasa.

3.1.1.2. *Jouni Maho en Malcolm Guthrie*

Om de bovenstaande classificaties te specificeren raadpleegde ik de bijwerking van Guthrie's classificatie door Maho⁵. Hij voegde zo'n 200 talen en dialecten toe aan Guthrie's lijst. Hij beklemtoont bovendien dat de classificatie niet genetisch is, maar referentieel. Om de nieuwe codes van die van Guthrie te onderscheiden, noteerde hij een derde element, een cijfer of een hoofdletter, na Guthrie's oorspronkelijke code. Hier van belang is dat de toevoeging van een cijfer na de code van een groep inhoudt dat er geen nauwere verwantschap met één van de talen binnen de groep kon vastgesteld worden. Een hoofdletter na de code van een taal duidt een variant van deze taal aan. Ik zal hier enkel de codes van de talen die SIL International vermeldt, weergeven.

- A30 Bube-Benga Groep: A31 Bobe, Bubi, Ediya
A31a Noord-Bobe
A31b Zuidwest-Bobe
A31c Zuidoost-Bobe
A32a Banoo, Nohu, Noko
A32b Bapoko, Puku, Naka
A32C Batanga
A33a Yasa
A33b Kombe, Ngumbi
A34 Benga

- A70 Yaunde-Fang Groep: A 75 Fang, Pamwe

⁵ Maho, Jouni. 2003. A Classification of the Bantu Languages: An Update of Guthrie's Referential System. In: Nurse, Derek & Philippson, Gérard (eds.). 2003. *The Bantu Languages*. Routledge, Londen. pp. 639-651.

A80 Maka-Njem Groep: A81 Mvumbo, Kwasio, Ngumba

A801 Gyele, Bagyeli

B20 Kele Groep: B21 Seki(yani), Bulu, Sheke

Guthrie gaf zelf nog wat meer informatie over deze talen. De dialecten van Bobe of Ediya (A31) zouden gesproken worden op het eiland Fernando Po, het huidige Bioko. Batanga (A32) en zijn varianten Banoo en Bapoko worden aan de kust van Kameroen gesproken. Yasa en Kombe (A33) worden aan de kust van Kameroen en Río Muni gesproken door een klein aantal mensen. Benga (A34) wordt ook door weinig mensen gesproken en dit langs de zuidelijke kust van Río Muni, op het eiland Corisco en aan Cap Esterias in Gabon (Guthrie 1953: 24). Fang (A75) wordt door zo'n 200.000 mensen gesproken in zuidelijk Kameroen, Río Muni en in Gabon. Hij schrijft bovendien dat de noordelijke variëteit Ntum genoemd wordt en de zuidelijke Make (Guthrie 1953: 41). Mvumbo of Ngumba (A81) zou zo'n 10.000 sprekers hebben in het westen van Kameroen en het noordwesten van Río Muni. Hij schrijft dat de zuidelijke sprekers gekend zijn als Mabi (Mabea) of Bisiwo (Guthrie 1953: 45). Gyele of Bagyeli vermeldt hij niet. Maho voegde deze taal toe aan zijn lijst. Sekiyani (B21), ten slotte, zou door een haast uitgestorven “stam” worden gesproken aan de kust van Gabon, ten noorden van Libreville (Guthrie 1953: 59). Volgens Guthrie worden dus niet al deze talen in Equatoriaal-Guinea gesproken.

3.1.1.3. Carlos González Echegaray

González Echegaray deed reeds in de koloniale periode veel onderzoek in de toenmalige Spaanse kolonie. Hij schreef onder andere *Estudios Guineos*, een volumineus werk waarin hij ook een deel aan de talen wijdde⁶. Hij noemt zeven Bantutalen: *Bubi*, *Benga* of *Boumba*, *Combe* of *Ndowe*, *Bujeba*, *Balengue*, *Baseque* en *Pamue* (González Echegaray 1959: 17-22). Voor Benga vermeldt hij een dialectale variant, namelijk Bapuku. Ook voor enkele andere talen geeft hij dialecten, maar die zijn in deze discussie van minder belang. Verder groepeerde hij de talen Benga en Combe. Zij zouden door de “playeros” gesproken worden. Deze groep noemt hij ook wel de Ndowe (González Echegaray 1959: 76). En hij groepeerde nog drie andere talen, Bujeba, Balengue en Baseque. Deze talen zouden door de “semiplayeros” gesproken worden. Één ervan, Baseque, zou toen reeds op de rand van uitsterven staan (González Echegaray 1959: 75).

In 1960 verscheen González Echegaray's doctoraatsthesis over het Bujeba⁷. Hierin schrijft hij dat er nog drie talen zijn die verwant zijn aan het Bujeba. Dit zijn Mabea ofwel Magbea, Ngumba ofwel Nvumbo en Bayieli, zijnde de taal van pygmeeën. Die laatsten zouden in nauw contact geweest zijn met de Bujebas of Bisió, de naam die de sprekers van deze taal zichzelf geven, en uiteindelijk

6 González Echegaray, Carlos. 1959. *Estudios Guineos. Vol. I. Filología*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.

7 González Echegaray, Carlos. 1960. *Morfología y sintaxis de la lengua bujeba*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.

geassimileerd zijn. Het Bayieli zou dan ook een dialect van het Bujeba zijn (González Echegaray 1960: 15-16). Hij citeert echter ook Johnston die stelt dat de pygmeeën Ngumba spreken (Johnston 1919-1922: 617 in González Echegaray 1960: 16). Over de exacte aard van de verwantschap met Mabea en Ngumba spreekt hij zich niet uit. Hij geeft enkel een vergelijking van verschillende werken die een classificatie voor deze talen pogen te bieden (González Echegaray 1960: 16-18).

3.1.1.4. John M. Lipski

Lipski verricht onderzoek naar het Spaans in Equatoriaal-Guinea. In de inleiding op enkele van zijn werken hieromtrent, geeft hij ook een overzicht van de endogene Equatoriaal-Guinese talen. *Bubi* wordt gesproken op Bioko. *Fang* is de taal van de grootste etnische groep in Río Muni en wordt ook in Kameroen en Gabon gevonden. Tot slot zijn er ook de talen van de “playero groepen” die langs de kust van Río Muni leven. Hij noemt deze talen “lenguas playeras” (Lipski 1990: 30). Dit zijn onder andere *Ndowé* of *Combe*, *Bujeba*, *Benga* en *Bapuko*. Lipski schrijft dat deze talen voor een deel onderling verstaanbaar zijn (Lipski s.d.: 1). Voor Bujeba geeft hij ook nog een andere naam, namelijk *Bisio* (Lipski s.d.: 3).

3.1.1.5. Ana María Ruíz Martínez

Ruiz Martínez geeft in haar artikel over het onderwijs van Spaans in Equatoriaal-Guinea⁸ ook een overzicht van de endogene talen. Zij somt zeven Bantutalen op: *Bubi*, gesproken op Bioko, *Benga*, aan de kust van het continent, *Combe* ofwel *Ndowé*, in de kuststreek van Río Muni, *Baseke*, op het continent, *Balengue*, in de kuststreek tussen Bata en de grens met Gabon, *Bujeba*, ten noorden en zuiden van Bata, en *Fang* ofwel *Pamue* dat zowel op het continent als op Bioko gesproken wordt (Ruiz Martínez 2003: 764).

3.1.1.6. Het Equatoriaal-Guinese Ministerie van Informatie, Toerisme en Cultuur

Op een website van de overheid van Equatoriaal-Guinea maakt dit Ministerie melding van de Bantutalen *Fang*, *Bubi*, *Combe* en *Bisio*. Dit zouden de belangrijkste nationale talen zijn en bovendien de talen waarin er programma's op de radio beschikbaar zijn (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002). Deze bron is niet onbelangrijk, aangezien het toont met welke talen de overheid rekening wenst te houden.

8 Ruiz Martínez, Ana María. 2003. La enseñanza del español como lengua extranjera en Guinea Ecuatorial y la interferencia de las lenguas indígenas. In: Pérez Gutiérrez, M. y Coloma Maestre, J. (eds.). 2003. *El español, lengua de mestizaje y la interculturalidad, Actas del XIII Congreso Internacional de la Asociación para la Enseñanza del Español como Lengua Extranjera, ASELE (Murcia, 2-5 de octubre de 2002)*. Universidad de Murcia, Murcia. pp. 762-770. <http://www.sgci.mec.es/redele/biblioteca/asele/69.ruiz.martinez.pdf>. Laatst geraadpleegd op 27/01/2005.

3.1.1.7. *Justo Bolekia Boleká*

Volgens Bolekia Boleká zijn er slechts vier Bantutalen in Equatoriaal-Guinea. Hij noemt ze *Bubi*, *Bisió*, *Fang* en *Combe* ofwel *Ndowè*. Bubi is overigens zijn moedertaal. Hij stelt dat Bisió en Combe grote linguïstische gelijkenissen vertonen en dat men daarom eigenlijk van één taal zou kunnen spreken, Ndowè genaamd (Bolekia 2001:134). Maar de sprekers van het Bisió zien zichzelf als één volk, één etnie, met een eigen taal. Wanneer men “politiek correct” wil zijn, moet men dus Combe en Bisió als twee aparte talen beschouwen (Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004⁹). Hier is de grote link tussen etnie en taal te zien. Bisió is niet een taal op zich om linguïstische redenen, maar omdat het de sprekers als een aparte etnie identificeert.

De andere talen die SIL International opsomt zijn volgens Bolekia Boleká ofwel talen uit Kameroen, ofwel worden ze gesproken door “subtribus” (Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004). Batanga en Yasa zouden aldus enkel in Kameroen gesproken worden. De sprekers van Combe en Benga, daarentegen, zouden subtribus zijn van de Ndowè.

3.1.1.8. *Mebota Mabay*

Volgens Mabay zijn er zes Bantutalen in Equatoriaal-Guinea (Mabay pers.com., e-mail van 08/03/2005). Dit zijn *Fang*, *Bubi*, *Ndowé*, *Bisio*, *Baseke* en *Benga*. Hij noemt van enkele talen ook de varianten op. In deze discussie is van belang dat hij voor Ndowé de variant Mepuku opgeeft. Mepuku zou in Kameroen gesproken worden. En voor Benga noemt hij één variant: Balengue of Molendji. Benga zou ook aan Ndowé verwant zijn¹⁰. Over Bisio en Baseke zegt hij nog dat de sprekers zich ook wel “sempayeros” noemen.

3.1.1.9. *Jesús Manuel Machimbo*

Machimbo noemt de Bantutalen *Kuasio*, *Fang*, *Combe* en *Bubi* (Machimbo, interview van 08/02/2005). Kuasio is de moedertaal van Machimbo. Deze taal wordt in andere bronnen Bisio genoemd, maar hij verduidelijkt dat Bisio de naam van de sprekers is terwijl Kuasio de taal is (Machimbo pers. com., e-mail van 04/07/2005). Een andere naam die de taal vaak krijgt (zie hierboven) is Ngumba. Dit zou echter een dialect van het Kuasio uit Kameroen zijn. Behalve in Kameroen en Equatoriaal-Guinea wordt Kuasio ook in Gabon gesproken. Baseke, een taal die andere bronnen vaak vernoemen, behoort tot de “culturele gemeenschap” van de Combe of Ndowé, en kan dus een dialect van het Combe zijn (Machimbo pers. com., e-mail van 07/07/2005).

9 Zie interview: bijlage 1.

10 Hij zegt letterlijk: “Los bengas, aunque se llamen sempayeros también, son una ramificación del ndowre [sic].” De Benga zouden dus een “vertakking” van de Ndowé zijn.

3.1.1.10. Pascual Monoco Mañanga

Op mijn vraag welke talen Equatoriaal-Guinea rijk is, somde Monoco Mañanga de Bantutalen *Ndowé*, *Fang*, *Bubi*, *Benga*, *Bapuku* en *Baseke* op. Benga zou een variëteit van het Ndowé zijn. Die laatste taal is overigens zijn moedertaal. Deze talen zouden niet corresponderen met etnieën. De “fundamentele” etnieën zouden die van de Ndowé, de Fang en de Bubi zijn, wat de Bantutalen betreft, en ook nog de etnie Annobonés. Wat verder in het interview spreekt hij echter ook nog over de talen *Bujeba*, *Balengue* en *Bisio* (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005).

3.1.1.11. Andere

Oyana Mbá noemt slechts vier Bantutalen: *Fang*, *Bubi*, *Ndowé* en *Bisio* (Mbá, interview van 09/02/2005). Haar moedertaal is Fang. José Mba Nguema, ook een moedertaalspreker van het Fang, noemt dezelfde talen. Belangrijk is dat volgens hem deze talen corresponderen met de etnieën (Mba Nguema, interview van 08/02/2005). Alicia Ondo vermeldt de Bantutalen *Fang*, *Bubi*, *Combe* en *Ndowé* (Ondo, interview van 09/02/2005).

Tomás Esono Asumu Nguï vermeldt in een artikel in *La Gaceta de Guinea Ecuatorial* de talen *Ndowe*, *Balengue*, *Kuasio* of *Bisio*, *Fang* en *Bubi* (Asumu Nguï 2003: 46). Andrés Ikuga, ten slotte, schreef een boek over het *Ndowe*. Volgens de recensie hiervan in *Africa Negra* zou hij zich voornamelijk gebaseerd hebben op de variant Kombe die hij zelf spreekt. Maar hij zou ook elementen uit de dialecten van de groep Bongwe opgenomen hebben, net als uit het Benga dat “een klassieke vertegenwoordiger van het Boumba” zou zijn (Iyanga Pendi 1996: 47).

3.1.1.12. Overzicht

Om het vergelijken gemakkelijker te maken, volgt hier een schematisch overzicht van de verschillende bevindingen. Wanneer de auteur of informant een variëteit als een taal beschouwt, zal ik die in het vet drukken. Variëteiten die niet in het vet gedrukt zijn, worden dus gezien als dialecten.

Tabel 2. Overzicht voor *Bapuku*, *Benga*, *Bubi*, *Fang* en *Bayieli*.

<i>SIL International</i>	Batanga Ndowe coastal peoples	Benga Ndowe coastal peoples	Bube	Fang	Gyele 29 sprekers, pygmeeën
<i>J. Maho & M. Guthrie</i>	Batanga, Banoo, Bapuku	Benga	Bubi 3 varianten: N, ZW & ZO	Fang	Gyele, Bagyeli
<i>C. González Echegaray</i>	Bapuku variant van Benga	Benga, Boumba	Bubi	Pamue, Fang	Bayieli dialect van Bujeba
<i>John M. Lipski</i>	Bapuko lengua playera	Benga lengua playera	Bubi	Fang	
<i>A. M. Ruíz Martínez</i>		Benga	Bubi	Fang	
<i>Ministerie van Informatie, Toerisme en Cultuur</i>			Bubi	Fang	

Tabel 2. Overzicht voor Bapuku, Benga, Bubi, Fang en Bayieli.

<i>J. Bolekia Boleká</i>			Bubi	Fang	
<i>M. Mabay</i>	Mepuku dialect Ndowé in Kameroen	Benga verwant aan Ndowé	Bubi	Fang	
<i>J. Manuel Machimbo</i>			Bubi	Fang	
<i>P. Monoco Mañanga</i>	Bapuku	Benga variëteit Ndowé	Bubi	Fang	
<i>O. Mbá</i>			Bubi	Fang	
<i>J. Mba Nguema</i>			Bubi	Fang	
<i>A. Ondo</i>			Bubi	Fang	
<i>T. E. Asumu Ngui</i>			Bubi	Fang	
<i>A. Ikuga</i> (uitsluitend over Ndowe)		Benga dialect van Ndowe			

Tabel 3. Overzicht voor Balengue, Bisió, Ndowé, Baseke en Yasa.

<i>SIL International</i>	Molengue semi-playeros	Ngumba semi-playeros	Ngumbi Ndowe coastal peoples, misschien dialect Yasa	Seki semi-playeros	Yasa Ndowe coastal peoples
<i>J. Maho & M. Guthrie</i>		Mvumbo, Kwasio, Ngumba	Combe, Ngumbi verwant aan Yasa	Seki(yani), Bulu, Sheki	Yasa verwant aan Combe
<i>C. González Echegaray</i>	Balengue	Bujeba hieraan Ngumba en Mabea verwant	Combe, Ndowe	Baseque	
<i>John M. Lipski</i>		Bujeba lengua playera	Ndowé, Combe lengua playera		
<i>A. M. Ruíz Martínez</i>	Balengue	Bujeba	Combe, Ndowé	Baseke	
<i>Ministerie van Informatie, Toerisme en Cultuur</i>		Bisio	Combe		
<i>J. Bolekia Boleká</i>		Bisió	Combe		
<i>M. Mabay</i>	Balengue dialect Benga	Bisió semi-playeros	Ndowé	Baseke semi-playeros	Ihasa dialect Ndowé
<i>J. Manuel Machimbo</i>		Kwasio (Ngumba is dialect in Kameroen)	Combe	Baseke verwant / dialect Combe	
<i>P. Monoco Mañanga</i>	Balengue	Bujeba, Bisio	Ndowé	Baseke	
<i>O. Mbá</i>		Bisió	Ndowé		
<i>J. Mba Nguema</i>		Bisio	Ndowe		
<i>A. Ondo</i>			Combe + Ndowe		
<i>T. E. Asumu Ngui</i>	Balengue	Kwasio, Bisio	Ndowe		
<i>A. Ikuga</i> (uitsluitend over Ndowe)			Ndowe varianten zijn Bongwe en Boumba (met Benga)		

3.1.1.13. *Besluit*

Over Bubi en Fang lijkt er geen twijfel te bestaan. Alle bronnen vermelden deze talen en noemen zelfs ongeveer dezelfde dialecten. De andere talen zorgen wel voor heel wat problemen. Er bestaat onduidelijkheid over de namen en sommige varianten worden nu eens als talen nu eens als dialecten gezien. Er lijkt bovendien verwarring te bestaan tussen de talen en de etnieën.

Dat laatste probleem zal ik hier als uitgangspunt gebruiken. De meeste bronnen vermelden als etnieën de Bubi, de Fang, de Annobonés, de Ndowé en de Bisió. Hier zijn enkel die laatste twee belangrijk. De Bisió worden soms gewoon vergeten. De *Movimiento para la Autodeterminación de la Isla Bioko (MAIB)*, bijvoorbeeld, ijvert, of ijverde, voor een federale staat bestaande uit de naties Bubi, Fang, Ambó en Ndowé (MAIB s.d.). Over de Bisió wordt hier niet gesproken. En ook Monoco Mañanga en Ondo noemden hen niet wanneer ik naar de etnieën vroeg. Nochtans zijn die Bisió erg trots op hun volk. Bolekia Boleká zei al dat ze zichzelf als één etnie zien (Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004) en dat werd volmondig beaamd door Machimbo. Hij is zelf een Bisió en vertelde honderduit over feesten waar alle Bisió uit Equatoriaal-Guinea, Kameroen en Gabon bijeenkomen (Machimbo, interview van 08/02/2005). Die feesten laten een gevoel van samenhang zien en hij leek me erg trots op zijn afkomst. De Bisió mogen dus zeker niet genegeerd worden.

Maar welke talen spreken nu de Bisió en de Ndowé? Sommige bronnen menen dat de Bisió de taal Bisió spreken en de Ndowé de taal Ndowé. Het Ministerie van Informatie, Toerisme en Cultuur, bijvoorbeeld, lijkt hiervan uit te gaan. En ook Mbá, Mba Nguema, Machimbo en Bolekia Boleká doen dit. Etnie en taal zijn inderdaad wel vaak nauw met elkaar verbonden, de taal wordt dan gezien als een deel van de identiteit van de etnie, maar dat is niet steeds het geval¹¹. Wat dan met de overige talen die de andere bronnen opnoemen? Zijn zij etnieloos, bestaan zij niet of zijn ze varianten van Bisió of Ndowé?

Die laatste mogelijkheid is de meest geloofwaardige. Alvast één van de andere talen kan als een variëteit van het Bisió beschouwd worden. Dit is het Gyele, Bagyeli of Bayieli. Bayieli zou enkel door pygmeeën gesproken worden en van pygmeeën wordt aangenomen dat zij eertijds talen van de Bantuvolkers zouden overgenomen hebben. González Echegaray suggereert dan ook dat assimilatie kan verklaren waarom het Bayieli zo sterk op het Bujeba, ofwel Bisió, lijkt. Bijgevolg zou het Bayieli een dialect van deze taal zijn (González Echegaray 1960: 15-16). Hij citeert ook nog een zekere Johnston die zegt dat deze pygmeeën Ngumba spreken (Johnston 1919-1922: 617 in González Echegaray 1960: 16). Dit is in feite een bevestiging van wat hij zelf concludeerde. Ngumba zou

11 Een voorbeeldje van dicht bij huis: de Vlamingen en de Nederlanders spreken dezelfde taal, het Nederlands. Weinigen zullen dit ontkennen. Maar er zullen ook weinig mensen zeggen dat Vlamingen en Nederlanders tot dezelfde etnie of hetzelfde volk behoren. Dit is een voorbeeld van één taal die door twee etnieën gesproken wordt. Het omgekeerde, één etnie die verschillende talen spreekt, is wellicht ook mogelijk.

immers een dialect van het Bisió zijn dat in Kameroen gesproken wordt (Machimbo, interview van 08/02/2005).

Dat Bayieli dus een dialect van het Bisió is, kan kloppen aangezien zowel Bisió als Bayieli geclassificeerd worden binnen de Maka-Njem groep, A80. Maho zag wel geen directe verwantschap tussen de beide talen aangezien hij Bayieli of Gyele als A801 classificeerde (Maho 2003: 642). Het verschil tussen de beide is wellicht interessante materie voor verder onderzoek, daar het misschien iets over de oorspronkelijke taal van de pygmeeën zegt. Verder wijst ook het kleine aantal sprekers op een dialect. Volgens SIL International zouden er slechts 29 sprekers van het Bayieli in Equatoriaal-Guinea zijn en het totaal van alle landen ligt niet veel hoger (SIL International 2005). Indien het om een taal zou gaan, zou de UNESCO al aan de alarmbel getrokken hebben. Maar deze organisatie beschouwt het Bayieli niet als een bedreigde taal (UNESCO 2005).

De overige Bantutalen die als talen van Equatoriaal-Guinea gezien worden kunnen allemaal op de één of andere manier op het Ndowé teruggebracht worden. Maar of zij nu gewoon verwant zijn of dat het werkelijk om dialecten gaat, hierover bestaat geen eenduidigheid. Een eerste opheldering kan gebracht worden in het geval van het Yasa. De sprekers van het Yasa of Iyasa zouden volgens SIL International één van de “Ndowe coastal peoples” zijn (SIL International 2005). Dit duidt alvast op etnische verwantschap. Maar SIL International schrijft ook dat de talen Ngumbi of Kombe, Ndowé dus, en Yasa verwant zijn. En ook de classificatie van Guthrie en Maho's herwerking daarvan laten verwantschap zien. Beide worden geclassificeerd als A33, Yasa als A33a, Kombe als A33b (Maho 2003: 641). Mabay bevestigt, ten slotte, dat “Ihasa” een dialect is van Ndowé, zijn moedertaal (Mabay pers.com., e-mail van 08/03/2005). Hij noemt bovendien nog andere dialecten van het Ndowé die SIL International als dialecten van het Yasa catalogeert. Dit zijn One en Bweko of Buiko.

Ook Benga lijkt geen grote problemen te leveren. SIL International schrijft weerom dat de sprekers van deze taal één van de “Ndowe coastal peoples” zijn, en Bolekia Boleká zegt dat de Benga een “subtribu” van de Ndowé zijn (Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004). Mabay en Monoco Mañanga, twee moedertaalsprekers van het Ndowé, vermelden Benga wel eerst als een aparte taal, maar zeggen onmiddellijk daarna dat Benga verwant is met, of een variëteit is van Ndowé. Ikuga, ten slotte, zou in zijn beschrijving van het Ndowé Benga gewoon als een dialect van het Ndowé beschouwen. In de classificatie van Guthrie is er echter geen verwantschap tussen de beide bespeurbaar. Benga wordt geclassificeerd als A34, terwijl Kombe A33(b) is (Maho 2003: 641). Ze worden door Guthrie dus als twee aparte talen behandeld. Wellicht wijkt het Benga meer af dan de andere dialecten van het Ndowé onderling, wat de aarzeling bij Mabay en Monoco Mañanga kan verklaren.

De verwantschap van Bapuku of Mepuku met Ndowé is wat moeilijker om aan te tonen, maar niettemin toch duidelijk. Bapuku is volgens SIL International het dialect van het Batanga dat in

Equatoriaal-Guinea gesproken wordt, meer bepaald door één van de “Ndowe coastal peoples”. De etnische verwantschap wordt hiermee aangetoond. Volgens González Echegaray is Bapuku een dialect van het Benga (González Echegaray 1959: 19). Aangezien Benga een variant is van het Ndowé, volgt hieruit dat Bapuku ook aan die laatste verwant is. Mabay bevestigt dit wanneer hij Mepuku een dialect van het Ndowé noemt. Mepuku en Bapuku zijn ongetwijfeld twee namen voor hetzelfde dialect. Maar wanneer Bapuku inderdaad een dialect is van het Ndowé, rijzen er opnieuw problemen bij Guthrie's classificatie. Bapuku wordt immers geclassificeerd als A32b en niet als A33. En als Bapuku inderdaad ook verwant is aan Banoo, A32a, en Batanga, A32C (Maho 2003: 641) moet misschien ook de classificatie van deze twee variëteiten herbekeken worden.

Bij Balengue is de verwantschap met het Ndowé te vermoeden, maar niet zeker. Vooreerst ziet SIL International de sprekers al niet als één van de “Ndowe coastal peoples”, dus een etnische verwantschap kan hiermee niet aangetoond worden. Bovendien noemt één bron hen als een etnie apart. Deze auteur is zelf Equatoriaal-Guineeër (Ndongo-Bidyogo 1998: 109). Een taalkundige verwantschap is er mogelijk wel. Volgens Mabay is Balengue immers een dialect van het Benga, en dus ook verwant aan het Ndowé. Maar aangezien hij zelf leek te aarzelen over de classificatie van het Benga, moet dit misschien met enige omzichtigheid behandeld worden. Balengue heeft overigens geen plaatsje gekregen in Guthrie's classificatie, noch in Maho's herwerking daarvan. Welke talen dus aan het Balengue zouden verwant zijn, is onbekend. Bovendien schrijft SIL International dat Balengue waarschijnlijk in zone B thuishoort. Als dit klopt, is de verwantschap natuurlijk ver te zoeken.

Over Baseke, ten slotte, kan ik ook weinig met zekerheid zeggen. SIL International zegt dat de sprekers van het Baseke “semiplayeros” zijn, net als die andere semiplayeros, de Bisió. Machimbo ontkent echter etnische verwantschap met de Baseke. Volgens hem behoren zij tot dezelfde culturele groep als de Combe of Ndowé. Mabay, een Ndowé, noemt de Baseke echter ook semiplayeros. Hij lijkt zich dus niet verwant te voelen met de Baseke. Ndongo-Bidyogo noemt hen bovendien als één van de etnieën van Equatoriaal-Guinea (Ndongo-Bidyogo 1998: 109). Wat dan met de taalkundige verwantschap? Zowel Mabay als Monoco Mañanga, ook een Ndowé, noemen het Baseke als een taal apart. De classificatie van Guthrie wijst ook in die richting. Hij classificeert Baseke of Seki als B21 (Maho 2003: 642). De vraag blijft: wanneer het een aparte taal is, vormen de sprekers dan ook een aparte etnie? Ndongo-Bidyogo zegt van wel, maar vele bronnen beschouwen hen niet aldus. Hoe het Baseke en de sprekers van deze taal zich tot de andere talen en etnieën verhouden, is dus niet duidelijk.

Na deze vergelijking kan ik besluiten dat het aantal Bantutalen dat SIL International opgaf voor Equatoriaal-Guinea, namelijk tien, veel te hoog ligt. Een juister cijfer is vier of zes. De vier talen waarover zekerheid bestaat zijn Bubi, Fang, Ndowé en Bisió. Indien Balengue en Baseke niet met het Ndowé verwant zijn en dus ook als aparte talen moeten beschouwd worden, ligt het aantal Bantutalen

voor Equatoriaal-Guinea op zes. En ook de namen die SIL International gebruikt voor bepaalde talen zijn niet de meest courante. Ngumba wordt doorgaans Kuasio of Bisió, naar analogie met de etnie, genoemd en Ngumbi Combe of Ndowé. Tot slot heeft dit besluit ook gevolgen voor de classificatie van de Bube-Benga groep, A30. Het is immers erg waarschijnlijk dat deze groep maar twee talen bevat in plaats van de vier die Guthrie en Maho aan deze groep toekennen.

3.1.2. Bubi

Bubi wordt gesproken op het eiland Bioko. Na het Fang heeft deze taal het meeste moedertaalsprekers. Zoals eerder vermeld wordt deze taal geclassificeerd als A31. Het Bubi heeft verschillende dialecten die niet altijd onderling verstaanbaar zijn. De dialecten worden doorgaans in twee groepen verdeeld: de dialecten van het noorden en die van het zuiden. De noordelijke groep bestaat uit het dialect van het noorden, dat onder andere in Rebola, Basilé, Banapá, en Basupu gesproken wordt, het dialect van de zone Bakake, dit wordt ook gesproken in Los Bahós, Belelipa en Bariaobé, het dialect van Basakato in het oosten en Basakato in het westen, en ten slotte het dialect van het noordoosten, gesproken in Basuala en Baney en erg verschillend van de andere noordelijke dialecten. De zuidelijke groep bestaat uit het dialect van het zuidoosten dat in Boloko, Riaba, Moka, Ureka en Musola gesproken wordt, en het dialect van het zuidwesten, gesproken in Luba, Balachá, Batete en Bokoko (González Echegaray 1959: 18; Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 28). Bolekia Boleká spreekt ook nog over een variëteit die een hogere status heeft. Deze variëteit wordt gebruikt voor religieuze en rituele doeleinden (Bolekia Boleká 2001: 31). Hij geeft hiervoor geen naam en het is dan ook niet duidelijk hoe deze variëteit zich verhoudt ten opzichte van de dialecten.

3.1.3. Fang

Fang wordt gesproken in het grootste deel van Río Muni en ook in de buurlanden Kameroen en Gabon. Volgens SIL International is deze taal zelfs verspreid tot in Congo en São Tomé e Príncipe (SIL International 2005). Door migratie wordt de taal nu ook in Malabo gesproken. Het is de taal met het grootste aantal sprekers in het land. De helft tot driekwart van de bevolking zou deze taal als moedertaal hebben. Fang wordt geclassificeerd als A75. Deze taal bestaat uit twee dialecten of dialectgroepen: Ntumu in het noorden en Okak in het zuiden. De twee zouden gescheiden worden door, of beter in elkaar overvloeien aan, de rivier Benito of toch in die omgeving (González Echegaray 1959: 21).

3.1.4. Bisió

Bisió wordt door een klein aantal mensen gesproken aan de kust van Río Muni en ook in de buurlanden Kameroen en Gabon. De moedertaalsprekers noemen de taal zelf Kuasio, maar aangezien naar deze taal meestal als “Bisió” wordt verwezen, zal ik deze taal ook zo noemen. Bisió wordt

geclassificeerd als A81. Dialecten van het Bisió in Equatoriaal-Guinea zijn Kuasio, dat in het district van Bata gesproken wordt, en Nsaman, gesproken in het district van Mbini. Het dialect in Gabon wordt ook Kuasio genoemd. De dialecten in Kameroen heten Mabi of Mabea en Ngumba (Machimbo pers. com., e-mail van 04/07/2005). Uit de bovenstaande vergelijking blijkt dat ook Bayieli een dialect van het Bisió is.

3.1.5. *Ndowé*

Ook Ndowé wordt aan de kust van Río Muni gesproken en in de twee eerder vernoemde buurlanden. Deze taal heeft iets meer moedertaalsprekers dan het Bisió, maar dat is ook nog maar een paar procent van de totale bevolking. De taal wordt geclassificeerd als A33, het dialect Bapuku als A32b en Benga als A34. Dialecten van deze taal zijn One, Kombe, Buiko en Ihasa in Equatoriaal-Guinea en Mepuku of Bapuku en Ihara in Kameroen. Ze zijn allen onderling verstaanbaar (Mabay pers.com., e-mail van 08/03/2005). Er was geen informatie beschikbaar over de geografische verspreiding van deze dialecten en het is ook niet duidelijk welke dialecten in Gabon voorkomen. Over het Benga, dat dus ook een dialect van deze taal is uit Equatoriaal-Guinea, is er wel geografische informatie. Benga zou gesproken worden aan de kust, van de monding van de rivier Muni tot aan Cabo San Juan, op Corisco en de Elobeyes en in enkele voorsteden rond Bata en aan de rivier Benito (González Echegaray 1959: 19-20).

3.1.6. *Balengue en Baseke*

Voor deze talen was er onvoldoende informatie beschikbaar. Zie 3.1.1.1. voor de basisgegevens.

3.2. De exogene talen

Naast de Bantutalen worden er in Equatoriaal-Guinea nog drie talen gesproken. Deze vonden hun oorsprong, of een deel ervan, in Europa. Het gaat om de ex-koloniale taal Spaans, Annobonés en Pidgin English. Die twee laatste zijn creolen. Soms wordt hier nog een vierde taal aan toegevoegd, het Frans. Ik zal de talen in deze volgorde bespreken.

3.2.1. *Spaans*

De taal van kolonisator is, zoals in zowat alle Afrikaanse ex-kolonies, ook na de onafhankelijkheid in Equatoriaal-Guinea gebleven. Spaans behoort tot de Indo-Europese taalfamilie, meer bepaald tot de Romaanse talen. Spaans wordt in de taal zelf “español” of “castellano” genoemd. Met “Spaans” wordt overigens enkel Castiliaans bedoeld, nooit een andere taal uit Spanje, zoals Catalaans of Gallicisch. Er zijn slechts weinig moedertaalsprekers van het Spaans of Castiliaans in Equatoriaal-Guinea, maar het merendeel van de bevolking spreekt Spaans als tweede taal. Men hoeft immers niet naar school te

gaan om deze taal te leren. Ook op straat wordt er Spaans gesproken en daar kan men de taal dus evengoed oppikken. Volgens Machimbo zou het aantal moedertaalsprekers van het Spaans echter wel stijgen ten gevolge van language shift (Machimbo, interview van 08/02/2005). Het is voorts onduidelijk in welke mate het Spaans beheerst wordt. Volgens Bolekia Boleká laat het niveau te wensen over, zelfs in de administratie (Bolekia Boleká 2001: 20), maar welke criteria hij hanteert is niet bekend.

3.2.1.1. *Indigenisering*

Zoals steeds wanneer een taal tweede taal wordt, wordt ook het Spaans in Equatoriaal-Guinea geïndigeniseerd. Mba Nguema merkt op dat het Spaans in Equatoriaal-Guinea een ander accent heeft en dat hij bijvoorbeeld steeds Spaans spreekt met een Fang accent (Mba Nguema, interview van 08/02/2005). Er zijn nogal wat werken geschreven over het Spaans van de Equatoriaal-Guineeërs. Volgens Lipski (s.d.:18) is het werk van Quilis en Casado-Fresnillo de meest complete beschrijving die er tot nu toe te vinden is¹². Ik zal mij dan ook voornamelijk hierop baseren om een paar kenmerken te bespreken die het Equatoriaal-Guinees Spaans verschillend maken van de andere varianten van het Spaans.

Quilis en Casado-Fresnillo geven een goed overzicht van de fonetische en fonologische kenmerken (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 65-147). Ik zal me op hun bevindingen baseren, maar zal ze hier wel enigszins anders formuleren. Ik dien hier ook op te merken dat de realisaties sterk afhankelijk zijn van de spreker en zijn moedertaal. De realisaties die ik hier opnoem zijn dan ook klanken die men mogelijk in Equatoriaal-Guinea kan horen, maar niet eigen aan de Equatoriaal-Guinese variant.

Een eerste bijzonderheid in de fonetiek is dat een beginklinker vaak voorafgegaan wordt door een glottislag. Soms sluit deze glottislag ook een eindklinker af. De vocalen zijn ook vaak onderhevig aan verandering. Dit is dikwijls een gevolg van vocaalharmonie, een fenomeen dat in de Bantutalen voorkomt. Dit verklaart, bijvoorbeeld, waarom [i] en [e] vaak omgewisseld worden. Vocalen worden ook vaak weggelaten. Dat gebeurt voornamelijk bij beginklinkers, maar soms ook in het midden van een woord. Dat laatste is in feite een reductie van twee opeenvolgende vocalen tot één enkele vocaal (zie verder). Ook het omgekeerde komt voor, namelijk het toevoegen van een vocaal. Dit gebeurt echter zelden en het gaat steeds om het toevoegen van een beginklinker. Een ander fonetisch verschil is de realisatie van /ue/, of beter /hue/. Volgens Quilis en Casado-Fresnillo wordt deze combinatie in Spanje gerealiseerd als /gwe/. De /g/ zou dan zowel een plosief of een fricatief kunnen zijn. Deze combinatie zou in Equatoriaal-Guinea echter steevast als [we] gerealiseerd worden, daar in de Bantutalen [w] wel in deze positie voorkomt (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 81). Een laatste bijzonderheid wat de vocalen betreft, is dat twee opeenvolgende vocalen vaak gereduceerd worden tot

12 Quilis, Antonio & Casado-Fresnillo, Celia. 1995. *La lengua española en Guinea Ecuatorial*. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid.

een tweeklank of een diftong, of dat de eerste klinker een semi-vocaal wordt. Op die manier worden twee syllabes tot één syllabe herleid. Anderzijds worden diftongen in de standaardtaal vaak gereduceerd tot een monoftong. Deze monoftong is dan de intermediaire vocaal. De diftong [au] wordt bijvoorbeeld herleidt tot [o].

Ook de consonanten worden op verschillende manieren gerealiseerd. Ik zal hier de belangrijkste realisaties opsommen. De stemloze plosieven worden vaak stemhebbend en fricatief:

[p] → [b], [β]

[t] → [d], [ð]

[k] → [g], [ɣ]

De bilabiale plosief wordt vaak stemhebbend na de bilabiale nasaal [m]. Wanneer ze een syllabe afsluiten, verdwijnen deze plosieven soms helemaal. Voor een gesloten voorklinker [i] worden deze plosieven dan weer vaak gepalataliseerd:

[p] → [pʲ]

[t] → [tʲ]

[k] → [kʲ]

Bij de alveolaire of dento-alveolaire plosief kan dat ook een realisatie zijn van de combinaties [tr] of [rt]. Voorts wordt de [p] vaak gerealiseerd als een fricatief en de [t] wordt soms retroflex of een triller:

[p] → [ϕ]

[t] → [t̪], [r]

Soms worden [p] en [k] verwisseld, of wordt [t] als [k] gerealiseerd. De stemhebbende plosieven [b], [d] en [g] ondergaan vaak gelijkaardige veranderingen. Zo wordt de stemhebbende alveolaire of dento-alveolaire plosief [d] ook vaak gepalataliseerd, ook bij combinaties als [dr] en [rd], en wordt vaak een retroflex of een triller. Maar deze klank kan ook als een approximant gerealiseerd worden en af en toe als een nasaal of een laterale approximant:

[d] → [dʲ], [d̪], [r], [ɹ], [n], [l]

De [b] en de [g] ondergaan doorgaans weinig veranderingen wanneer ze een syllabe beginnen. Wanneer ze die echter afsluiten, hebben ze vele verschillende realisaties, net als de [d]. De drie stemhebbende plosieven kunnen hun plosiviteit behouden, fricatief worden, stem verliezen, helemaal stemloos worden of wegvallen. Dat laatste gebeurt ook in intervocalische positie. De [d] en de [g] kunnen ook een stemloze fricatief worden wanneer ze een syllabe afsluiten, en de [d] kan bovendien ook een triller of een laterale approximant worden.

[b] → [b], [β], [b̥], [p], Ø

[d] → [d], [ð], [d̪], [t], Ø, [θ], [r], [l]

[g] → [g], [ɣ], [g̊], [k], Ø, [χ]

De [d] wordt overigens vaak dentaal uitgesproken op Annobón.

Voor de plosieven is er dus een grote waaier aan realisaties. De fricatieven kennen iets minder variatie. De stemloze labiodentale fricatief [f] wordt meestal als een bilabiaal gerealiseerd, [ɸ], soms als een dentaal [θ] of de oorspronkelijke labiodentale [f]. De stemloze alveolaire fricatief [s] wordt op verschillende plaatsen van het alveolum gerealiseerd en wordt soms ook gepalataliseerd, [sʲ]. Op het einde van een woord kan de [s] wegvallen. Deze klank wordt ook vaak verwisseld met de stemloze dentale fricatief [θ]¹³. Die laatste wordt ook vaak als een labiodentale gerealiseerd, [f]. De stemloze velaire fricatief [χ] wordt vaak dieper in de keel uitgesproken, wordt soms een plosief, [k], of wordt stemhebbend, [g] of [ɣ]. Deze klank kan ook helemaal verdwijnen. De stemhebbende palatale fricatief¹⁴, ten slotte, wordt doorgaans als een “open pre-palataal” uitgesproken (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 100), en verdwijnt soms ook.

Voor de nasalen is nog belangrijk op te merken dat de alveolaire nasaal [n] soms verdwijnt in intervocalische positie en aan het einde van een woord, en dat ze gepalataliseerd kan worden. De palatale nasaal¹⁵ verliest dan weer dikwijls het nasale kenmerk of verdwijnt ook. Opvallend is dat ook pre-nasalisatie vaak toegepast wordt in het Equatoriaal-Guinees Spaans. Dit gebeurt voornamelijk door sprekers van het Fang. Wat de andere consonanten betreft, de lange triller [r:] wordt doorgaans kort uitgesproken en het fonologisch verschil verdwijnt zo in de meeste gevallen. De triller wordt ook vaak uvulair uitgesproken, [R]. De laterale approximant, ten slotte, wordt vaak een triller, [r], en na een gesloten voorklinker wordt ze vaak gepalataliseerd of valt weg.

Wat de suprasegmentale kenmerken betreft, is er natuurlijk een grote invloed van de tonaliteit in de Bantutalen. In deze talen wordt er een onderscheid gemaakt door toon en niet door accent. Dit heeft als gevolg dat de accenten soms op andere syllabes geplaatst worden en dat hun uitspraak van het Spaans erg muzikaal lijkt. Een Equatoriaal-Guineeër zou overigens ook trager spreken dan iemand uit Spanje.

Ook het Spaanse lexicon onderging heel wat veranderingen. Quilis en Casado-Fresnillo hebben dit ook uitgebreid besproken (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 319-484). Woorden ondergingen betekenisverschuivingen en er werden uiteraard heel wat woorden uit andere talen toegevoegd. Er zijn natuurlijk de woorden uit de endogene talen en creolen met betrekking tot het land, zijn volkeren en de natuur. Maar er zijn ook guineanismen. Dit zijn woorden die enkel in Equatoriaal-Guinea gebruikt worden of enkel daar in een bepaalde betekenis. Enkele voorbeelden hiervan zijn *apoliticar*, *sanjosé*, *comida de país*, *miningueo*, *dificultancia*, *hermano militante*, *árbol de chocolate*, Er komen

13 Dit overkomt mij ook regelmatig wanneer ik niet goed oplet. Dit fenomeen komt waarschijnlijk veel voor bij tweedetaalsprekers van het Spaans die de oppositie [s] – [θ] niet in hun moedertaal hebben. Het zijn dus niet alleen Equatoriaal-Guineeërs die deze klanken omwisselen.

14 Deze klank wordt fonetisch genoteerd als [j]. Daar de interlinie bij het invoegen van dit teken verandert, kon ik dus wegens esthetische redenen de fonetische transcriptie niet in de tekst voegen.

15 Om dezelfde reden: de fonetische notatie is [ɲ].

enkele archaïsmen in voor, zoals *castizar*, *¿cuál es su gracia?* en *factoría*. En er slopen ook heel wat amerikanismen in de taal, zoals *banana*, *jugo* en *pinchar*. Dit is een gevolg van de aanwezigheid van Cubanen in de tweede helft van de negentiende eeuw. Spanje haalde werkkrachten uit Cuba omdat zij het klimaat beter verdroegen dan Europeanen, maar ook om de Engelse invloeden uit Santa Isabel te verdrijven (de Castro 1998: 68). Voorts bevat het Spaans uit Equatoriaal-Guinea ook een aantal gallicismen, bijvoorbeeld *gendarmería* en *timbre postal*, en anglicismen, zoals *contrimán* en *opandaun*. De Equatoriaal-Guineeërs zouden, ten slotte, ook houden van stereotiepe uitdrukkingen zoals die ook in Spanje voorkomen. Deze worden in vele variaties en te pas en te onpas gebruikt.

Ik zal voor de grammatica niet verder in detail treden. Volgens Lipski zouden er nauwelijks grammaticale verschillen zijn, eerder willekeurige fouten, vooral tegen de vervoeging van het werkwoord. Ook in het geslacht van de substantieven zouden de Equatoriaal-Guineeërs zich nogal eens vergissen en voorzetsels worden af en toe weggelaten of verwisseld (Lipski s.d.: 8). Zowat de meest opvallende kenmerken zijn het gebruik van *Usted* met een werkwoordsvorm die correspondeert met *tú* (Lipski 1984 in Lipski s.d.: 17) en het gebruik van het voorzetsel *en* bij alle werkwoorden die beweging uitdrukken, bijvoorbeeld: *Voy en Bata* (Granda 1991b en Vicario 1988 in Lipski s.d.: 16-17).

3.2.1.2. Pidginisering

Vreemd genoeg is er in Equatoriaal-Guinea geen pidgin of creool ontstaan die op de koloniale taal gebaseerd is. Het Spaans is wel geïndigeniseerd, maar de veranderingen waren nooit zo ingrijpend dat men van pidginisering kon spreken. Waarom is dit niet gebeurd? Hoe komt het dat er op Annobón wel pidginisering en creolisering optrad door het contact met de Portugezen (zie 3.2.2.1.), maar dat dat in de rest van het land niet gebeurd is door het contact met de Spanjaarden?

Lipski geeft hiervoor een aantal argumenten (Lipski 1990: 33-40; Lipski s.d.: 4-8). Ten eerste is Spaans nooit de moedertaal geworden van de Equatoriaal-Guinese bevolking. De taal is voornamelijk gebruikt geweest in officiële situaties. In informele situaties wordt Spaans enkel gebruikt indien de participanten in de conversatie verschillende etnische talen hebben. Dit is een situatie die niet veel voorkomt, daar er in Equatoriaal-Guinea geen sprake is van grootschalige etnische fragmentatie. Men is dus doorgaans omringd door mensen met dezelfde taal en er is geen reden om die taal te vervangen door het Spaans. Maar zelfs indien Spaans in een informele situatie en dus als lingua franca gebruikt wordt, zal men de ex-koloniale taal nooit gebruiken om affectie in uit te drukken of om te schelden. Lipski schrijft dat men dit liever in de etnische taal doet, al wordt die door de gesprekspartner niet of niet goed begrepen. Spaans wordt dus zelden in informele situaties gebruikt en is zelfs dan aan beperkingen onderworpen. Er is bijgevolg nooit nood geweest aan het populariseren van de ex-koloniale taal en aan simplificatie, wat net eigen is aan pidgins.

Op Bioko, meer bepaald in Malabo, is er wel sprake van etnische fragmentatie, dit als gevolg van de toestroom van arbeiders uit West-Afrika. Daar wordt echter Pidgin English als lingua franca gebruikt. Pidgin English wordt ook, weliswaar in mindere mate, in Bata gesproken waar de etnische fragmentatie ook groter is dan in de rest van Río Muni. Dus ook daar is er geen nood aan het populariseren van het Spaans.

Een ander argument is dat de variant van het Spaans waarmee de Equatoriaal-Guinese bevolking in aanraking is geweest, steeds de hogere variant was. In tegenstelling tot de Spanjaarden die naar Amerika¹⁶ trokken, waren de Spanjaarden in de Afrikaanse kolonie voornamelijk ambtenaars, missionarissen, landeigenaars en kleine ondernemers. Zij hadden een hoog niveau wat cultuur en onderwijs betreft. Er is bovendien nooit massale migratie naar de kolonie geweest en de kolonisten bleven er nooit langer dan één generatie. Op die manier kwamen de Equatoriaal-Guineeërs niet in aanraking met de lagere varianten van het Spaans. Bovendien was het niveau van het koloniale onderwijs hoog in vergelijking met dat in andere Europese kolonies. Wie naar school ging leerde er de basis van het standaard-Spaans. Diegenen die niet naar school gingen, waren overigens doorgaans die mensen die weinig contact hadden met de kolonistoren en die niets van de taal kenden. Het Spaans dat in Equatoriaal-Guinea gesproken werd, week met andere woorden weinig af van de normen in het moederland.

Lipski argumenteert, ten slotte, dat de factor tijd ook geen pidginisering en creolisering toeliet. De kolonisatie van Equatoriaal-Guinea is redelijk recent. De echte kolonisatie begon pas in de tweede helft van de negentiende eeuw voor Fernando Poo en in het begin van de twintigste eeuw voor Río Muni. Maar wat belangrijker is, sindsdien is de Spaanse invloed nooit weg geweest. En net die afwezigheid zou een voorwaarde zijn voor pidginisering. De taal kan dan immers vrij evolueren, zonder dat normen de taal sturen. De Spaanse invloed is echter alleen maar groter geworden, en is ook na de onafhankelijkheid gebleven.

3.2.2. Creolen

Het Spaans mag dan nooit gepidginiseerd en vervolgens gecreoliseerd zijn, dat gebeurde wel met andere Europese talen en ook in Equatoriaal-Guinea. Er ontstonden twee creolen, Annobóns en Pidgin English. Deze creolen vinden elk hun oorsprong op één van de twee grootste eilanden, Bioko en Annobón, en worden ook bijna uitsluitend daar gesproken. Pidgin English zou ook nog gehoord worden in Bata. De moedertaalsprekers van deze talen maken maar een klein percentage uit van de bevolking.

¹⁶ De Spanjaarden die naar Amerika trokken, kwamen vooral uit de armere gebieden van het land en waren kleine boeren of avonturiers die vaak ongeletterd waren.

3.2.2.1. Annobonés

Op het eiland Annobón wordt een creool gesproken die gebaseerd is op het Portugees. Voor de Portugezen het eiland in 1471 ontdekten, woonde er niemand. In de zestiende eeuw hebben zij pogingen ondernomen om het eiland te bevolken. En in het begin van de zeventiende eeuw wordt er inderdaad melding gemaakt van kolonisten. Het zou gaan om “negros y esclavos” (de Castro 1998: 6). Volgens González Echegaray waren zij voornamelijk afkomstig uit Angola en van Bantu-origine (González Echegaray 1959: 24). Ivens Ferraz stelt dat ze voornamelijk afkomstig waren uit het koninkrijk Kongo en het koninkrijk Benin (Ivens Ferraz 1984: 123). Dat laatste impliceert dat ze toch niet allen van Bantu-origine waren. Door het contact tussen de verschillende Afrikaanse talen en het Portugees ontstond een nieuwe taal. Die draagt de namen Fa d'ambú (Fa D'ambu, Fa d'ambó), Fala d'Annoboo, kortweg Ambó, of Annobonés. Ik zal hier die laatste naam gebruiken, daar dit de meest voorkomende naam is in de bronnen. In totaal zouden er zo'n 2.500 sprekers van het Annobonés zijn in Equatoriaal-Guinea (SIL International 2005).

Ivens Ferraz classificeert Annobonés als één van de creolen van de Golf van Guinea¹⁷ (Ivens Ferraz 1984: 121). Deze creolen zouden heel wat gelijkaardige kenmerken vertonen die niet op het Portugees te verhalen zijn, waardoor een gemeenschappelijk origine vermoedt kan worden (Ivens Ferraz 1984: 123). Annobonés zou veel elementen uit Kishikongo, of Zuidelijk Kongo, en Bini bevatten (Ivens Ferraz 1984: 124). Bini is een Kwa-taal die in het koninkrijk Benin gesproken werd. Opmerkelijk is dat veel grammaticale elementen uit deze talen in het Annobonés geslopen zijn, net als vele elementen uit de syntaxis. De Portugese woordvolgorde, bijvoorbeeld, wordt in het Annobonés niet gevolgd, hoewel dat in veel andere creolen wel het geval is. Ivens Ferraz meent dat dit te wijten is aan het feit dat het Portugees niet langer beschikbaar was na 1778. In dat jaar viel Annobón in Spaanse handen. Daarna zou er een herstructurering van de creool plaatsgegrepen hebben. Van het Portugese lexicon zou er wel nog redelijk wat overgebleven zijn (Ivens Ferraz 1984: 134). Of er veel Spaanse elementen aan het Annobonés toegevoegd werden, is niet duidelijk. Hierover lijken de bronnen elkaar tegen te spreken. De hier geciteerde Ivens Ferraz zegt dat er nauwelijks invloed is geweest van het Spaans (Ivens Ferraz 1984: 123). Hancock, daarentegen, stelt net dat Annobonés verschilt van de andere Portugese creolen uit de regio door enkele invloeden van het Spaans (Hancock 1981: 640) en SIL International vermeldt dat 10% van het lexicon uit het Spaans komt (SIL International 2005). Wellicht is het Annobonés wel een aantal Spaanse elementen rijk, maar niet zo veel als misschien na bijna twee eeuwen Spaanse kolonisatie verwacht zou kunnen worden. Dat zou kunnen verklaren waarom Ivens Ferraz de Spaanse invloed miniem acht.

¹⁷ Hiertoe behoren ook São Tomense, Angolar en Principense. De andere creolen uit Afrika die op het Portugees gebaseerd zijn, namelijk die uit Kaap-Verdië, Senegal en Guinea-Bissau, deelt hij onder in de groep van Opper Guinea (Ivens Ferraz 1984: 121).

3.2.2.2. *Pidgin English*

Op dat andere eiland, Bioko, wordt een creool gesproken die gebaseerd is op het Engels. Deze creool wordt Fernando Po Creole English, Pidgin English, Pichinglis, Pichi of gewoon Pidgin genoemd. Ik zal hier de naam Pidgin English gebruiken. Anders dan de meeste benamingen doen vermoeden gaat het hier wel degelijk om een creool en niet om een pidgin. Volgens SIL International zijn er 5.000 sprekers van deze taal en zo'n 70.000 zouden het als handelstaal gebruiken (SIL International 2005).

In de eerste helft van de negentiende eeuw was Bioko, toen nog Fernando Poo geheten, gedurende een korte periode in Britse handen. De Britten wilden er een tribunaal oprichten om de slavenhandel te stoppen. In 1827 zonden ze een eerste expeditie naar het eiland om het te verkennen. Maar amper zeven jaar later, in 1834, verlieten ze het eiland alweer. Dit deden ze wegens de vele problemen die rezen bij de kolonisering en onder druk van de gouverneur van Sierra Leone die van zijn gebied het centrum van Brits Afrika wilde maken. Bovendien hadden ze Fernando Poo nog niet kunnen loskrijgen van Spanje (de Castro 1998: 38-42). Na het vertrek van de kolonistoren bleven er echter handelaars en missionarissen actief. Zij werden tegen de tweede helft van de negentiende eeuw buiten gewerkt door Spanje dat ondertussen opnieuw interesse had gekregen voor haar kolonie en alle Britse invloeden wilde elimineren (de Castro & Ndongo 1998: 43-48). Ondanks hun korte aanwezigheid lieten de Britten enkele belangrijke dingen achter. Er was ten eerste Clarence, hun kleine kolonie, dat onder het Spaanse bewind tot Santa Isabel gedoopt werd en nu Malabo heet (de Castro 1998: 40). En ze lieten ook een taalkundige erfenis achter.

Tijdens de Britse aanwezigheid werden werkkrachten uit Sierra Leone, Kru, Fanti en bevrijde slaven naar Fernando Poo gehaald. Zij moesten Clarence opbouwen. Na het vertrek van de Britten in 1834 namen zij de plaats in van tussenhandelaars in de handel van palmolie tussen de Bubi en de Britse handelaars. Velen onder hen lieten zich door Britse en Jamaïcaanse¹⁸ missionarissen dopen tot het protestantisme en deden op economisch vlak goede zaken. Maar wat hier belangrijk is, ze spraken Engels of een creool gebaseerd op het Engels. Deze groep, ook wel Fernandinos genoemd, behielden lange tijd ook contacten met Sierra Leone en Groot-Britannië. Op die manier bleef het Engels steeds toegankelijk (de Castro 1998: 85-86; Lipski s.d.: 9-10).

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de handel in cacao erg belangrijk en er werden arbeiders aangetrokken om op de cacaoplantages op Fernando Poo te werken. Deze arbeiders kwamen uit Sierra Leone en de Goudkust, later uit Nigeria. De Nigeriaanse arbeiders waren voornamelijk sprekers van het Yoruba. Rond de eeuwwisseling kwamen er weer vele arbeiders uit Sierra Leone en Liberia. Volgens Lipski waren er onder hen duizenden Kru, van wie velen zich bij de Fernandinos

18 Voor meer informatie over de Jamaïcaanse missionarissen, zie: Liniger-Goumaz, Max. 2001. La hispánica Fernando Póo, centro de influencia anglosajón en el siglo XIX. Cónsules británicos y Misioneros bautistas jamaïcanos, a través de libros americanos viejos y recientes. In: Ávila Laurel, Juan Tomás et al. 2001. *Misceláneas guineo ecuatorianas. I: Del Estado colonial al Estado dictatorial*. Editorial Tiempos Próximos, La Chaux (Zwitserland). pp. 17-60.

voegden. Na de Eerste Wereldoorlog was er een toevloed van migranten uit Kameroen en van Duitsers. Sommige Kameroenezen spraken reeds Pidgin English en leverden op die manier een bijdrage aan de creool. Na 1940 kwamen opnieuw vele arbeiders uit Nigeria naar Fernando Poo. En ook velen onder hen spraken Pidgin English. De migratie van arbeiders uit voornamelijk anglofone gebieden stopte grotendeels onder het regime van Macías Nguema (Lipski s.d.: 10). Maar er zijn nog steeds migranten op Bioko, zeker uit Nigeria, die hun bijdrage aan het Pidgin English leveren. Dit getuigt Machimbo (Machimbo, interview van 08/02/2005). Hij leerde deze creool in Malabo door contact met Nigeriaanse arbeiders.

Met de komst van de Britten in de eerste helft van de negentiende eeuw werd dus Engels geïntroduceerd en ook reeds Pidgin English. De eerste taal verdween zodra Spanje alle Engelse invloeden besloot te verdrijven. Maar Pidgin English bleef. Het was de taal van de Fernandinos en werd verder gevoed door de talen, vaak ook Pidgin English, van de arbeiders. Wanneer Zarco dan ook deze creool beschreef in het begin van de twintigste eeuw was het echt West-Afrikaans Pidgin English en toonde het grote gelijkenissen met Krio uit Sierra Leone en met Pidgin English uit Kameroen (Lipski s.d.: 11). Anders dan in die West-Afrikaanse creolen zijn er ook vele Spaanse lexicale elementen in deze taal aanwezig. Volgens Lipski gaat het zowel om Spaanse of Europese concepten als om dingen waarbij de Europese connotatie volledig zoek is (Lipski s.d.: 12). Vreemd genoeg zijn er geen Bubi-elementen in het Pidgin English. Beide talen worden nochtans op het zelfde eiland gesproken. De verklaring ligt volgens Lipski in het feit dat er tijdens de Britse aanwezigheid weinig contact was tussen de Bubi en de nieuwkomers. Het weinige Engels dat ze van de Britse missionarissen geleerd hadden werd ook snel vervangen door het Spaans. De Bubi hebben zich dus nooit het Engels eigen gemaakt, noch Pidgin English. Ze gebruiken deze creool enkel voor handelsdoeleinden (Lipski s.d.: 12). Op die manier is er nooit een situatie gecreëerd waarin Bubi-elementen in het Pidgin English konden sluipen.

3.2.3. Frans

Sommige bronnen vermelden ook Frans als een taal van Equatoriaal-Guinea. Er zouden heel wat mensen zijn die deze Romaanse, en dus Indo-Europese, taal spreken, maar dat enkel als tweede taal. Quilis en Casado-Fresnillo schrijven dat in 1988 32,5% van de door hen geïnterviewde Equatoriaal-Guineeërs beweerde Frans te kunnen spreken en 31,8% zei het Frans een beetje te kennen. In 1993 stegen deze percentages tot 36,1% voor de eerste groep en 38,8% voor de tweede (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 59). In 1988 sprak met andere woorden zo'n twee derden in min of meerdere mate Frans en in 1993 was dat al gestegen tot driekwart.

Het is een taal die de bevolking, voornamelijk in Río Muni, nodig heeft, daar het land omringd is door francofone buurlanden. Daarom heeft deze taal ook een speciale status gekregen (zie hoofdstuk

4.1.). Vreemd genoeg noemde geen enkele Equatoriaal-Guineeër het Frans wanneer ik vroeg welke talen Equatoriaal-Guinea rijk was, en het is ook opmerkelijk dat SIL International pas in de nieuwe editie van 2005 van deze taal melding maakt. Hoogst waarschijnlijk is het Frans in Equatoriaal-Guinea zoals het Engels in België: een taal die velen beheersen in meer of mindere mate, maar zeker geen etnische of nationale taal.

4. MEERTALIGHEID IN EQUATORIAAL-GUINEA

In Equatoriaal-Guinea zijn er dus vier à zes Bantutalen, twee creolen en twee Indo-Europese talen aanwezig. Al deze talen kunnen niet dezelfde functies bekleden. Er is een specifieke taakverdeling ontstaan, ten dele informeel, ten dele bij wet vastgelegd. Deze taakverdeling, de ideeën die hiertoe leidden en de gevolgen ervan zal ik in dit hoofdstuk bespreken. In hoofdstuk 5 volgt de wettelijke kant van de zaak, de taalpolitiek, en haar geschiedenis.

4.1. Functies van de talen

De Equatoriaal-Guinese grondwet van 1991 stelt dat:

“Artículo 4.º- La lengua oficial de la República de Guinea Ecuatorial es el español. Se reconocen las lenguas aborígenes como integrantes de la cultura nacional.” (Evuna Owono Asangono 1994: 298)

('Artikel 4.º De officiële taal van de Republiek Equatoriaal-Guinea is Spaans. De inheemse talen worden erkend als deel uitmakend van de nationale cultuur.')

Dit houdt concreet in dat Spaans alle officiële functies bekleedt en dat geen enkele andere taal hiertoe toegang heeft. Alle administratie en alle contacten met de overheid verlopen in de ex-koloniale taal, ook de officiële mondelinge contacten tussen sprekers van dezelfde taal.

Maar Equatoriaal-Guinea heeft nog een tweede officiële taal. In 1997 werd ook Frans tot officiële taal uitgeroepen in een presidentieel decreet (Avome Mba 1999-2000: 109). Deze keuze is ingegeven door die andere functie die het Frans bekleedt. Frans is namelijk een wereldtaal en ook de taal voor internationale communicatie met de omliggende landen. Die zijn immers allemaal francofoon. Echt officieel is Frans niet daar het nauwelijks in de administratie gebruikt wordt, noch in de contacten tussen de overheid en haar bevolking. Daarom wordt de officiële status van het Frans dikwijls ontkend door Equatoriaal-Guineeërs. Een echte wet is er overigens ook niet voor. In de verdere bespreking zal ik Frans de co-officiële taal noemen en Spaans de officiële.

Voor communicatie binnen de groep worden voornamelijk de etnische talen Fang, Bubi, Ndowé, Bisió en Annobonés gebruikt. Hieraan dienen eventueel ook Balengue en Baseke toegevoegd te worden. Pidgin English is in principe geen etnische taal daar de sprekers niet als een etnie beschouwd worden. Het is nochtans wel de moedertaal van heel wat mensen en wordt ook voor communicatie binnen de groep gebruikt. Dit geldt echter enkel voor informele situaties. In formele situaties wordt ook tussen mensen met dezelfde etnische of moedertaal steeds de officiële taal gebruikt. Soms wordt ook Spaans in de huiselijke sfeer gesproken. In welke situaties dat precies gebeurt en hoe, al dan niet in code-switching, is niet duidelijk. Het is wel zo dat het gebruik van Spaans voor communicatie binnen de groep stijgt (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 48-51).

Er zijn twee lingua francas in Equatoriaal-Guinea: Spaans en Pidgin English. Pidgin English wordt voornamelijk op Bioko, zeker in Malabo, en in Bata gebruikt. Het is ook de taal waarin handelscontacten verlopen tussen kleinhandelaars. Spaans wordt over het hele grondgebied als lingua franca gebruikt en is op die manier ook een nationale taal. Maar zoals reeds eerder beschreven in 3.2.1.2., zouden hierin geen emoties uitgedrukt worden. Om liefde of vertedering te uiten worden de etnische talen of Pidgin English gebruikt. Wanneer men bijvoorbeeld een kind over zijn bol aait, zal men het toespreken in de eigen etnische of moedertaal, ook al begrijpt het kind dat niet. En ook voor negatieve gevoelens, om te vloeken of te schelden, zullen deze talen gebruikt worden (Lipski s.d.: 7).

Spaans is ook om een andere reden een nationale taal. Het is de taal die de Equatoriaal-Guineeërs onderscheidt van andere Afrikanen en er bestaat bij vele Equatoriaal-Guineeërs een zekere trots ten opzichte van het Spaans¹⁹. De ex-koloniale taal is met andere woorden ook de taal die Equatoriaal-Guineeërs identificeert als een volk apart.

Enkele van de etnische talen zijn ook cross-border languages, met name Fang, Ndowé en Bisió. De koloniale grenzen zijn getrokken door hun verspreidingsgebied. Bijgevolg worden deze drie talen ook in Kameroen en Gabon gesproken. Fang zou zelfs tot in Congo en São Tomé e Príncipe gesproken worden, aldus SIL International (SIL International 2005). Op die manier hebben deze talen ook een functie in internationale communicatie, zij het wel een beperkte. Inwoners van de verschillende landen met dezelfde etnische taal, zullen die ook in hun onderlinge contacten gebruiken. De overige internationale contacten verlopen in het Spaans en het Frans. Dat zijn beide wereldtalen, maar de hispanofone wereld bevindt zich wel voornamelijk buiten Afrika. Bijgevolg is Frans veel belangrijker bij communicatie met Afrikaanse landen.

Er zijn ook een aantal speciale functies, zoals de literatuurtaal, het medium voor onderwijs, de talen op de radio, enzovoort. Veel van deze functies zijn voorbehouden voor de officiële taal. Spaans is de taal die in de kerk gebruikt wordt en de taal van het gerechtshof. Het Spaans is ook de taal voor alle geschreven communicatie, dus niet alleen voor administratie maar ook voor de geschreven pers en literatuur. Er zijn geen kranten of tijdschriften in de etnische talen of Pidgin English, noch literair werk. Ook op de radio wordt voornamelijk Spaans gebruikt, maar er is ook plaats voor de etnische talen en Frans. Er zijn dagelijkse radio-uitzendingen in het Bubi, Fang, Ndowé, Bisió en Annobonés en een deel van de programmatie is in het Frans (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002). Pidgin English kreeg geen toegang tot de radio. Op televisie wordt wederom voornamelijk Spaans gesproken. Een andere taal die aan bod kan komen is de co-officiële taal.

Het medium voor onderwijs is eveneens de officiële taal, en dit vanaf het eerste jaar basisonderwijs tot op universitair niveau. De etnische talen en Pidgin English worden niet gebruikt voor educatieve doeleinden. Frans zou een verplicht vak zijn in het middelbaar vanaf 1987 (Avome Mba 1999-2000:

¹⁹ Echter niet bij allemaal. Voor Machimbo en Mbá, bijvoorbeeld, maakt het helemaal niet uit. De officiële taal had evengoed Portugees of Frans mogen zijn (Machimbo, interview van 08/02/2005; Mbá, interview van 09/02/2005).

114), maar volgens de informanten en de ambassade in België kan er gekozen worden tussen Frans en Engels. Soms kunnen de etnische talen op vrijwillige basis geleerd worden. Dit gebeurt niet in officieel onderwijs, maar wel in een instelling als het Centro Cultural Hispano-Guineano. Daar zijn al lessen georganiseerd voor Bubi en Fang (Ngom Faye 1996: 101, 125; Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004). Dit zou een gevolg geweest zijn van het Programa de Enseñanza y Aprendizaje de la Lengua Bubi dat uitging van Bolekia Boleká. Dit programma liep van 1993 tot 1997 of 1998 en was bedoeld om Bubi te leren lezen, schrijven en onderwijzen. De Formación de Enseñantes de la Lengua Bubi was het onderdeel van het programma dat zorgde voor de opleiding van onderwijzers. Het programma hield zich niet alleen met het Bubi bezig. Studenten die als moedertaal Fang hadden leerden deze taal lezen, schrijven en onderwijzen. Wegens gebrek aan steun vanwege de overheid, was dit programma genoodzaakt te stoppen. Maar het Centro Cultural Hispano-Guineano zette een deel van het werk voort. Dit centrum organiseerde cursussen Bubi en Fang. Alvast één van de studenten uit het programma heeft er lessen Bubi gegeven (Bolekia Boleká 2001: 140; 05/05/2004²⁰). Of er in het Centro Cultural Hispano-Guineano nog steeds Bubi en Fang geleerd kan worden is niet duidelijk.

Er zijn dus heel wat functies voor de ex-koloniale taal voorbehouden. Spaans is zowel de officiële als de nationale taal, een lingua franca, de taal van het onderwijs, pers, literatuur, kerk, justitie, en kan zelfs in de huiselijke sfeer gebruikt worden. Frans mag dan wel officieel zijn, maar is eerder een internationale taal. Pidgin English is een moedertaal en een lingua franca. En de etnische talen, ten slotte, zijn voorbehouden voor de communicatie binnen de etnie en voor beperkt gebruik op de radio.

4.2. Argumenten voor deze keuzes en taalideologieën

Er zijn heel wat argumenten voor de bovenstaande taakverdeling. De meeste daarvan zijn erg in het voordeel van het Spaans. Een belangrijk functioneel argument is dat het de spreker niet linkt aan een etnie. Het is geen etnische taal in Equatoriaal-Guinea en is dus etnisch neutraal. De keuze voor het Spaans als officiële taal plaatst bepaalde etnieën bijgevolg niet in de schaduw. Een ander functioneel argument is dat het de Equatoriaal-Guineeërs identificeert als een natie verschillend van de andere Afrikaanse naties. Quilis en Casado-Fresnillo schrijven dat Spaans bovendien gezien wordt als bevorderlijk voor internationale contacten en toegang verschaft tot culturele en sociale vooruitgang en techniek (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 53-54). Een intrinsiek argument is dat het een “uitgebreide” taal is (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005). Voor de keuze van het Spaans als het medium voor onderwijs zou ook een extrinsiek argument aan de basis kunnen liggen. Spaans is immers veel beter bestudeerd dan de etnische talen en er is al heel wat lesmateriaal in deze taal voorhanden. Spaans is overigens ook gestandaardiseerd wat bij het opstellen van officiële documenten

²⁰ Zie bijlage 1: beurten 180-209.

toch belangrijk is. Deze extrinsieke argumenten worden nergens aangekaart, maar zouden wel een rol kunnen spelen.

Een intrinsiek argument voor de etnische talen is dat het inferieure talen zijn (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005). Ondo spreekt zelfs niet over talen, maar over dialecten (Ondo, interview van 09/02/2005). Het zijn verder ook “gelimiteerde” talen. Ze kunnen niet met het Spaans concurreren (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005). En ook hier zouden extrinsieke argumenten naar voren kunnen geschoven worden. Het feit dat de talen niet goed gedocumentariseerd zijn, zou hun gebruik in onderwijs en voor officiële doeleinden bemoeilijken.

Pidgin English lijkt nog een trapje lager te staan op de hiërarchische ladder van de Equatoriaal-Guinese talen. De volgende intrinsieke argumenten laten hierover geen twijfel bestaan. Volgens Monoco Mañanga is het “un inglés barato” ('een gemakkelijk / goedkoop Engels') (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005). Mba Nguema noemt het “un inglés mal hablado” ('slecht gesproken Engels') en Machimbo gaat nog een stapje verder. Pidgin English is volgens hem ook “un inglés roto, un inglés vulgar” ('een gebroken Engels, een volks / ordinair Engels') (Machimbo, interview van 08/02/2005). Het is ongetwijfeld om deze reden dat deze taal ook op de radio geweigerd wordt, waar nochtans wel de etnische talen zijn toegelaten. Het functionele argument dat het ook een etnisch neutrale taal is weegt niet op tegen deze intrinsieke argumenten. Pidgin English is veroordeeld tot uitsluitend informeel gebruik.

Voor Frans wordt doorgaans enkel een functioneel argument gegeven. Frans is de taal voor de internationale contacten, voornamelijk met de buurlanden. Daarom zou het noodzakelijk zijn Frans te kennen en de aanstelling tot officiële taal zou hier een logisch gevolg van zijn. Alleen op dit vlak zou Frans een voetje voor hebben op Spaans. Frans krijgt echter geen plaats op de hiërarchische ladder toebedeeld.

Er zijn ook enkele taalideologieën die de taakverdeling beïnvloeden hebben. De belangrijkste hiervan is dat een natie een etnisch neutrale taal als officiële taal moet hebben om de nationale eenheid niet in het gedrang te brengen. Om dezelfde reden moet het medium voor onderwijs ook een etnisch neutrale taal zijn. Het aanstellen van een etnische taal voor deze functies zou de andere etnieën “choqueren” (Machimbo, interview van 08/02/2005) en er zouden problemen ontstaan door de ongelijke behandeling. Alle etnische talen in deze functies aanstellen zou dan weer zorgen voor etnische segregatie en de nationale eenheid schaden.

4.3. Taalrepertoire

Zowat alle Equatoriaal-Guineeërs spreken hun moedertaal en Spaans. Die moedertaal kan zowel een etnische taal zijn als Pidgin English. Zo'n driekwart van de bevolking spreekt hiernaast nog een aardig mondje Frans en op Bioko is ook de kennis van Pidgin English belangrijk. Het taalrepertoire van de

meeste Equatoriaal-Guineeërs bestaat dus uit drie talen, op Bioko mogelijk zelfs uit vier talen. Maar taalrepertoire is iets persoonlijks. Het aantal talen kan dus sterk oplopen en varieert van persoon tot persoon. Het gebeurt bijvoorbeeld dat men ook andere etnische talen kent, bij voorkeur dan Fang gezien zijn aantal sprekers. Maar het gaat ook vaak om een wereldtaal als Engels of een op het eerste zicht minder verwachte taal als Chinees. Dat laatste mag dan wel vreemd lijken, maar er bestaan goede contacten tussen Equatoriaal-Guinea en China en het gebeurt wel eens dat een Equatoriaal-Guineeër in China gaat studeren.

4.4. Code-switching

Er is nog weinig of geen onderzoek gebeurt naar code-switching in Equatoriaal-Guinea. Ik laste in de interviews een vraag in hieromtrent. Alle informanten antwoordden dat ze Spaanse woorden gebruiken wanneer ze hun moedertaal spreken. Dat kan gaan om leenwoorden, omdat voor een bepaald concept geen woord bestaat in die moedertaal. Ondo gaf het voorbeeld van *pasaporte* (Ondo, interview van 09/02/2005). En Mabay gaf het volgende voorbeeld uit het Ndowé: *natondi tele* ('ik kijk televisie') (Mabay pers.com., e-mail van 12/03/2005). Maar Monoco Mañanga zei dat het moeilijk was om zijn moedertaal te spreken zonder Spaanse woorden in te voegen (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005). Dat laatste duidt echt op code-switchen. Hierbij gaat het om een switch met Spaans. Frans zou hier niet aan te pas komen.

Het omgekeerde is nooit het geval. Wanneer men Spaans spreekt zal men nooit zomaar woorden uit de moedertaal gebruiken. Het zou enkel om culturele begrippen gaan die niet vertaalbaar zijn. Ondo merkte ten slotte nog op dat er wel een switch kan gebeuren van Spaans naar de moedertaal indien men een gesprekspartner wil uitsluiten (Ondo, interview van 09/02/2005). Dit is een geval van gemarkeerd code-switchen.

4.5. Bedreigde talen?

Het Spaans is bezig aan een opmars in Equatoriaal-Guinea. Het is niet alleen voortdurend aanwezig door het gebruik in code-switching, deze taal wordt ook hoe langer hoe meer in de huiselijke kring gebruikt en de moedertaalsprekers zouden zelfs toenemen als gevolg van language shift. Wat de omvang is van dit laatste fenomeen, is niet duidelijk. Maar zeker is dat de invloed van het Spaans erg groot is in Equatoriaal-Guinea. Maar is ze ook bedreigend voor de etnische talen?

Bolekia Boleká ziet de toekomst voor de etnische talen somber in. Hij is ervan overtuigd dat ze op een dag zullen verdwijnen. De grote boosdoener is volgens hem het feit dat deze talen uit het onderwijs geweerd worden. Enkel een plekje in het lessenrooster zou hen voor uitsterven kunnen behoeden. De eerste talen die bedreigd zouden zijn, zijn Bisió en Ndowé. Hun sprekers zouden naar het Fang shiften daar dat de taal is van de overgrote meerderheid in Río Muni. Maar op termijn zou

ook het Fang, samen met de andere etnische talen, het onderspit moeten delven. De overwinnaars zouden Spaans, Frans en Pidgin English zijn (Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004)²¹. Dat laatste lijkt nogal bizar, daar ook het Pidgin English niet onderwezen wordt en de taal bovendien erg negatief beoordeeld wordt. Bolekia Boleká houdt hier wellicht rekening met de functie van Pidgin English als lingua franca.

Ook Monoco Mañanga houdt de mogelijkheid voor ogen dat de etnische talen ooit zouden verdwijnen. Het is mogelijk, volgens hem, omdat niemand of toch weinigen zich wijden aan de studie van deze talen en omdat het Spaans meer gesproken wordt. Maar het zou toch om een langdurig proces gaan (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005).

De andere informanten hebben een heel wat positievere kijk op de toekomst. Zij geloven niet in het uitsterven van de etnische talen. Mba Nguema, bijvoorbeeld, stelt dat elementen die verband houden met traditionele zaken wellicht vergeten zullen geraken, maar dat de talen niet in hun geheel zullen verdwijnen (Mba Nguema, interview van 08/02/2005). Machimbo, anderzijds, is zich wel bewust van de opmars van het Spaans, maar gelooft niet dat dit de etnische talen bedreigt. Deze talen zijn volgens hem immers een bron van cultuur en de mensen zullen alles doen om hun verdwijning te beletten (Machimbo, interview van 08/02/2005). En Mabay ontkracht het argument van Monoco Mañanga dat ze niet grondig bestudeerd worden. Hij zegt dat er wel onderzoek naar deze talen gebeurt en gelooft zelfs dat ze ooit geleerd kunnen worden in privé-scholen (Mabay pers.com., e-mail van 12/03/2005).

De opkomst van het Spaans wordt met andere woorden wel erkend, maar doorgaans niet als bedreigend gezien voor de etnische talen. En ook van een gevaar afkomstig van een andere taal, zoals de meerderheidstaal Fang of de lingua franca Pidgin English, wordt er niet gesproken. De vraag is of er nu wel degelijk reden tot ongerustheid bestaat en of zij zich al dan niet terecht geen zorgen maken. Volgens de UNESCO hebben ze, nu tenminste nog, gelijk. Ondanks Bolekia Boleká's bezorgdheid besloten ze geen enkele taal van Equatoriaal-Guinea op het lijstje bedreigde talen te zetten. Van de 97 bedreigde talen van Afrika wordt geen enkele in Equatoriaal-Guinea gesproken (UNESCO 2005).

Alle informanten delen de mening of het gevoel dat het een spijtige zaak zou zijn als de etnische talen zouden uitsterven en dat dit voorkomen moet worden. Dit voorkomen kan op allerlei manieren. Machimbo spreekt, bijvoorbeeld, over de feesten van de Bisió waar niet alleen de cultuur in ere wordt gehouden maar ook de taal. Hij is ook een voorstander van “academies” waar men de talen op vrijwillige basis zou kunnen leren (Machimbo, interview van 08/02/2005). En ook Mba Nguema zou graag zien dat ieder zijn etnische taal zou leren schrijven, dit “om haar niet te vergeten” (Mba Nguema, interview van 08/02/2005). Mabay spreekt over een andere manier om deze talen te conserveren. Er zouden pogingen worden ondernomen om de taal te zuiveren. Dit gebeurt in de vorm van de creatie van neologismen. Voor het Spaanse woord *tele* ('televisie') kan men nu in het Ndowé

21 Zie bijlage 1: beurten 142 tot 165.

ook *elimbi a melapo* (lett.: 'doos van beelden') zeggen (Mabay pers.com., e-mail van 12/03/2005). Monoco Mañanga merkt terecht op dat één van de beste manieren om een taal te “verdedigen” bestaat uit het spreken van die taal (Monoco Mañanga, interview van 08/02/2005). Maar hij zou ook graag hebben dat de talen als een vak op school geïntroduceerd worden. Opvallend is dat onderwijs in de etnische talen voor geen enkele informant een optie is. Dat zou immers de nationale eenheid in het gedrang brengen of een achteruitgang in het onderwijsniveau betekenen. Om diezelfde redenen moeten deze talen ook niet officieel worden.

5. EQUATORIAAL-GUINESE TAALPOLITIEK, VROEGER EN NU

5.1. De hedendaagse taalpolitiek

In hoofdstuk 4.1. vermeldde ik al dat Spaans de officiële taal is volgens de grondwet en dat de andere talen getolereerd worden. Hieraan werd in 1997 nog een tweede officiële taal toegevoegd, namelijk Frans, in een presidentieel decreet. De Equatoriaal-Guinese overheid koos dus voor exoglossie. De ex-koloniale taal bekleedt zowat alle functies. Zelfs in het onderwijs is er geen plaats voor de andere talen. De etnische talen krijgen wel een beetje uitzendtijd op de radio, waaruit de tolerantie dan moet blijken. Pidgin English, daarentegen, wordt door de overheid ronduit genegeerd. Zelfs dat kleine plaatsje op de radio is deze taal niet gegund.

In tegenstelling tot veel andere Afrikaanse landen die voor exoglossie kozen, heeft Equatoriaal-Guinea twee exogene talen als officiële talen. Wat hieraan vooral opmerkelijk is, is dat de tweede, Frans, geen ex-koloniale taal is. Frans heeft zelfs nooit een rol gespeeld in Equatoriaal-Guinese aangelegenheden. Deze taal was enkel nodig om contacten te leggen met de buurlanden of met mensen, handelaars bijvoorbeeld, die uit deze landen afkomstig waren. Maar in feite heeft haar officiële status daar niet veel verandering in gebracht. Frans wordt niet of nauwelijks gebruikt in administratie, en bekleedt ook geen belangrijke plaats in de media. Frans is met andere woorden nog steeds de taal voor internationale communicatie. Het is dan ook vreemd dat de overheid spreekt van het “tweetalig” karakter van het land, hiermee op de aanwezigheid van Spaans en Frans doelend:

“(…) además *la naturaleza bilingüe* del país, ha generado una programación parcial en francés para el público francófono de Guinea Ecuatorial y los países vecinos.” (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002, eigen nadruk)

Equatoriaal-Guinea heeft wel een taal die in aanmerking zou komen voor een politiek van endoglossie. De meerderheid van de bevolking spreekt immers Fang. Deze taal heeft inderdaad een tijdje een speciale status gehad (zie 5.3.), maar tegenwoordig is hier nog nauwelijks sprake van. Om etnische conflicten te vermijden is de aanstelling van het Fang als officiële of nationale taal niet wenselijk. Daar deze taal geen lingua franca is, is de etnische connotatie immers te sterk.

De regering van Equatoriaal-Guinea koos ook, net als de meeste Afrikaanse landen, om niet te interveniëren. Het presidentieel decreet om Frans tot co-officiële taal te benoemen, was één van de weinige interventies in de taalsituatie van Equatoriaal-Guinea. Dat bleek ook niet nodig te zijn voor wat het opleggen van het Spaans betreft. De bevolking vindt haar officiële status en vele functies, waaronder medium voor onderwijs, niet meer dan normaal. Hiertegen bestaat maar weinig oppositie²². De officiële status van het Frans, daarentegen, blijkt niet aanvaard te worden door de bevolking. Die

22 Bolekia Boleká is één van de weinigen die dit wil veranderen, wellicht omdat hij beroepshalve meer met taal bezig is en ook politiek geëngageerd is.

ziet enkel een internationale functie weggelegd voor deze taal. De regering mag dus wel een meer francofone koers willen varen, de bevolking lijkt hier niet in mee te gaan. Indien de regering het Frans echt wil opleggen, zal ze toch moeten interveniëren. In feite heeft de overheid dus enkel aan een beperkte vorm van statusplanning gedaan. Aan corpus- en acquisitieplanning heeft ze zich nog niet echt gewaagd.

Wanneer men de categorisering van Laitin volgt (zie 2.3.3.), dan hoort Equatoriaal-Guinea bij de landen die aansturen op een 2-language outcome. Dit houdt in dat alle burgers hun moedertaal behouden, hier dus één van de etnische talen of Pidgin English, en voor communicatie met anderstalige landgenoten een gemeenschappelijke internationale taal gebruiken die vaak geïndigeniseerd is. Die gemeenschappelijke internationale taal is in dit geval Spaans en die is inderdaad ook geïndigeniseerd.

Aangezien deze gemeenschappelijke internationale taal dus als lingua franca gebruikt wordt, maakt zij deel uit van het doorsnee taalrepertoire. En dat is zeker zo in Equatoriaal-Guinea. Maar die internationale taal is ook doorgaans dat element uit het taalrepertoire van de elite dat hen van de massa onderscheidt. Betekent dit dat hier sprake is van “weak elite closure”? Bij weak elite closure heeft de massa immers relatief gemakkelijk toegang tot het taalrepertoire van de elite en in Equatoriaal-Guinea kan de internationale taal zowel in school, op straat als thuis geleerd worden, dat laatste zonder een moedertaal te zijn. Bovendien is er in Equatoriaal-Guinea sprake van opwaartse accommodatie. Men zal steeds Spaans gebruiken wanneer dat gepast is, dus zowel in alle formele situaties als wanneer één van de gesprekspartners een andere moedertaal heeft. Als Spaans het element is dat het taalrepertoire van de elite kenmerkt, dan is er weak elite closure, en bijgevolg zou socio-economische mobiliteit en politieke macht toegankelijker zijn. Dat zou een uitzondering in Afrika betekenen. In de meeste Afrikaanse landen komt immers strong elite closure voor en dit voornamelijk omdat de toegang tot de ex-koloniale taal beperkt is. Het zou bovendien aantonen dat weak elite closure ook in meertalige staten kan voorkomen.

Maar wat als het nu niet Spaans is dat het taalrepertoire van de elite kenmerkt, maar de standaardvariant van de ex-koloniale taal of Frans? Indien die standaardtaal moeilijk te bereiken is, zou de accommodatie neerwaarts kunnen zijn. Bijgevolg is er sprake van strong elite closure. Volgens Bolekia Boleká zou Frans echter het bepalende element in het taalrepertoire van de elite zijn. De kinderen van die elite worden naar francofone landen gestuurd om te studeren. Zij beheersen op die manier zowel Spaans als Frans (Bolekia Boleká 2001: 20). De massa heeft veel moeilijker toegang tot een goede competentie van het Frans en krijgt dus te maken met strong elite closure.

Maar of er nu weak of strong elite closure is, de situatie wordt door de massa min of meer aanvaard. Slechts weinigen zouden de taalpolitiek veranderen. Bewijs hiervoor zijn de antwoorden van de informanten op de vraag welke status zij aan de verschillende talen zouden geven indien zij

een nieuwe grondwet voor Equatoriaal-Guinea mochten opstellen. De meesten antwoordden dat de officiële taal Spaans moet blijven, eventueel aangevuld door Frans of Engels (!) om geopolitieke redenen. Dat laatste wijst er nogmaals op dat aan het Frans en haar officiële positie niet veel belang wordt gehecht. Of het ook om een oppositie tegen strong elite closure zou gaan, in het geval dat Frans het kenmerk is van het taalrepertoire van de elite, is niet duidelijk. Ze zijn daarnaast wel van mening dat er iets meer aandacht naar de etnische talen moet gaan, maar verder dan het onderwijzen van deze talen als een apart vak of als een vrijwillige cursus, gaat dit meestal ook niet.

Mabay en Bolekia Boleká, twee heren die politiek geëngageerd zijn, zouden hier wel verder in gaan. Zij zouden de etnische talen de status van officiële taal geven, maar dan wel enkel in een bepaalde regio (Mabay pers.com., e-mail van 12/03/2005; Bolekia Boleká 2001: 136). Het zouden dus een soort nationale talen zijn. Bolekia Boleká zou het vierde artikel van de grondwet als volgt herschrijven:

“Artículo 4º.- La lengua oficial de la República de Guinea Ecuatorial es el español. La enseñanza y el conocimiento de las lenguas vernáculas (bubi, fang y ndowè) serán garantizados por el Estado. Estas lenguas serán oficiales en sus respectivas regiones.” (Bolekia Boleká 2001: 136, cursief in origineel)

('Artikel 4º.- De officiële taal van de Republiek Equatoriaal-Guinea is het Spaans. Het onderwijs en de kennis van de landstalen (Bubi, Fang en Ndownè) zullen gegarandeerd worden door de Staat. Deze talen zullen officieel zijn in hun respectievelijke regio's.')

Het Bisió, Annobonés, noch Pidgin English, zouden zo'n officiële functie bekleden volgens deze wet.

Echt verandering zou natuurlijk mogelijk zijn als een andere politieke partij aan de macht zou komen. Het is dan ook interessant om de grondwet te bekijken die de politici van de “Gobierno en el exilio” ('de Regering in ballingschap') heeft voorbereid. De officiële taal wordt vastgelegd in het volgende artikel:

“Artículo 5.- El español es el idioma oficial de la República de Guinea Ecuatorial.” (Gobierno en el Exilio s.d.: 6)

('Artikel 5.- Spaans is de officiële taal van de Republiek Equatoriaal-Guinea.')

De officiële taal zou dus gewoon Spaans blijven. En volgens artikel 65 zal de officiële taal ook de taal van het onderwijs zijn, dus ook daar zou het Spaans haar positie behouden. Volgens hetzelfde artikel zouden er echter ook onderwijsinstellingen opgericht mogen worden waar er in een buitenlandse taal les gegeven zou worden (Gobierno en el exilio s.d.: 17). Dit houdt de weg vrij voor een taal als het Frans. Maar de Staat zou waken over de “verdediging, verspreiding en puurheid” van de Spaanse taal (artikel 47 in Gobierno en el exilio s.d.: 15), wat de opmars van het Frans dan weer zou kunnen bemoeilijken. Wat dan met de etnische talen? Volgens artikel 47 zullen zij gepromoot worden en artikel 53 zegt dat zij het onderwerp zullen zijn van “speciale studie, conservatie en publicatie” en dat de Staat programma's van tweetalige alfabetisering in de lokale gemeenschappen zal promoten

(Gobierno en el exilio s.d.: 15). Hoe dat laatste precies moet gebeuren, wordt niet verduidelijkt, maar het staat vast dat onderwijs in deze talen niet kan. Hiervan getuigt het hiervoor genoemde artikel 65. Of ook het Pidgin English één van de “lokale” talen is die gepromoot zullen worden, wordt niet in deze grondwet vermeld.

Hoewel Mabay, Bolekia Boleká en de Gobierno en el exilio de etnische talen meer ruimte zouden geven, zouden zij dus ook niet aan de positie van het Spaans raken. Hieruit volgt dat iedereen, ook wie opkomt voor de etnische talen, de ex-koloniale taal heeft aanvaard als de officiële taal, dit in tegenstelling tot het Frans.

5.2. De koloniale erfenis

Net zoals in de meeste Afrikaanse landen, heeft ook de Equatoriaal-Guinese overheid inspiratie gezocht in de koloniale taalpolitiek. Die moet gezien worden in de algemene politiek die de kolonisator voerde. Spanje koos voor een combinatie van assimilatie en aanpassing. Enerzijds moest de lokale bevolking de Spaanse cultuur, religie en zeden en gewoontes overnemen. Anderzijds paste de kolonisator zich ook wat aan de lokale realiteit aan. Dit hield voornamelijk in dat traditionele leiders in een systeem van indirect rule werden ingeschakeld en zij op een traditionele manier verkozen konden worden (Bonelli 1944-1945: 9-10 in Negrín Fajardo 1993: 109; Ndongo-Bidyogo 1998: 153-154). Spanje volgde dus niet de politiek van die andere Romaanse landen, maar hield het midden tussen het Frans-Portugese en het Britse systeem.

Daar assimilatie een deel van de Spaanse koloniale politiek was, moest de Afrikaanse kolonie gehispaniseerd worden en toetreden tot de Hispanidad die gekenmerkt wordt door een grote liefde voor de “Madre Patria”. Taal was hierin uiteraard een belangrijk element. Het was het medium waarin de bevolking “beschaafd” moest worden.

Dat hispaniseren begon omstreeks 1843, toen Spanje weer interesse voor haar kolonie kreeg. De eerste stap was het uitroeien van alle Engelse invloeden. Door de Britse bezetting van Fernando Poo in de eerste helft van de negentiende eeuw was er immers een anglofone groep, de Fernandinos, ontstaan in Clarence. De Britse missionarissen werden vriendelijk doch dringend verzocht het eiland te verlaten, onder het mom van religie. Het verspreiden van protestantisme kon toch immers niet in een kolonie van het katholieke Spanje. Het duurde echter tot 1858 voor deze missionarissen werkelijk Fernando Poo verlaten hadden en katholieke missionarissen hun plaats kwamen innemen. Tegelijkertijd werden de plaatsnamen gehispaniseerd (de Castro 1998: 47-49). Clarence, bijvoorbeeld, werd omgedoopt tot Santa Isabel. Wanneer dan in 1858 een nieuwe gouverneur voor Fernando Poo werd aangesteld, kreeg hij uitdrukkelijk de opdracht het eiland te hispaniseren. Dit moest onder andere gebeuren door het verspreiden van het Spaans via onderwijs en alle officiële bepalingen moesten in deze taal gepubliceerd worden. Die laatsten bevatten echter ook een Engelse vertaling. Er

werden bovendien werkkrachten uit Cuba gehaald, daar zij ook de Spaanse taal en cultuur vertegenwoordigden. Deze “geëmancipeerde Cubanen” werkten er echter maar een paar jaar. Daarna mengden zij zich onder de lokale bevolking (de Castro 1998: 60-70).

De werkelijke vestiging van staatsonderwijs kwam er pas aan het einde van de negentiende eeuw. Ondertussen hadden missionarissen wel al scholen opgericht. De Claretianos, die in 1883 aankwamen, speelden hierin een voortrekkersrol (Negrín Fajardo 1993: 34-35). Er waren echter heel wat onenigheden tussen de missionarissen en de administratie. Dat kwam vooral door een verschil in prioriteiten. De missionarissen wilden uiteraard in de eerste plaats het geloof verspreiden, terwijl de overheid dat als een middel zag om te koloniseren. Één van de conflicten betrof de protestantse missies die door de vrijheid van religie na 1868 weer in de kolonie toegelaten waren. Zij waren verplicht het Spaans te gebruiken in hun scholen, maar aangezien de religieuze diensten in het Engels waren, kwam ook die taal aan bod. De katholieke missionarissen stonden op de uitwijzing van de protestanten. Één van hun argumenten was dat zij het Spaans niet verspreidden, hoewel dat toch de taal was die verplicht was in het officieel onderwijs. De overheid had hier echter geen oren naar. Zij werkte immers met de protestantse missies samen om op goede voet te staan met protestantse landeigenaars op Fernando Poo (Negrín Fajardo 1993: 48-68). Dit is wellicht één van de redenen waarom Pidgin English nooit van het eiland verdwenen is.

De belangrijkste motor van de hispanisering was het onderwijs. Hiervan getuigen de volgende documenten:

Reglamento de 1914 para las Escuelas Oficiales:

“Art. 26.º Es obligatorio en la escuela como único idioma el español y así los Maestros no consentirán que se hable otro distinto alguno, procurando por todos los medios y con preferente atención la enseñanza del castellano a los alumnos que no lo conozcan o que lo dominen insuficientemente.” (in Negrín Fajardo 1993: 182)

(‘Art. 26.º In de school is het Spaans als enige taal verplicht en de leerkrachten zullen aldus niet toestaan dat er enig andere [taal] gesproken wordt, via alle middelen en met voorkeursaandacht het onderwijs van het Castiliaans verschaffend aan de leerlingen die het niet kennen of onvoldoende beheersen.’)²³

Reglamento de Enseñanza de 1928:

“Art. 3.º La lengua española será obligatoria en las escuelas y los Maestros dedicarán preferente atención a que la adquieran rápidamente los indígenas.” (in Negrín Fajardo 1993: 186)

(‘Art. 3.º De Spaanse taal zal verplicht zijn in de scholen en de leerkrachten zullen er voorkeursaandacht aan wijden dat de indigenen haar snel verwerven.’)

“Art. 64.º Los Directores de las escuelas no oficiales comprendidas en el grupo quinto del artículo 1.º de este Reglamento quedan en libertad de organizar la enseñanza en las mismas con sujeción a las disposiciones que autoricen su creación.

23 Dit is een eigen vertaling, net als al de volgende. Ik heb de artikels zo letterlijk mogelijk vertaald. Bijgevolg klinken de constructies niet altijd mooi in het Nederlands.

La lengua usada para la enseñanza en estas escuelas será la española.” (in Negrín Fajardo 1993: 198)

(‘Art. 64.º De Directeuren van de niet-officiële scholen inbegrepen in de vijfde groep van artikel 1.º van dit Reglement verblijven in de vrijheid om onderwijs te organiseren in diezelfde [scholen] onderworpen aan de bepalingen die hun creatie toelaten.

De taal gebruikt voor het onderwijs in deze scholen zal de Spaanse zijn.’)

Reglamento de Enseñanza de 1937:

“Art. 9.º Las empresas y particulares, ya sean nacionales o extranjeros que tengan a su cargo, entre braceros y otros empleados, un número superior a cincuenta, y que por estar enclavada la residencia de los mismos a más distancia de cinco kilómetros del centro educativo más cercano, no pueda asistir a clase, deberán construir y sostener por su cuenta una escuela primaria elemental y un Maestro-Auxiliar indígena, por lo menos, para clases nocturnas para adultos, o diurnas compatibles con las horas de su trabajo y para diarias de los niños que sean familiares de sus empleados y vivan con ellos. La finalidad principal de estas escuelas es la de difundir en todo lo posible el conocimiento de España, de su idioma, costumbres e instituciones. (...)” (in Negrín Fajardo 1993: 208)

(‘Art. 9.º De ondernemingen en particulieren, al zijn ze nationaal of buitenlands die belast zijn met, onder dagloners en andere werknemers, een aantal hoger dan vijftig, en die wegens de verblijfplaats van diezelfde die vastligt op een afstand groter dan vijf kilometer van het meest dichtbijzijnde onderwijscentrum, de les niet kan bijwonen, moeten voor hun rekening een school voor lager basisonderwijs bouwen en onderhouden en een indigene assistent-leerkracht, ten minste, voor nachtelijke lessen voor volwassenen, of overdag combineerbaar met hun werkuren en voor dagelijkse [lessen] van de kinderen die familie zijn van de werknemers en met hen samenleven. Het hoofddoel van deze scholen is het verspreiden van de kennis van Spanje, haar taal, gewoontes en instellingen in al het mogelijke.’)

“Art. 41.º Los directores de los Colegios o Escuelas de Enseñanza no oficial quedan en libertad de organizar la enseñanza dada en sus establecimientos con sujeción a las disposiciones que autoricen su creación o su funcionamiento. En estos Colegios o Escuelas, lo mismo que en las oficiales, la Enseñanza será dada en la lengua española exclusivamente.” (in Negrín Fajardo 1993: 216)

(‘Art. 41.º De directeuren van de Colleges of Scholen van niet-officieel Onderwijs verblijven in de vrijheid om onderwijs te organiseren gegeven in hun instellingen onderworpen aan de bepalingen die hun creatie of hun functionering toelaten. In deze Colleges of Scholen, net als in de officiële, zal het Onderwijs uitsluitend in de Spaanse taal gegeven worden.’)

Estatuto de Enseñanza de 1943:

“Base II

(...) En el orden político procura crear en el indígena una conciencia patriótica, difundiendo el idioma y virtudes de la raza hispana con su carácter humanista, evitando el desarraigo del nativo mediante la mejora de las condiciones de su vida actual y consiguiendo de este modo adhesión perfecta con España y con los ideales de la Hispanidad. (...)” (in Negrín Fajardo 1993: 227-228)

(‘Wat de politiek betreft moet men ervoor zorgen een patriottisch bewustzijn te creëren in de indigeen, de taal en de deugden verspreidend van het Spaanse ras met zijn humane karakter, de ontworteling van de inboorling vermijgend met behulp van de beste van de omstandigheden van zijn actuele leven en op die manier de perfecte aansluiting met Spanje en de idealen van de Hispanidad bereikend.’)

“Base VII

La escuela Elemental y Preparatoria (...). Su fin principal es lograr la extensión de la lengua española como medio seguro de incorporación a nuestros ideales. (...)” (in Negrín Fajardo 1993: 230)

(‘De Lagere en Voorbereidende school (...). Haar hoofddoel is slagen in de uitgestrektheid van de Spaanse taal als zeker middel van het opnemen van onze idealen.’)

“Base XVI

Para contribuir a la expansión de nuestra lengua y costumbres entre los adultos que no tengan los conocimientos de la Enseñanza elemental en sus dos primeros ciclos, se establecen en las Escuelas primarias cursos de adultos para trabajadores, de cuya explicación se hará cargo un Maestro europeo perteneciente a la plantilla de la localidad. (...)” (in Negrín Fajardo 1993: 235)

(‘Om bij te dragen aan de expansie van onze taal en gewoontes onder de volwassenen die de kennis van het lager Onderwijs en haar eerste twee cycli niet hebben, worden in de Basisscholen cursussen voor volwassenen ingevoerd voor arbeiders, waarvan een Europese Leerkracht behorend tot het personeel van het dorp de uitleg op zich zal nemen.’)

Uit deze documenten blijkt dat de enige taal waarin onderwijs toegelaten was, het Spaans was, ook in scholen die niet van de staat afhingen. Er werd bovendien volwassenenonderwijs georganiseerd om de taal ook onder hen te verspreiden. En ondernemingen of particulieren die te ver van de onderwijscentra afgelegen waren en die meer dan vijftig mensen in dienst hadden, moesten zelf onderwijs inrichten ten einde de Spaanse taal ook onder hen te verspreiden. In het laatste document wordt ook verduidelijkt waarom er zo'n nadruk ligt op de verspreiding van het Spaans. Spaans werd namelijk gezien als het medium waarin de idealen van de Hispanidad opgenomen werden (zie Base II & VII).

Via het onderwijs probeerde de koloniale overheid dus een zo groot mogelijk deel van de bevolking te hispaniseren. Daarom was er ook schoolplicht. Het Spaanse koloniale onderwijs bereikte dan ook veel meer kinderen dan in enig andere kolonie. Er zou maar liefst 68,9% van de kinderen met de schoolplichtige leeftijd daadwerkelijk naar school gegaan zijn (Álvarez Garcia 1948: 503). Volgens een andere bron was dat zelfs 90% (Iglesias de la Riva 1947: 287 in Negrín Fajardo 1993: 127). Dat percentage lag veel hoger dan in de andere Afrikaanse kolonies, waar de percentages varieerden van 1,4% tot 4% voor de Franse kolonies en van 4,6% tot 13,7% voor de Engelse kolonies. De Belgische kolonies benaderden wel enigzins de Spaanse cijfers, 28% voor Ruanda-Urundi en 49,7% voor Belgisch Congo (Álvarez Garcia 1948: 503)²⁴. Dit toont dat de bevolking in de Spaanse kolonie ook veel meer toegang tot de koloniale taal had.

Maar Spaans was niet alleen het medium van onderwijs. Vanaf 1926 was het gebruik van Spaans verplicht op alle niveaus van de administratie, aldus een decreet van de gouverneur. Wie de taal niet machtig was, moest een tolk betalen aan erg hoge tarieven. En “inheemse” functionarissen kregen zes

24 Deze percentages geven de realiteit van het jaar 1947 weer en zeggen dus niets over de laatste periode van de kolonisatie.

maanden de tijd om de taal te leren. Wie dat niet deed werd aan de deur gezet. In hetzelfde decreet werden handelaars en landbouwers ook opgeroepen om het gebruik van Spaans te eisen van hun gesprekspartners bij het sluiten van handelsverdragen (Ndongo-Bidyogo 1998: 165). In 1936 werd zelfs de vertoning van films in andere talen dan het Spaans verboden:

Orden G.G. de 7 de febrero de 1936. *Películas. Prohibe proyección de las habladas en idiomas extranjeros*. B.O.C. de 15 de febrero:

“Este Gobierno general, en vista de la necesidad de que el idioma español se difunda y propague por todos los territorios españoles del golfo de Guinea y considerando contraproducente la proyección de películas habladas en idioma extranjero, ha resuelto: Queda terminantemente prohibida la proyección de películas habladas en idioma extranjero en todos los territorios españoles del golfo de Guinea.” (in Negrín Fajardo 1993: 96).

('Deze algemene Regering, gezien de noodzaak dat de Spaanse taal bekend en verspreid wordt over alle Spaanse gebieden van de golf van Guinea en de projectie van films gesproken in een vreemde taal als contraproductief beschouwend, heeft besloten: De projectie van films gesproken in een vreemde taal blijft definitief verboden in alle Spaanse gebieden van de golf van Guinea.')

De Spaanse taalpolitiek bestond er dus in de koloniale taal te verspreiden. Alle andere talen werden geweerd. Hoe de kolonisator stond ten opzichte van de talen die ze in de kolonie zelf aantrof, blijkt uit één van de plichten van de studenten aan de Escuela Superior Indígena:

“Utilizar, únicamente, en todos los actos oficiales de la Escuela e Internado el idioma español. En los actos no oficiales de la vida escolar será tolerado el uso de la lengua vernácula. Jamás podrá ser empleado el broken english.” (Negrín Fajardo 1993: 139)

('In alle officiële handelingen van de School en het Internaat, enkel, de Spaanse taal gebruiken. In de niet-officiële handelingen van het schoolleven zal het gebruik van de inheemse taal getolereerd worden. Het Broken English zal nooit kunnen gebruikt worden.')

De talen die ze in de kolonie zelf aantreffen, kregen geen functie in de administratie noch in het onderwijs, maar ze werden wel getolereerd in niet-officiële situaties, zoals in deze school het geval was. Ze kregen overigens wat aandacht van missionarissen en enkele anderen die inspanningen leverden om ze te beschrijven. Pidgin English, daarentegen, werd zelfs niet getolereerd. Spanje probeerde deze taal uit de kolonie te werken. Dat is hen echter nooit gelukt.

De huidige taalpolitiek vloeit hier duidelijk uit voort. Ook nu vervult het Spaans de administratieve en educatieve functies en worden de etnische talen nauwelijks meer gebruikt dan in de huiselijke kring en binnen de etnie. En nog steeds wordt Pidgin English erg negatief beoordeeld en krijgt het nog minder rechten dan de etnische talen.

5.3. Taalpolitiek tijdens het regime van Macías Nguema

De huidige taalpolitiek mag dan wel gebaseerd zijn op die van de kolonisator, net na de onafhankelijkheid zag ze er helemaal anders uit. Op 12 oktober 1968 werd Equatoriaal-Guinea onafhankelijk met als eerste president Francisco Macías Nguema. Hij kwam uit een streek in Río Muni waar de Spaanse taal en cultuur niet zo sterk waren doorgedrongen, wat zijn standpunten ten dele kan verklaren. Al snel ontwikkelde hij een vijandige houding ten opzichte van de kolonisator²⁵. Dit werd verder gevoed door provocaties van kolonisten en Spaanse vertegenwoordigers aan het adres van de Equatoriaal-Guinese autoriteiten en in maart 1969 verdacht hij Spanje ervan een hand te hebben gehad in een poging tot staatsgreep. Na deze poging riep hij de noodtoestand uit. Hij schorste de grondwet en maakte de weg vrij voor de installatie van een dictatoriaal regime. Eenmaal die installatie voltooid was, eind 1969, begon hij een groot wantrouwen te koesteren tegen Spanje en Equatoriaal-Guineeërs die daar verbleven. Dat waren immers voornamelijk intellectuelen. Hij keerde zich helemaal af van het koloniale moederland en haalde banden aan met de communistische staten USSR, China, Noord-Korea en Cuba, van wie hij ook de popularistische praktijken overnam. Hij wilde zelfs niet langer dat zijn Spaanse voornaam, Francisco, gebruikt werd. Er waren voortdurende spanningen tussen Spanje en Equatoriaal-Guinea. In 1975 stegen die ten top toen de ambassadeurs van beide landen werden teruggestuurd. Het was pas na de staatsgreep in 1979 en de val van het regime van Macías Nguema dat er opnieuw samenwerking met Spanje kwam (Martínez Carreras 1998: 219-223; Negrín Fajardo 2001: 87-100).

De anti-Spaanse politiek van de eerste president had uiteraard ook gevolgen voor de taalpolitiek. Uit de haat voor Spanje vloeide haat voor de Spaanse taal en de Hispanidad²⁶ voort. Het Spaans moest de rug toegekeerd worden. De realiteit dat er wel degelijk Spaans in Equatoriaal-Guinea gesproken werd, deed er niet toe, want:

“Hablar una lengua como el español no significa ni mucho menos que somos españoles, por eso, hemos subrayado que adoptaremos todas las lenguas que favorezcan nuestra Revolución Política, Económica, Social y Cultural, echando abajo el español de los ladrones criminales predecesores asesinos del fantoche bastardo Juan Carlos de España, cuyos crímenes ha heredado en cuerpo y alma” (uit *Línea revolucionaria Estudiantil Guineana en Marcha con Papá Masié Nguema Biyogo Negue Ndong. Decisión invariable.*²⁷ in Negrín Fajardo 2001: 100)

(‘Een taal zoals het Spaans spreken betekent allesbehalve dat we Spaans zijn, daarom hebben we benadrukt dat we alle talen zullen aanleren die onze Politieke, Economische, Sociale en Culturele Revolutie begunstigen, het Spaans neerhalend van de dieven criminelen voorgangers moordenaars van de onbenullige bastaard Juan Carlos van Spanje, wiens misdaden hij geërfd heeft in hart en ziel’)

25 De vijandigheden waarvan in deze paragraaf sprake is, waren enkel gericht tegen de Spaanse machthebbers. Het Spaanse volk werd gezien als de “nobles pobres españoles” die door hen onderdrukt werden (Negrín Fajardo 2001: 93).

26 Zie hoofdstuk 6.1. voor een bespreking van de Hispanidad.

27 Het gaat om een document uit 1977, uitgegeven in Malabo, in kader van de cultus rond de president.

De talen die deze “Revolutie” zouden dienen, konden zowel Chinees, Russisch, Arabisch als Frans, Engels of Pools zijn (zelfde document in Negrín Fajardo 2001: 94). Werkelijk alle talen waren beter dan het Spaans.

Maar Macías Nguema wilde ook het Afrikaanse karakter van zijn land benadrukken. Daarom probeerde hij zijn eigen moedertaal Fang tot nationale taal te bevorderen (Lipski s.d.: 2). Hij wilde met andere woorden endoglossie invoeren.

Om de ex-koloniale taal te bannen, werd het gebruik van het Spaans zowel in publieke als private omstandigheden verboden (Lipski s.d.: 2). En terwijl het in de grondwet van 1968 nog de officiële taal was, was hier in de grondwet van 1973 geen sprake meer van. In deze grondwet werd er van taal eenvoudigweg geen melding meer gemaakt (Bolekia Boleká 2001: 135). Door het verbod werd er nog maar weinig Spaans gesproken. Spaans spreken stond immers gelijk aan het heulen met de vijand en kon zelfs vervolgd worden (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 55). Er was een achteruitgang in het gebruik van de ex-koloniale taal, en daarmee gepaard een achteruitgang in het onderwijssysteem. Hierdoor is er, na het herstellen van het Spaans in haar officiële positie, een generatie overgebleven die een mindere competentie in het Spaans heeft dan hun landgenoten (Lipski s.d.: 3). Macías Nguema heeft het Spaans nooit kunnen verdrijven. Hij gaf overigens zelf nog toespraken in het Spaans (Quilis & Casado-Fresnillo 1995: 55-56).

Zoals gezegd betekende het nieuwe regime van Obiang Nguema een ommekeer in de algemene en ook de taalpolitiek. Het Spaans werd opnieuw de officiële taal. Toch is er één element gebleven. Dat is de nadruk op het Afrikaanse deel van de Equatoriaal-Guinese identiteit. Volgens de Equatoriaal-Guinese overheid zijn ze allen Bantu's. Dit werd ook door de informanten gezegd, al konden zij het verspreidingsgebied van de Bantuvolkeren niet goed duiden. De trots op die Bantu-oorsprong uit zich echter niet in de huidige taalpolitiek.

6. HISPANIDAD EN FRANCOFONIE: LINGUIËTISCH IMPERIALISME AAN HET WERK

Alle, of bijna alle, Afrikaanse landen ondervinden linguïstisch imperialisme dat uitgaat van de ex-kolonisator. Die wil immers zijn invloed op de ex-kolonie niet kwijt en probeert die te behouden door allerlei systemen van het moederland op te leggen, alsook de taal. Dit gebeurt weliswaar in het kader van samenwerking tussen het Europese en het Afrikaanse land, uiteraard in het belang van die laatste. In sommige landen zijn echter meerdere Europese landen bezig met imperialistische praktijken. De ex-kolonisator moet er opboksen tegen een nieuwkomer die zijn invloedssfeer nog wil vergroten. Equatoriaal-Guinea is één van die landen. De ex-kolonisator, Spanje, wil Equatoriaal-Guinea binnen de Hispanidad houden. Maar Frankrijk probeert het land ook in de Francophonie te loodsen. Ik zal in dit hoofdstuk de termen Hispanidad en Francophonie bespreken, net als de mate waarin de twee landen erin slagen Equatoriaal-Guinea voor zich te winnen.

6.1. Hispanidad

Equatoriaal-Guinea was een Spaanse kolonie en dat is nog steeds te merken. De officiële taal is Spaans en deze taal beheerst vele domeinen van het sociale leven. Maar met het Spaans werd ook de Hispanidad geïntroduceerd. Deze term, die ik hier al eerder heb gebruikt, zal ik in dit hoofdstuk bespreken. Ik zal vervolgens uiteenzetten hoe de Hispanidad in Equatoriaal-Guinea gepromoot wordt en dit ten slotte beoordelen.

6.1.1. *Wat is Hispanidad?*

Dat Engels en Frans wereldtalen zijn zal niemand tegenspreken. Maar ook Spaans heeft deze status. Deze taal wordt immers in het grootste deel van Latijns-Amerika gesproken, in een klein stukje van Afrika en natuurlijk ook in Spanje zelf. Het Spaans is dus over drie continenten verspreid, vroeger zelfs over vier continenten. Maar de Hispanidad ten spijt, hebben de Filippijnen het Spaans de rug toegekeurd, dit ten voordele van het Engels. Net als die andere wereldtalen krijgt ook het Spaans de steun van een krachtig mechanisme: de Hispanidad.

Hispanidad is in feite de term waarmee men de verzameling naties aanduidt die het Spaans als officiële taal hebben. Maar het is meer dan dat. Een belangrijk element van de Hispanidad is volgens Sánchez “el hecho de que (...) se refieran frecuentemente a España como a la 'madre patria' de la hispanidad” ('het feit dat (...) ze regelmatig naar Spanje verwijzen als het 'moederland' van de Hispanidad') (Sánchez 1992: 52). Aan het concept van de Hispanidad worden doorgaans heel wat gevoelens en waarden gehecht:

“ciertos valores tradicionales y quizás ya estereotipados, cuales serían el concepto de 'igual cultura y sistema de valores', 'destino semejante', fundamentos cristiano-católicos de la sociedad ...” (Sánchez 1992: 52)

('zekere traditionele en misschien reeds stereotiepe waarden, dewelke zouden zijn het concept van 'gelijke cultuur en waardensysteem', 'gelijkaardig lot', christelijk-katholieke fundamenten van de samenleving ...')

De landen van de Hispanidad zijn met andere woorden niet alleen verenigd in taal, maar ook in cultuur en waarden. Zelfs de onafhankelijkheid van deze ex-kolonies van Spanje bracht geen verandering in dit idee. Ook elementair is het geloof dat Spaans beter is dan andere talen (Sánchez 1992: 52).

In tegenstelling tot Frans en Engels kende de invloedssfeer van het Spaans geen uitbreiding meer na de val van het Spaanse imperium, maar de invloed van het Spaans bleef in nagenoeg alle ex-kolonies intact. Zoals gezegd behoren enkel de Filippijnen en nog enkele kleine enclaves tot de afvalligen. De Hispanidad werd zelfs steeds sterker. Aan dit concept werden immers het idee van patriotisme gekoppeld, van “de glorieuze traditie van het voormalige Spaanse imperium” en van de culturele en religieuze erfenis die Spanje had achtergelaten. Toch ontbrak het Spanje aan duidelijke richtlijnen om haar taal te promoten en ook voor de andere leden van de Hispanidad was dit het geval. De promotie van de taal gebeurde voornamelijk in kader van de algemene politiek, meer bepaald de buitenlandse politiek. Het was een taak van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Die realiseerde dit door het oprichten van centra waar Spaans als tweede taal kon geleerd worden en waar activiteiten plaatsvonden gerelateerd met de Spaanse cultuur, en door het verlenen van hulp en studiebeurzen voor buitenlanders die de Spaanse taal en cultuur wilden leren. Maar ook in die centra werden er geen strategieën uitgedokterd om de Spaanse taal te verspreiden. Het ging eerder om het gewoon aanbieden van de taal en om privé-initiatieven. Er bestonden ook geen specifieke organisaties voor de promotie van het Spaans en de Hispanidad (Sánchez 1992: 53-60).

Het is pas vanaf de jaren tachtig dat men van een taalpolitiek ter promotie van het Spaans kan spreken. Een belangrijke stap hierin was de oprichting van het “Instituto Cervantes” op 11 mei 1990. De functie van dit Instituut was “agrupar y potenciar los esfuerzos en la defensa y promoción del español en el extranjero” ('de inspanningen ter verdediging en promotie van het Spaans in het buitenland groeperen en stimuleren') (Sánchez 1992: 60). Het moest een instituut zijn zoals het Goethe-Instituut in Duitsland en de British Council in Groot-Brittannië. In het Instituto Cervantes zetelden niet alleen Spanjaarden, maar ook mensen uit andere Spaanssprekende landen. Sánchez ziet hierin het bewijs dat de Hispanidad als een realiteit ervaren werd (Sánchez 1992: 60-61).

Andere instellingen die tegenwoordig een bijdrage leveren aan de promotie van het Spaans en de Hispanidad zijn het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Ministerie van Onderwijs en Wetenschap, het Ministerie van Cultuur, het Instituto de Cooperación Iberoamericana, de Radio Nacional de España en TVE.

De eerste is de belangrijkste instantie voor het onderwijs van Spaans in andere landen en voor de vertegenwoordiging en de verspreiding van de Spaanse cultuur buiten de grenzen van Spanje. Het tweede ministerie heeft onder andere heel wat centra opgericht buiten haar grenzen die oorspronkelijk bedoeld waren voor Spaanse emigranten, maar die nu dienen voor de verspreiding van de Spaanse taal en cultuur. Ook belangrijk is dat dit ministerie sinds 1989 diploma's uitreikt voor de kennis van het Spaans als tweede taal, namelijk een “diploma básico de español como lengua extranjera” (DBELE) en een “diploma superior de español como lengua extranjera” (DSELE). In feite draagt dit ministerie op een indirecte manier bij aan de verspreiding van het Spaans. Haar acties zijn namelijk in de eerste plaats bedoeld voor Spaanse emigranten, maar ze bereiken ook mensen met andere nationaliteiten. Het Ministerie van Cultuur levert een bijdrage met een “Servicio de Difusión del Español”. Deze dienst zorgt voor materiaal voor het onderwijs van het Spaans, onder andere methodes met video- en audio-opnames (Sánchez 1992: 61-64).

Het Instituto de Cooperación Iberoamericana was niet bedoeld om de Spaanse taal te verspreiden, maar haar centra hadden wel als doel alles wat Spaans was te promoten, dus ook de taal. Dit Instituut is, zoals de naam zegt, actief in Latijns-Amerika en daar voornamelijk in Brazilië, een “lusofoon” land. Verder is er de radiozender van de staat die eertijds, Sánchez verduidelijkt niet wanneer precies, in het buitenland het programma “El español, un idioma sin fronteras” (‘Het Spaans, een taal zonder grenzen’) uitzond. Dit was een cursus om de taal te leren en er hoorden cassettes bij. De Spaanse televisie, TVE, heeft ook meegewerkt aan een methode op video voor het leren van Spaans. Volgens Sánchez zal de televisie een belangrijke rol blijven spelen in de promotie van het Spaans (Sánchez 1992: 65).

6.1.2. Promotie van de Hispanidad in Equatoriaal-Guinea

Daar Equatoriaal-Guinea een Spaanse kolonie was, trad het ook automatisch toe tot de Hispanidad. Maar na de onafhankelijkheid wilde de president, Macías Nguema, zijn land hieruit losrukken. Het volgende fragment uit *Línea revolucionaria Estudiantil Guineana en Marcha con Papá Masié Nguema Biyogo Ngué Ndong. Decisión invariable*.²⁸ toont waarom. Hij beschrijft de Hispanidad als volgt:

“Ha sido un nombre que el Imperialismo y Fascismo Español han impuesto a fuerza de engaños y mentiras a un grupo de naciones aprovechando su debilidad de entonces cuando llegaron a dichas tierras en plan de reconquista que estuvo caracterizada por sus inhumanos métodos de saqueos, raptos, sabotajes, rapiñas,

²⁸ Zie voetnoot 26.

pillaje y una explotación bárbara, criminal, vergonzosa y desmesurada, pisoteando cruel e impunemente las verdaderas y auténticas culturas y costumbres de dichos pueblos indefensos en aquella época quienes sufrieron en su propia carne la barbarie más atroz, suicida y criminal jamás conocida por el hombre en la historia” (in Negrín Fajardo 2001: 93-94)

('Het was een naam die het Spaanse Imperialisme en Fascisme opgelegd hebben door bedrog en leugens aan een groep naties profiterend van hun toenmalige zwakte wanneer ze op de bovengenoemde gronden aankwamen met het oog op herovering die gekenmerkt was door zijn onmenselijke methodes van plunderingen, ontvoeringen, sabotages, diefstal, roof en een barbaarse, criminele, beschamende en brutale uitbuiting, wreed en ongestraft de echte en authentieke culturen en zeden vernederend van de bovengenoemde volkeren weerloos in die tijd die in eigen persoon onder de meest gruwelijke, suïcidale en criminele barbaarsheid lijdten ooit gekend door een mens in de geschiedenis')

Deze sterke anti-Spaanse en anti-Hispanidad gevoelens verdwenen grotendeels met zijn regime en zijn neef en tweede president, Obiang Nguema, haalde de banden met Spanje en de Hispanidad weer aan.

6.1.2.1. Samenwerkingsakkoorden tussen Spanje en Equatoriaal-Guinea

Op 23 oktober 1980 werd tussen beide landen het “Tratado de Amistad y Cooperación” ('Verdrag van Vriendschap en Samenwerking') gesloten. Dit Verdrag voorzag onder andere de oprichting van een “Comisión Mixta hispano guineoecuadoriano” dat de prioriteiten in de samenwerking moest vastleggen. Na gesprekken die in 1981 plaatsvonden tussen vertegenwoordigers van de beide regeringen, begon de samenwerking op vlak van gezondheid, onderwijs, cultuur, landbouw en defensie. In 1985 kwam de Comisión Mixta een derde maal bijeen. Tijdens deze ontmoeting werd een plan uitgewerkt om de doeleinden van de samenwerking te rationaliseren en af te bakenen. Het ging voornamelijk om het benadrukken van de historische en culturele realiteit die beide landen nog steeds delen. De verspreiding van de taal, de promotie van het onderwijs en de culturele stimulering en uitbreiding in Equatoriaal-Guinea waren dan ook de essentie en de prioriteit van de samenwerking, net als gezondheidszorg. Sindsdien verhoogde Spanje steeds haar financiële steun, en dat vooral voor onderwijs, de promotie van het Spaans en voor gezondheidszorg (MAE 2003: 42-44).

In 1990 werd een nieuw plan uitgestippeld voor de samenwerking tussen beide landen en de pesetas bleven stromen. Maar de samenwerking verliep niet vlekkeloos. Er waren af en toe incidenten, zoals de crisis die ontstond in 1993 toen de Spaanse consul van Bata uitgewezen werd wegens inmenging in interne aangelegenheden van de Equatoriaal-Guinese staat. Hierop wees Spanje de secretaris van de Equatoriaal-Guinese ambassade uit, schorstte een deel van de financiële hulp op en riep haar ambassadeur terug. In 1994 keerde de ambassadeur terug, maar de financiële hulp bleef gedurende enkele jaren lager. Een oorzaak van de problemen tussen beide landen was de Spaanse nadruk op democratie en de Equatoriaal-Guinese onwil om die door te voeren. Twee jaar later was er

een poging om de plooiën weer glad te strijken. Daarna waren er veel officiële bezoeken, maar Spanje bleef de termen democratie en mensenrechten herhalen. Ondertussen werden er wel een Centro Cultural Español ingehuldigd te Bata in 2000 en één in Malabo in 2003. In datzelfde jaar kwam het weer tot een akkoord, ditmaal met betrekking tot gezondheidszorg (MAE 2003: 45-50). Er zijn dus vele samenwerkingsakkoorden met Spanje, zelfs al is de relatie tussen beide landen aan heel wat turbulentie onderhevig.

6.1.2.2. Primer Congreso internacional Hispánico-Africano de Cultura

Dit congres vond plaats van 2 tot 8 juni 1984 te Bata. Het idee voor dit congres ontstond op het Congreso Internacional de Hispanistas dat in 1981 aan de Universiteit van Salamanca werd gehouden. Equatoriaal-Guinea greep dit idee aan om het imago van het land wat op te poetsen en om zichzelf opnieuw te definiëren. Het thema, voorgesteld door de Equatoriaal-Guinese Minister van Informatie, Toerisme, Kunst en Cultuur, Mbomio Nsué, was dan ook “Guinea Ecuatorial en busca de su identidad cultural” ('Equatoriaal-Guinea op zoek naar haar culturele identiteit'). Het Congres moest de Equatoriaal-Guinese culturele traditie en de banden met de Hispanidad bestuderen, de relaties met de Spaans(sprekend)e wereld stimuleren, de culturele contacten tussen Equatoriaal-Guinea en de internationale gemeenschap hervatten en een ontmoeting tussen “Ibero-Amerikaanse” en Afrikaanse intellectuelen in het enige Spaanssprekende land van Afrika promoten (Mbomio Nsué 1984: 136-137).

Één van de besluiten van het Congres was dat:

“Por su historia y por su idiosincrasia, Guinea Ecuatorial esta vinculada a la COMUNIDAD HISPANICA. Este realidad debe conducir a un estrechamiento de sus vínculos culturales, humanos y lingüísticos con la Comunidad Española, Africana e Iberoamericana.” (Mbomio Nsué 1984: 144, nadruk in origineel)

('Wegens haar geschiedenis en haar karakter is Equatoriaal-Guinea verbonden met de SPAANSE GEMEENSCHAP. Deze realiteit moet leiden naar een vernauwing van haar culturele, humane en linguïstische banden met de Spaanse, Afrikaanse en Ibero-Amerikaanse Gemeenschap.')

Equatoriaal-Guinea erkende dus haar lidmaatschap van de “Spaanse Gemeenschap” en dus ook van de Hispanidad. Maar ook de Bantu-origines van het Equatoriaal-Guinese volk werden in de verf gezet. Hun identiteit is met andere woorden “hispano-bantú” (Mbomio Nsué 1984: 145). Er werden bijgevolg heel wat aanbevelingen gedaan met betrekking tot de beide elementen van deze identiteit, en dit zowel op cultureel als literair vlak. De aanbevelingen aan de Equatoriaal-Guinese regering inzake de promotie van het Spaans en de Hispanidad waren de volgende:

“II. a) La adopción de las medidas que aseguren la continuidad del idioma español, lengua oficial del Estado, integrada en el acervo cultural guineano y nexo entre las diferentes etnias que componen la República de Guinea Ecuatorial, etnias que tienen, a su vez un tronco común en la tradición bantú.” (Mbomio Nsué 1984: 145)

('II. a) Het nemen van maatregelen die de continuïteit van de Spaanse taal, officiële taal van de Staat, verzekeren, geïntegreerd in het Guineese culturele erfgoed en de band tussen de verschillende etnieën die samen de Republiek Equatoriaal-Guinea vormen, etnieën die, op hun beurt een gemeenschappelijke stam hebben in de Bantu-traditie.')

“II. g) La incorporación plena de Guinea Ecuatorial como país hispánico, llama a la creación de la Academia Guineana de la lengua Española. Como es usual, esta Academia solicitará, en su día, el carácter de correspondiente de la Real Academia Española y el envío de un representante como miembro de la Comisión Permanente de las Academias, de acuerdo con los Estatutos de todas ellas.” (Mbomio Nsúé 1984: 146)

('II. g) De volledige incorporatie van Equatoriaal-Guinea als een Spaans land, roept op tot de creatie van een Guineese Academie van de Spaanse taal. Zoals gebruikelijk is, zal deze Academie te zijner tijd het karakter van behorend tot de Koninklijke Spaanse Academie aanvragen en het zenden van een vertegenwoordiger als lid van de Permanente Commissie van de Academies, in overeenstemming met de Statuten van alle.')

Equatoriaal-Guinea zou dus maatregelen moeten nemen opdat het Spaans in het land blijft. Één daarvan zou het stichten zijn van de Academia Guineana de la lengua Española. Aan de overheden van Equatoriaal-Guinea en Spanje werd het volgende aanbevolen:

“III. c) Asimismo, y también se recomienda la creación por España de un Centro de Estudios Hispánicos en Guinea Ecuatorial, para la enseñanza y la difusión de la lengua Española en Africa.” (Mbomio Nsúé 1984: 146-147)

('III. c) Ook de creatie door Spanje van een Centrum voor Spaanse Studies in Equatoriaal-Guinea wordt aanbevolen, voor het onderwijs en de verspreiding van de Spaanse taal in Afrika.')

“III. d) El Congreso recomienda la integración de Guinea Ecuatorial en la organización y desarrollo de las manifestaciones culturales, artísticas y musicales hispánicas: Festivales, Exposiciones, etc.” (Mbomio Nsúé 1984: 147)

('III. d) Het Congres beveelt de integratie aan van Equatoriaal-Guinea in de organisatie en de ontwikkeling van de Spaanse culturele, artistieke en muzikale manifestaties: Festivals, Tentoonstellingen, enz.')

“VI. (...) El Congreso recomienda invitar a España y promocionar la enseñanza y la difusión de la lengua española como importante idioma que debe ocupar el lugar que le corresponde en el continente, en relación con su difusión en el resto del mundo.” (Mbomio Nsúé 1984: 148)

('VI. Het Congres beveelt aan om Spanje uit te nodigen en het onderwijs en de verspreiding van de Spaanse taal te promoten als een belangrijke taal die de plaats moet bezetten die haar toekomst op het continent, in relatie met haar verspreiding in de rest van de wereld.')

Het Congres liet er dus geen twijfel over bestaan. Hoewel de Bantu-zijde van de Equatoriaal-Guineese identiteit gekoesterd, bestudeerd en gestimuleerd moest worden, moest en zou het land Spaans blijven. Daartoe dienden allerhande instanties bij te dragen, zoals een Academie en een Centrum voor de studie en het onderwijs van de taal, en ook culturele activiteiten.

Maar wat is hier allemaal van terecht gekomen? Eigenlijk bitter weinig. Om te beginnen was het de bedoeling om dit Congres te herhalen, maar er heeft nooit een tweede Congres plaatsgevonden. Een Academia Guineana de la lengua Española lijkt ook nooit opgericht geweest te zijn, evenmin als een Centro de Estudios Hispánicos. Het Primer Congreso internacional Hispánico-Africano de Cultura leek een mooie start te zijn van een actieve deelname aan de Hispanidad, maar het is bij die start gebleven.

6.1.2.3. Centro Cultural Hispano-Guineano / Español

Onmiddellijk nadat de banden met Spanje hersteld waren, werd in Malabo het Centro Cultural Hispano-Guineano (CCHG) opgericht. Dat gebeurde nog in dat zelfde jaar 1979 (Ngom Faye 1996: 25). In 2000 kwam er ook een cultureel centrum in Bata en in 2003 werd het CCHG van Malabo opgevolgd door het Centro Cultural Español. Dit is ook de naam die het cultureel centrum van Bata draagt (MAE 2003: 49-50). Of er voor 2000 ook een Centro Cultural Hispano-Guineano was in Bata, is onduidelijk.

Het Centro Cultural Hispano-Guineano of Español, is ongetwijfeld het belangrijkste centrum ter verspreiding van de Spaanse taal en cultuur, maar ook van de Equatoriaal-Guinese talen en culturen. Dit kadert binnen de “Cooperación Cultural y Preservación Patrimonial” tussen Spanje en Equatoriaal-Guinea die de volgende doelen heeft:

“la consolidación del conocimiento del idioma español, la difusión de la cultura hispánica en el país, el impulso de las culturas autóctonas y la promoción de la creatividad y la autoestima de la sociedad guineana como factor dinamizador del desarrollo económico.” (Dirección General del Instituto de Cooperación con el mundo árabe, el mediterráneo, y países en desarrollo s.d.: 41)

('de consolidatie van de kennis van de Spaanse taal, de verspreiding van de Spaanse cultuur in het land, de stimulans van de autochtone culturen en de promotie van de creativiteit en de eigenwaarde van de Guinese samenleving als dynamische factor van de economische ontwikkeling.')

Bijgevolg worden er lessen Spaans gegeven, maar ook cursussen voor Equatoriaal-Guinese talen, zoals Fang en Bubi (zie ook Bolekia Boleká, interview van 05/05/2004). Het CCHG heeft bovendien een tweetal tijdschriften gepubliceerd, namelijk *África 2000* (tot in 1994) en *El Patio*, en een hele reeks boeken van Equatoriaal-Guinese auteurs. Deze boeken zijn literair werk, maar ook beschrijvingen van de lokale talen, zoals *El español de Malabo* van John M. Lipski (Lipski 1990) en *Curso de lengua bubi* van Justo Bolekia Boleká (Bolekia Boleká 1991). Volgens Equatoriaal-Guinese auteurs is het centrum ook de belangrijkste drijfkracht achter de, toch geringe, literaire productie in het land. Het CCHG geeft immers niet alleen boeken uit, maar organiseert ook wedstrijden en reikt prijzen uit (Ngom Faye 1996).

Verder gaan er ook allerlei culturele activiteiten door. In april 2003 kwam het Spaanse dans- en theatergezelschap Dantea, bijvoorbeeld, in beide centra optreden (Dantea s.d.). En in juli 2004 was het de beurt aan het theatergezelschap La Machina (La Machina 2000). Andere activiteiten zijn

muziekwedstrijden en Miss-verkiezingen (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002). Een culturele activiteit van recentere datum is de deelname van het Centro Cultural Español aan het “Feest van de Muziek” op 21 juni 2005. Toen was er van 19u tot 22u het “Festival van het Spaanse lied” (ICEF 2005). Er worden tot slot ook seminaries gehouden, zoals het seminarie over communicatiemiddelen, mensenrechten en democratie in Centraal-Afrika te Malabo, georganiseerd door het Centro Subregional van de Verenigde Naties in 2003 (La Verdad 2003).

6.1.2.4. Andere

Verder zijn er ook nog de Centros Asociados van de Universidad Nacional de Educación a Distancia (U.N.E.D.) te Malabo en Bata en de Colegios Españoles in diezelfde steden. Er is met andere woorden ook onderwijs van het Spaanse type aanwezig. Waarschijnlijk zijn die voornamelijk voor Spanjaarden bedoeld. Dit geldt in ieder geval voor de colleges.

6.1.3. Hispanidad en linguïstisch imperialisme

Dankzij de Hispanidad heeft Spanje nog steeds wat te vertellen op wereldvlak. Het Spaanse imperium is dan wel verdwenen, maar in diezelfde gebieden is de Spaanse invloed nog erg groot. Zo ook in Equatoriaal-Guinea, al was er in dit land een korte onderbreking in de Spaanse aanwezigheid. Het opnieuw toetreden van dit Afrikaanse land tot de Hispanidad viel samen met de werkelijke ontwikkeling van een Spaanse imperialistische taalpolitiek. Voordien werd de Hispanidad immers gewoon als een realiteit beschouwd. Een deel van de wereld sprak Spaans en aangezien dat een betere taal was dan de andere, zou hier ook geen verandering in komen. Een bewijs hiervan is dat deze Spaanssprekende landen zich nog steeds verbonden voelden met de oude “Madre Patria”.

Vanaf de jaren tachtig kwam hier dus verandering in. Er werden akkoorden gesloten waarin duidelijk stond dat de taal gepromoot moest worden en er werden enkele instellingen opgericht. De belangrijkste hiervan in Equatoriaal-Guinea is ongetwijfeld het Centro Cultural Hispano-Guineano of Español dat de productie van Spaansstalig leesmateriaal in het land grotendeels verzorgt en er worden ook lessen Spaans georganiseerd.

Toch lijkt deze taalpolitiek niet echt nodig. Equatoriaal-Guinea heeft immers in 1979 weer aanvaard dat het tot de Hispanidad behoort en al wat officieel is geschiedt in het Spaans. Bovendien gebruiken de Equatoriaal-Guineeërs deze taal ook steeds meer in informele situaties. Het belangrijkste is echter dat sommige Equatoriaal-Guineeërs trots zijn op het Spaanse karakter van hun land. De Hispanidad is met andere woorden ook gewoon een realiteit in Equatoriaal-Guinea.

Dit is duidelijk een geval van linguïstisch imperialisme. De Spaanse normen worden, nu toch, zonder protest overgenomen. Spaans spreken, bijvoorbeeld, hoort men te doen zoals in het imperialistische centrum, Spanje. De lokale talen, de etnische talen en Pidgin English, worden

minderwaardig geacht en al zeker ongeschikt voor onderwijs en officiële doeleinden. Hier is dus linguïcisme aan het werk. De etnische talen en zeker Pidgin English worden gediscrimineerd. Het is dan ook merkwaardig dat Spanje ook inspanningen doet voor deze talen. Het geven van cursussen Fang en Bubi, bijvoorbeeld, draagt niet bij tot de verspreiding van het Spaans. Dit lijkt erg contradictorisch, maar is het in feite niet. Zoals gezegd is de Hispanidad in Equatoriaal-Guinea een realiteit. Het Spaans hoeft van de etnische talen niets te vrezen. Spanje heeft bijgevolg de vrijheid om de Afrikaanse zijde van de Equatoriaal-Guinese identiteit te waarderen en de etnische talen te promoten. Waarschijnlijk doet ze dat niet met het Pidgin English, daar dit een rivaliserende lingua franca is. Deze taal promoten zou de verspreiding van het Spaans wel kunnen schaden. Het stimuleren van de etnische talen kan dan ook als een middel gezien worden om het Pidgin English in een lagere positie te houden.

En ook dit onderdeel van de Spaanse taalpolitiek wordt in Equatoriaal-Guinea aangenomen. De etnische talen, zo vonden de meeste informanten, moeten bestudeerd en gestimuleerd worden, maar horen geen officiële functies te krijgen. Pidgin English, daarentegen, is gewoon een slecht gesproken Engels en hoeft niet eens als een volwaardige taal van Equatoriaal-Guinea beschouwd te worden. Alles wijst er dus op dat Equatoriaal-Guinea nog steeds tot het Spaanse imperium behoort, ook al is het reeds vanaf 1968 onafhankelijk.

6.2. Francofonie

Zoals eerder vermeld is Frans volgens een presidentieel decreet de tweede officiële taal in Equatoriaal-Guinea en dat sinds 1997. Dat is toch vreemd daar Equatoriaal-Guinea een Spaanse kolonie geweest is en het Frans er voor 1997 nooit een beduidende rol heeft gespeeld. Frans wordt zelfs niet als een taal van het land gezien. Waarom dan deze keuze? In dit hoofdstuk zal ik de achtergrond daarvan uiteenzetten en daarna zal ik de vestiging van de Francofonie in Equatoriaal-Guinea bespreken en beoordelen. Maar eerst een omschrijving van het begrip zelf.

6.2.1. Wat is Francofonie?

“Francofoon” betekent zoveel als “Franssprekend”. De term “Francofonie” heeft hier alles mee te maken. Gisèle Avome Mba²⁹ zou Francofonie definiëren als:

“la comunidad de los pueblos que hablan el francés o lo usan en diferentes grados, sea en el plan internacional sea en el plan interno.” (Avome Mba 1999-2000: 113)

(‘de gemeenschap van de volkeren die Frans spreken of het gebruiken in verschillende graden, hetzij op internationaal vlak hetzij op intern vlak.’)

²⁹ Er is slechts één artikel over de Francofonie in Equatoriaal-Guinea beschikbaar, wellicht omdat het om een vrij recent fenomeen gaat. Dit artikel is: Avome Mba, Gisèle. 1999-2000. La Francofonía en Guinea Ecuatorial. *Estudios Africanos*. Vol. XIV, No. 25-26. pp. 109-123. Dit hoofdstuk is dan ook hoofdzakelijk op dit artikel gebaseerd.

of als:

“[e]l conjunto de los Estados del mundo que tienen como lengua oficial el francés o incluso, según una definición más extensa, que tienen en común el uso del francés.” (Avome Mba 1999-2000: 113).

('het geheel van de Staten van de wereld die als officiële taal het Frans hebben of zelfs, volgens een meer uitgebreide definitie, die het gebruik van het Frans gemeenschappelijk hebben.')

Het accent in de eerste definitie is linguïstisch, in de tweede is het eerder geopolitiek. Over de rol die taal in de Francophonie speelt zegt Avome Mba het volgende:

“Fundamento de la Francofonía internacional, la lengua francesa es ante todo un instrumento de la comunicación, una herencia lingüística y cultural común a una entidad heterogénea, sea desde el punto de vista sociocultural, político o económico. La promoción de la lengua francesa está en el centro de las acciones realizadas en nombre de la Francofonía, pues la lengua francesa es el instrumento de la difusión cultural, que confiere la universalidad de Francia y alienta su potencia. Fuente de poder, la Francofonía constituye para Francia un arma al servicio de su lengua.” (Avome Mba 1999-2000: 113).

('[Als] fundament van de internationale Francophonie, is de Franse taal voor alles een instrument van communicatie, een gemeenschappelijke linguïstische en culturele erfenis van een heterogene eenheid, hetzij vanuit socio-cultureel, politiek of economisch oogpunt. De promotie van de Franse taal staat in het centrum van de gerealiseerde acties in naam van de Francophonie, want de Franse taal is het instrument van de culturele verspreiding, die de universaliteit van Frankrijk toekent en haar macht aanmoedigt. [Als] bron van macht, vormt de Francophonie voor Frankrijk een wapen in dienst van haar taal.')

Frans is met andere woorden het bindmiddel tussen de verschillende leden van de Francophonie. De taal is in de eerste plaats een communicatiemiddel, maar ook een instrument voor het verspreiden van de Franse cultuur. En wat meer is, de verspreiding van het Frans geeft Frankrijk macht. En hier raakt Avome Mba de kern van een mechanisme als Francophonie: het is een vorm van linguïstisch imperialisme. Frankrijk domineert de francofone landen en legt hen normen op. De machtscentra in deze landen nemen de normen over en leggen die op hun beurt weer op aan de rest van de gedomineerde periferie.

De term Francophonie werd voor het eerst gebruikt in 1880. De geograaf Onésime Reclus vond deze term uit om het geheel van personen en landen die Frans op verschillende manieren gebruiken, te definiëren (OIF 1999-2005). In 1883 werd de “Alliance Française pour la propagation de la langue française dans les colonies et à l'étranger” opgericht, dat tegenwoordig kortweg de “Alliance Française” genoemd wordt (Phillipson 1992: 33; Alliance Française 2005). Sindsdien hebben tal van organisaties ter promotie van de Franse taal het licht gezien. De organisatie die hier tegenwoordig de belangrijkste rol in speelt is “L'Agence intergouvernementale de la Francophonie” (AIF). Het AIF ontstond in 1970 door toedoen van drie Afrikaanse staatshoofden: Léopold Sédar Senghor van Senegal, Habib Bourguiba van Tunesië en Hamani Diori van Niger. Alle organisaties worden

overkoepeld door de “Organisation Internationale de la Francophonie” (OIF). Vanaf 1986 zijn er ook tweejaarlijkse toppen van de Francofonie (OIF 1999-2005).

6.2.2. Frankrijk en Equatoriaal-Guinea

Reeds van in het begin van de kolonisatie aan de kust van Frankrijk op de kleine Spaanse kolonie. Spanje had in 1778 met het Verdrag van El Pardo de eilanden Fernando Poo en Annobón verkregen van de Portugezen, in ruil voor een ander eiland (zie 1.1.2.). Maar dat was niet alles. Spanje had ook het recht bekomen om handel te drijven aan de westkust van Afrika, van Cabo Formoso in de monding van de Niger tot aan Cabo López ten zuiden van Gabon. Na de eerste Spaanse burgeroorlog (1840-1841) stond deze verwakte natie in 1842-1843 “el derecho transitorio de vigilancia de las costas hasta Cabo López” (' het tijdelijk recht van toezicht op de kusten tot aan Cabo López') af aan Frankrijk. En Frankrijk liet er geen gras over groeien. Al gauw kwam de Franse marine aan in het gebied en zetten de eerste missionarissen er voet aan wal. En vanaf 1845 was de vestiging in de regio rond Libreville een feit (Avome Mba 1999-2000: 110-111).

Maar Frankrijk wou het daar niet bij houden. Het land wilde de kolonie uitbreiden tot aan Kameroen en nog verder. Dat resulteerde uiteraard in conflicten met Spanje dat ook een stukje van het continent wilde. Vanaf 1858 sloot Spanje verdragen met plaatselijke koningen en andere leiders. En in 1859 strekte het Spaanse grondgebied zich al uit van Cabo Santa Clara in het zuiden tot aan de rivier Campo of Ntem in het noorden, met inbegrip van de eilanden Elobey en Corisco. Maar het gezag in Gabon zag deze eilanden als Frans grondgebied, net als Cabo San Juan. Vanaf 1860 waren er voortdurend conflicten over het gebied en die kwamen op een hoogtepunt in 1883. In dat jaar plaatste Frankrijk vlaggen op Spaanse grond en verklaarde door te trekken tot Kameroen of verder. De Fransen sloten verdragen met leiders van het noorden van Cabo San Juan tot aan de rivieren Benito en Campo om aldus het gebied op te eisen. Tegelijkertijd deed Duitsland hetzelfde om een uitbreiding naar het zuiden te realiseren. Onder luid protest van Spanje liet Duitsland in 1885 uiteindelijk haar plannen varen en zag af van de gebieden ten zuiden van de rivier Campo. Om een eind te maken aan de Franse aanspraak op het gebied sloot Spanje tegenverdragen met de leiders die Franse verdragen ondertekend hadden. En Spanje trok ook verder landinwaarts. Er kwam pas een einde aan de Frans-Spaanse twist met het Verdrag van Parijs in 1900. Na dit verdrag hield Spanje nog maar 26.000 km² over van de 180.000 km² die ze oorspronkelijk bezat op het continent. Bovendien had Frankrijk het eerste recht indien Spanje al haar gebieden of een deel ervan zou afstaan (de Castro 1998: 97-100; Avome Mba 1999-2000: 111).

De grenzen waren dus vastgelegd, maar dat maakte nog geen einde aan de Franse aanwezigheid. Tot 1968 bleven enkele missionarissen er aan het werk, net als enkele Franse ondernemingen (Avome Mba 1999-2000: 111). Maar het was pas na de onafhankelijkheid dat er nauwere contacten ontstonden

tussen Frankrijk en Equatoriaal-Guinea. De Franse rivaal, Spanje, was toen immers in ongenade gevallen bij de Equatoriaal-Guinese overheid. Het was echter niet de eerste president die de Franse invloed in het land wou versterken, maar de tweede, Obiang Nguema. Hij had de banden met Spanje wel enigszins hersteld, maar hij liet ook ruimte voor contacten met andere landen. In 1979 werd hij door de Franse president ontvangen te Parijs en een jaar later nam hij deel aan de zevende top van Franse en Afrikaanse staatshoofden in Nice (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002; Hughes s.d.). Sindsdien is Equatoriaal-Guinea telkens vertegenwoordigd geweest op deze bijeenkomsten.

In 1983 trad Equatoriaal-Guinea toe tot de Union Douanière de l'Afrique Centrale (UDEAC) (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002), dat tegenwoordig de Communauté Économique et Monétaire d'Afrique Centrale (CEMAC) heet. De overige lidstaten van deze organisatie, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Tsjaad, Kameroen, Gabon en Congo(-Brazzaville), waren allemaal ex-kolonies van Frankrijk en bijgevolg francofoon. Twee jaar later, in 1985, trad Equatoriaal-Guinea bovendien toe tot de Zone Franc. En ook deze organisatie bestaat bijna alleen uit francofone landen. In feite zorgt deze organisatie voor een voortzetting van de Franse invloed in haar ex-kolonies. De Zone Franc werd in 1960 opgericht en omvat zowat alle Franse ex-kolonies (Liniger-Goumaz 1985: 59). Guinée-Conakry is een opvallende afwezige. Tegenwoordig omvat de Zone Franc ook twee landen die nooit een Franse kolonie geweest zijn. Naast Equatoriaal-Guinea is er ook nog Guinea-Bissau dat in 1997 lid werd van de organisatie (Chaussy 1998). Frankrijk breidt dus haar invloed verder uit in Afrika. Aanleiding om lid te worden van de UDEAC en de Zone Franc was de monetaire crisis. De Equatoriaal-Guinese munt, de ekwele, stond erg zwak. Op weigering van Spanje om de ekwele aan de peseta te linken, wendde Equatoriaal-Guinea zich tot de francofone Afrikaanse staten (Liniger-Goumaz 1985: 64-65).

Als gevolg van de toetreding van Equatoriaal-Guinea tot deze organisaties, trokken een aantal Franse bedrijven naar het land, onder hen ELF Aquitaine en Total. Onder andere de modernisering van de havens en de luchthaven van Malabo en het herstel van de weg tussen Bata en Ebebiyín werd door Fransen onder handen genomen. Maar de Franse aanwezigheid was niet louter van economische aard. In 1985 zag ook een Frans cultureel centrum het licht. Drie jaar later ondertekenden beide landen een samenwerkingsovereenkomst waarna Frankrijk onder andere de reorganisatie van de politie en de vorming van kaderleden op zich nam (Avome Mba 1999-2000: 111).

Equatoriaal-Guinea zag zich dus omringd door francofone landen en moest vanzelfsprekend het Frans als internationale taal gebruiken. Maar door nauwere samenwerking met deze landen in de regionale organisaties en met Frankrijk zelf kreeg deze taal steeds meer belang. Bovendien werd de Franse aanwezigheid in Equatoriaal-Guinea ook groter. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de regering besloot een aantal maatregelen te nemen in het voordeel van het Frans. In 1985 werden

ambtenaren verplicht Frans te leren en in 1989³⁰ zou het Ministerie van Onderwijs ook besloten hebben om het Frans in het onderwijs te verplichten (Avome Mba 1999-2000: 111). Dat is echter nooit gebeurd. Frans is een keuzevak gebleven. In 1997 werd Frans uiteindelijk de tweede officiële taal van Equatoriaal-Guinea (Avome Mba 1999-2000: 109).

6.2.3. Promotie van de Francofonie in Equatoriaal-Guinea

6.2.3.1. Samenwerkingsakkoorden tussen Frankrijk en Equatoriaal-Guinea

Een eerste akkoord tussen de beide landen kwam er in 1979. Het organiseerde samenwerking op economisch, technisch, wetenschappelijk en cultureel vlak, maar bevatte nog geen concrete maatregelen. Het trad overigens pas in werking in 1981 (Journal officiel 22/07/1984). Een jaar later werd dan de economische samenwerking geconcretiseerd. Het akkoord van 1982 diende ter aanmoediging en wederkerige bescherming van de investeringen (Journal officiel 23/12/1983). En ook de culturele samenwerking werd geconcretiseerd. Dat gebeurde in 1984. Het akkoord regelde de oprichting en de werking van de “Instituts culturels d'expression française de Malabo et de Bata” (Journal officiel 14/08/1985). In 1985 werd er verder nog een akkoord gesloten voor militaire samenwerking en dat werd gecorrigeerd in 1988 (Journal officiel 20/05/1988, 18/05/1989). Hierna zijn er geen bilaterale akkoorden meer gesloten.

Het belangrijkste akkoord is hier uiteraard dat van 1984. Dit zal uitgebreid besproken worden in 6.2.3.4. Volgens Avome Mba verloopt de samenwerking tussen Frankrijk en Equatoriaal-Guinea uiteindelijk vooral op economisch vlak (Avome Mba 1999-2000: 114), of hoe economisch en linguïstisch imperialisme samengaan. Interessant is overigens nog dat alle teksten van de akkoorden zowel in het Frans als het Spaans werden opgesteld.

6.2.3.2. Het Directoraat Generaal van de Francofonie

Dit Directoraat Generaal, “Dirección General de la Francofonía” in het Spaans, ontstond in 1992. Het behoorde oorspronkelijk tot het Ministerie van Buitenlandse Zaken, maar verhuisde later naar het Ministerie van Cultuur en Toerisme en vervolgens naar het Ministerie van Onderwijs en Wetenschap (Avome Mba 1999-2000: 114). Tegenwoordig valt het weer onder het Ministerie van Buitenlandse Zaken dat nu voluit het “Ministerie van Buitenlandse Zaken, Internationale Samenwerking en Francofonie” heet (Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial 2002). De taken van deze instelling zijn het in goede banen leiden van de samenwerking met de andere leden van de Francofonie, het voorbereiden en bestuderen van dossiers voor de deelname van Equatoriaal-Guinea aan conferenties en bijeenkomsten van de Francofonie, en het promoten van de staat als lid van de Francofonie. Dat

³⁰ Hierover is Avome Mba niet geheel duidelijk. Enkele bladzijden verder zegt ze dat al vanaf 1987 Frans verplicht was in het middelbaar onderwijs (Avome Mba 1999-2000: 114).

laatste gebeurt voornamelijk door informatie-acties en het organiseren van lokale conferenties. Voorts dient het Directoraat Generaal van de Francophonie de nodige financiële middelen te verstrekken voor de opleiding en de perfectionering van nationale kaders in zaken die gerelateerd zijn aan de Francophonie, en normen voor de nationale politiek inzake Francophonie voorstellen en dicteren (Avome Mba 1999-2000: 114-115).

Het Directoraat Generaal van de Francophonie bestaat uit een afdeling internationale samenwerking, een afdeling voor vertalingen en één voor administratieve coördinatie, register en archief. Op het moment waarop Avome Mba haar artikel schreef, had het Directoraat plannen om op korte termijn nieuwsuitzendingen en culturele programma's op radio en televisie te geven en een Nationale Commissie van de Francophonie op te richten. Op iets langere termijn wou het Directoraat Generaal een plan voor culturele uitwisselingen uitwerken met de andere francophone landen van de regio, wou ze teksten van de Equatoriaal-Guinese overheid naar het Frans vertalen en de verschillende projecten in de verschillende sectoren van de administratie die gelinkt zijn aan de Franse samenwerking, identificeren. Op lange termijn zou ze ook een instituut voor Frans middelbaar onderwijs willen oprichten (Avome Mba 1999-2000: 115). Een aantal van deze projecten zijn alvast gerealiseerd. Er zijn ondertussen, bijvoorbeeld, inderdaad allerhande programma's, voornamelijk nieuwsuitzendingen, in het Frans te horen op radio en televisie.

Of dit Directoraat Generaal van de Francophonie ook daadwerkelijk veel kan doen, is maar zeer de vraag. Volgens Avome Mba is het budget waarover deze instelling beschikt, belachelijk klein. In 1998 ging het om amper 0,0017% van de totale uitgaven van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschap, waartoe het toen behoorde. Bovendien gaat het grootste deel daarvan naar het uitbetalen van het personeel en de functionering van de diensten (Avome Mba 1999-2000: 115). Indien dit budget niet verhoogd is geweest onder het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Internationale Samenwerking en Francophonie, kan deze instelling maar weinig betekenen voor de promotie van de Francophonie.

6.2.3.3. Projet d'Appui à l'Enseignement de Français (PAEF)

Het PAEF werd door de Franse coöperatie in het leven geroepen nadat de Equatoriaal-Guinese overheid het onderricht van Frans in het middelbaar onderwijs besliste te verplichten. Dit project diende ter ondersteuning van het opleiden van leerkrachten Frans en stelde nog eens tien nationale pedagogische raadgevers aan en achttien “profesores animadores”. De pedagogische bureaus van Malabo en Bata zouden aan de realisatie van dit project meewerken (Avome Mba 1999-2000: 115-116). Het Project liep van 1988 tot 1991 en werd tot tweemaal toe verlengd: van 1991 tot 1994 was er het tweede PAEF, van 1994 tot 1997 het derde. De projecten kregen telkens een groter budget.

Deze projecten werden in 1999 opgevolgd door het “Projet d'appui à l'enseignement et à la diffusion du français” (PAEDIF) dat over een nog groter budget beschikte. Dit project bestaat uit drie

delen: het onderwijs van Frans aan de schoolgaande jeugd, het onderwijs van Frans aan volwassenen en aan ambtenaren, en “[l]’environnement francophone”. Het eerste deel omvat niet alleen het opleiden van leerkrachten Frans voor het middelbaar onderwijs, zoals voorheen, maar ook voor de twee laatste jaren van het basisonderwijs en voor het hoger onderwijs. Voor die twee laatste moeten er ook programma's uitgewerkt worden. Het tweede deel was al een onderdeel van de vorige projecten, maar het derde deel is volledig nieuw. Het omvat “steun aan het boek en de lectuur”, het opzetten van mediatheken, de creatie van “Centres de Ressources sur la France contemporaine” en steun aan culturele animatie. Het is bedoeld om de Franse taal te promoten en om de integratie van Equatoriaal-Guinea in de Francophonie te bevorderen. In kader van dit project worden er ook beurzen uitgereikt aan kaderleden om Frans te studeren, onder andere in Frankrijk en in de francofone regio. Het PAEDIF werkt samen met de ICEF. De “Centres de Ressources” zijn er bijvoorbeeld ondergebracht (@tribu 2000).

6.2.3.4. *Instituts Culturels d'Expression Française (ICEF)*

Uit het akkoord van 1984 tussen Frankrijk en Equatoriaal-Guinea blijkt dat er al eerder over de Instituten was gepraat, namelijk al zeker in 1981 en wie weet nog vroeger. Het akkoord legt de doeleinden en de werking van deze culturele instellingen vast. Volgens artikel 1 van het akkoord moeten ze technische assistentie verlenen voor de opleiding, pedagogische ondersteuning en bijscholing van de leerkrachten Frans en voor het functioneren van de Franse lessen³¹. Artikel 2 zegt dat deze instellingen voor Equatoriaal-Guineese ambtenaren en kaderleden ook Franse lessen zullen organiseren, zowel voor beginners als gevorderden, net als stages in Frankrijk of in francofone landen, uiteraard in de mate van het mogelijke. In artikel 3 staat dat er culturele activiteiten in de Franse taal zullen doorgaan en er een bibliotheek zal worden ingericht. Het moet een plaats zijn waar een uitwisseling van ideeën kan plaatsgrijpen ten einde de culturele samenwerking tussen de beide landen te ontwikkelen en de culturele waarden en de identiteit van de Equatoriaal-Guineeërs beter te leren kennen. De overige artikels zijn van praktische aard. Interessant is nog dat artikel 5 bepaalt dat de directeurs van deze instellingen door de Franse regering zullen aangeduid worden, dat de instellingen volgens artikel 7 deels door de Franse overheid zullen gefinancierd worden, deels door eigen middelen, en dat een commissie bestaande uit drie Equatoriaal-Guineeërs en drie Fransen, de directeurs van de twee Instituten en het hoofd van de Franse coöperatie te Malabo die tevens de commissie voorziet, de koers van de pedagogische en culturele activiteiten zal bepalen, aldus artikel 6 (Journal officiel 14/08/1985).

Er bevindt zich een Institut Culturel d'Expression Française in Malabo en één in Bata. In Malabo, bijvoorbeeld, worden er niet alleen Franse lessen gegeven, maar ook informatica- en pianolessen en er

31 Of leslokalen. Het origineel zegt “classes” (Journal officiel 14/08/1985).

is een informaticalokaal beschikbaar en een ruimte om muziek te repeteren. Er worden films vertoond en concerten, spektakels en tentoonstellingen georganiseerd (Ambassade de France en Guinée Equatoriale s.d.). Om een idee te geven van de activiteit in deze instelling, geef ik hier het programma van juni 2005:

Fransse lessen: “Formations spécifiques: français des affaires, français commercial, français de l'hôtellerie et de la restauration, français professionnel”

informaticalessen: inschrijven vanaf 20 juni voor de “Cours intensif informatique” over Word en Excell in juli 2005

kooklessen: “Le pilon africain” met madame Bonnin Kadi op zaterdagmorgen van 11u tot 13u:

- zaterdag 11 juni: “riz au gras”

debatten: “Café philo avec Le club RFI Malabo”:

- zaterdag 11 juni, 17u: “Quel avenir pour l'Afrique dans le nouvel ordre économique mondial?”

- zaterdag 25 juni, 17u: “L'école forme t-elle mieux que la société en général?”

sport: zaterdag 4 juni: “Fête du sport. Combats de judo”

tentoonstellingen: 6 tot 18 juni: “Expo photo Franco – Equato Guinéenne. Cedric Spilthoreen. Hypolite Ncogo Esono.”

muziek: “Piano bar à la cafétéria de l'ICEF”, van 20u tot 21u30:

- donderdag 9 juni: “Pierre Nguema «Penny»”

- donderdag 16 juni: “Mbonda plus”

“Le club RFI Malabo”: concerten:

- zaterdag 11 juni, 20u: “Soirée rap avec Koz 2 Rim”

- vrijdag 24 juni, 20u: “Chorale “amigos de pedro” Musique sacrée pop”

- zaterdag 25 juni, 20u: “Los odd ones rock”

“Fête de la musique”: dinsdag 21 juni: concerten op verschillende plaatsen, in de ICEF:

- 22u30 tot 24 u: “Malabo jazz blue avec Fausto Luis Dougan”

cinema:

- donderdag 2 juni, 19u30 – zaterdag 4 juni, 18u30: “Visages de femmes. Un film de Désiré Ecaré (côte d'Ivoire) 1994”

- donderdag 9 juni, 19u30 – zaterdag 11 juni, 18u30: “Ben Barka. Un film de Simone Bitton (France) 2001”

- donderdag 16 juni, 19u30 – zaterdag 18 juni, 18u30: “Dólè (l'argent) de Imunga Ivanga (Gabon) 2000”

- donderdag 23 juni, 19u30 – zaterdag 25 juni, 18u30: “20.000 lieues sous les mers. Walt Disney 1954”

- donderdag 30 juni, 19u30 – zaterdag 2 juli, 18u30: “Chef! de Jean-Marie Teno (Cameroun) 1999”
(ICEF 2005)

Uit dit overzicht is duidelijk dat het hier om een bruisend cultureel centrum gaat. Maar of dit Instituut ook tot de Francophonie bijdraagt, hangt af van de nationaliteit van de bezoekers.

6.2.3.5. Le Réseau d'Appui Francophone pour l'Adaptation et le Développement des Technologies de l'Information et de la Communication en Education (RESAFAD-TICE)

RESAFAD-TICE is een initiatief van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken en is bedoeld om ook in Afrikaanse staten een expertise in de nieuwe informaticatechnologieën te ontwikkelen. Het ontstond in 1997 en is actief in enkele francofone Afrikaanse staten, waaronder dus ook Equatoriaal-Guinea. RESAFAD zorgt onder andere voor opleidingen inzake informatica en een actieve webverbinding tussen de francofone landen. In Equatoriaal-Guinea zijn er twee centra, één in Malabo en één in Bata. Ze werken er ook samen met de ICEF (RESAFAD-TICE en Guinée équatoriale s.d.).

6.2.3.6. Internationale Dag van de Francophonie

Elk jaar wordt op 20 maart de Internationale Dag van de Francophonie gevierd. Zo ook in Equatoriaal-Guinea. In 2001 bestond de viering uit het selectionneren van vier Equatoriaal-Guineeërs in het programma “Questions pour un Champion” om in Frankrijk een speciale televisie-uitzending te komen opnemen. Het initiatief ging uit van FR3. In 2002 was er van 18 tot 24 maart een tentoonstelling in het ICEF van Malabo over de francofone landen, er waren enkele sportieve activiteiten, een film over Victor Hugo en één over Pablo Obama en een lezing met teksten van Victor Hugo en Léopold Sédar Senghor (Agence intergouvernementale de la Francophonie 2000-2005). Hoe en of de Internationale Dag van de Francophonie gevierd werd voor 2001 en in 2003, 2004 en 2005, is niet zeker. De Agence intergouvernementale de la Francophonie maakt hier in ieder geval geen melding van.

6.2.3.7. Andere

Volgens Avome Mba zijn er ook vijf “Hogares Culturales Francófonos” (‘Francofone Culturele Huizen’). Twee ervan zouden zich op Bioko bevinden, namelijk in Baney en Luba, en drie op het continent, namelijk in Ebebeyin, Mongomo en Evinayong. Het zijn polyvalente centra met culturele animatie, lezingen, wedstrijden en Franse lessen voor volwassenen (Avome Mba 1999-2000: 116).

Er zijn ook nog de “Associations des Français et Amis de Français de Guinée équatoriale” (AFAGE) (Ambassade de France en Guinée Equatoriale s.d.). Er was over deze verenigingen jammergenoeg niet meer informatie beschikbaar. In hoeverre zij de Francophonie promoten is dus ook niet duidelijk.

Tot slot is er nog een Franse school, “Le Concorde”. In deze school is er zowel basisonderwijs als middelbaar onderwijs. Het aantal leerlingen is echter klein, zo'n 120 voor de basisschool en 36 voor het college. Door dit geringe aantal zijn niet alle studie jaren van het college ingevuld. Opmerkelijk is dat er ook lessen Spaans voorzien zijn (Ambassade de France en Guinée Equatoriale s.d.). Waarschijnlijk zijn de leerlingen geen Equatoriaal-Guineeërs, maar Fransen, Belgen of andere buitenlanders.

6.2.4. *Francofonie en linguïstisch imperialisme*

De Francofonie in Equatoriaal-Guinea is een duidelijke vorm van linguïstisch imperialisme. Of hoe Frankrijk haar invloedssfeer in Afrika tracht te vergroten door haar taal ook in dit “hispanofone” land te promoten. De Franse president greep de eerste toenadering van de Equatoriaal-Guinese overheid onmiddellijk aan om de Franse taal en cultuur in het land te verspreiden. En Equatoriaal-Guinea leek bereid tot de Francofonie toe te treden. Per slot van rekening noopte haar geografische situatie het land zowiezo tot kennis en gebruik van het Frans. En de taal werd een echte noodzaak door het lidmaatschap van de UDEAC, nu CEMAC, en de Zone Franc. Frankrijk kreeg dus de gelegenheid om haar taal te stimuleren. De Equatoriaal-Guinese regering besloot bovendien dat alle leerlingen voortaan Frans moesten leren, waarop Frankrijk programma's opzette om bekwame leerkrachten op te leiden. Als kers op de taart verklaarde president Obiang Nguema in 1997 dat Frans ook een officiële taal werd.

Equatoriaal-Guinea trad dus toe tot de Francofonie en Frankrijk breidde wel degelijk haar macht uit. Maar is de Francofonie er ook een realiteit, zoals de Hispanidad dat is? De Fransen zouden het ongetwijfeld graag zo zien, maar dat is niet het geval. Frans heeft, zoals reeds eerder gezegd, ondanks haar zogenaamde officiële positie enkel een functie als internationale taal en van een verplicht vak op school is ook geen sprake. De Equatoriaal-Guinese bevolking ziet Frans enkel als een noodzaak voor internationale communicatie, maar gebruikt de taal niet voor andere doeleinden. Bovendien is er met het Frans geen emotionele binding, zoals vele Equatoriaal-Guineeërs dat wel met het Spaans voelen. Alle inspanningen van Frankrijk en de Equatoriaal-Guinese president ten spijt, leeft de Francofonie niet in Equatoriaal-Guinea, hoogstens bij de leden van de regering en zakenlui. Waarom willen zij de Francofonie dan wel promoten? De reden hiervoor is ongetwijfeld van economische aard. Anders dan de Hispanidad is de Francofonie immers sterk aan economisch imperialisme gelinkt en de samenwerking tussen Frankrijk en Equatoriaal-Guinea verloopt voornamelijk op economisch vlak. Frankrijk heeft met andere woorden wel succesvol haar economische macht kunnen uitbreiden, maar ondanks alle inspanningen is het Frans niet beduidend belangrijker geworden in Equatoriaal-Guinea.

7. BESLUIT

Op heel wat vragen die ik in de inleiding gesteld heb, heb ik hier een antwoord kunnen bieden. Zo speelt in Equatoriaal-Guinea de ex-koloniale taal nog steeds een belangrijke rol, net zoals in de andere Afrikaanse staten. Het Spaans kreeg bij de taakverdeling het grootste deel van de koek. Het is niet alleen de officiële taal, maar ook de lingua franca die tussen de sprekers van de verschillende etnische talen gebruikt wordt. Het is de taal van de administratie, van formele mondelinge communicatie, van alle geschreven communicatie, de pers en de literatuur, de taal van de kerk, van justitie en het medium van onderwijs. Het Spaans wordt bovendien steeds meer in informele situaties gebruikt en is voortdurend aanwezig dankzij code-switching en leenwoorden. Spaans kreeg al deze functies toebedeeld omdat het een etnisch neutrale taal is en dus niet de nationale eenheid kan schaden wanneer ze voor deze functies ingezet wordt. Het is ook een taal die culturele, sociale en technologische vooruitgang in het vooruitzicht boekt. Bovendien is Spaans het onderwerp van een zekere trots. Het is de taal die Equatoriaal-Guinea onderscheidt van de andere Afrikaanse staten. De Equatoriaal-Guineeërs voelen zich dan ook erg verbonden met de andere leden van de Hispanidad.

De andere talen kregen minder taken toebedeeld. De etnische talen, Bubi, Fang, Ndowé, Bisió, Annobonés en misschien ook Balengue en Baseke, worden getolereerd door de overheid en dat uit zich in het feit dat men ze ook af en toe op de radio kan horen. Verder worden ze uiteraard thuis en tussen leden van dezelfde etnie gesproken. Ze kunnen de taken van het Spaans niet uitvoeren omdat ze aan etnieën gelinkt zijn en dus wel de nationale eenheid zouden kunnen schaden. Maar ze worden vaak ook als inferieur beschouwd ten opzichte van het Spaans. Pidgin English wordt nog minder gewaardeerd. Het is een “gebroken” en “slecht gesproken” taal. Deze taal is enkel goed als lingua franca in de hoofdstad en krijgt zelfs geen toegang tot de radio. Het is wel de taal van een groep mensen, woonachtig te Bioko. Zij worden echter niet als een etnie beschouwd en bijgevolg is hun taal ook geen etnische taal, enkel een moedertaal. De negatieve houding ten opzichte van het Pidgin English vloeit voort uit de koloniale taalpolitiek. Toen werd er immers alles aan gedaan om alle Engelse invloeden en dus ook deze creool weg te krijgen.

Ten slotte is er nog het Frans. Frans wordt niet echt als een taal van Equatoriaal-Guinea beschouwd, maar veel Equatoriaal-Guineeërs zijn de taal machtig omdat ze nodig is voor contacten met mensen uit de buurlanden. Het is dus een taal voor internationale communicatie. In 1997 besliste de president in een decreet echter dat het ook een officiële taal moest worden. Dit ligt niet bij wet vast en kan vanuit de bevolking ook op niet veel steun rekenen. De beslissing van de president is ingegeven door de samenwerking die er met Frankrijk bestaat op economisch vlak en door het lidmaatschap van Equatoriaal-Guinea aan internationale francofone organisaties zoals de CEMAC en de Zone Franc. Frankrijk koppelde dit graag aan een culturele samenwerking en probeerde de taal in

het land te verspreiden. Equatoriaal-Guinea trad toe tot de Francophonie, maar in werkelijkheid wordt het Frans nog steeds enkel en alleen als een internationale taal gezien. De overheid mag dan wel de poort voor het Frans opengezet hebben, de bevolking ziet deze taal over het algemeen niet zitten als officiële taal.

De Equatoriaal-Guinese overheid koos dus voor een exogene taalpolitiek en laat verder alles op zijn beloop. Enkel het decreet van de president over het Frans was een duidelijke interventie. Bijgevolg moet het taalrepertoire van de bevolking voor communicatie binnen het land minstens uit twee talen bestaan, de etnische taal en Spaans. Minstens twee talen, want Equatoriaal-Guinese moedertaalsprekers van het Spaans zijn eerder zeldzaam. Dit taalrepertoire hoort aangevuld te worden met Pidgin English voor wie op Bioko woont of werkt en met Frans voor de internationale contacten. Waarschijnlijk is Spaans ook het element dat het taalrepertoire van de elite kenmerkt. Aangezien velen toegang tot deze taal hebben, is er dan sprake van weak elite closure. Dat zou een uitzondering in Afrika betekenen. De taalpolitiek van de Equatoriaal-Guinese overheid vloeit overigens voort uit de koloniale taalpolitiek. Tijdens het regime van Macías Nguema was hierin even een onderbreking.

Er is echter één vraag waarop ik maar een voorlopig antwoord kon geven. En dat betreft de talen van Equatoriaal-Guinea. Welke talen worden er in dit land gesproken? Het antwoord hierop is niet zo simpel. Ik kan met zekerheid zeggen dat dat de koloniale taal, Spaans, de creolen Annobonés en Pidgin English, en de Bantutalen Fang en Bubi zijn. Na wat puzzelwerk kon ik hier de Bantutalen Ndowé en Bisió aan toevoegen, en misschien ook wel Balengue en Baseke. Ik ben er mij echter van bewust dat dit geen definitief antwoord is. Mijn antwoord is er één gebaseerd op het vergelijken van uitspraken van enkele informanten en wat hierover in een aantal werken geschreven is. Wie een definitief antwoord wil vinden moet uitgebreid veldwerk doen in Equatoriaal-Guinea en de talen en dialecten met elkaar vergelijken.

Wat wel zeker is, is dat SIL International een veel te hoog aantal talen opgeeft. Er zouden volgens hen tien Bantutalen gesproken worden, terwijl er dat volgens mijn antwoord maximaal zes zijn. Hoe komt het dat SIL International het aantal zo overschat? Is dat omdat deze talen niet goed bestudeerd zijn? Een kleine vergelijking met andere landen toont aan dat dit niet de oorzaak kan zijn. Uit pure nieuwsgierigheid bekeek ik eens hoeveel talen SIL International opsomt voor België. Zelf Belg zijnde zeg ik spontaan dat er drie talen in dit land gesproken worden: Nederlands, de Vlaamse versie dan, Frans en Duits. De Belgen rondom mij beamen dit. Volgens SIL International worden er echter maar liefst negen talen gesproken! Naast Nederlands, Frans en Duits zijn dit “Europanto”, “Limburgisch”, “Luxembourgeois”, “Picard”, “Vlaams” en “Waals” (SIL International 2005).

In dat “Europanto” en “Luxembourgeois” kan ik nog inkomen. Europanto is een taal die in de gebouwen van de Europese Unie gebruikt zou worden. Luxemburgs of Letzburgisch is dan weer een taal die in het Groot-Hertogdom Luxemburg gesproken wordt en kan dus ook in de buurlanden

voorkomen, zeker in de aangrenzende Belgische provincie Luxemburg. Maar dat SIL International ook “Limburgisch”, “Vlaams”, “Picard” en “Waals” als aparte talen vernoemt, is ronduit schandelijk. Limburgs is een dialect van het Nederlands, want, hoewel het Nederlands Limburgs als taal erkend is, is dat nooit gebeurd voor het Belgisch Limburgs. Vlaams is gewoon de Belgische variant van het Nederlands. De beschrijving van “Vlaams” is overigens erg tegenstrijdig. SIL International hoorde dus het Limburgs, Vlaams en Nederlands onder één noemer te bespreken. Naar analogie kan ik het apart behandelen van Frans, Waals en Picardisch veroordelen. Picardisch is een dialect van het Frans, dat bovendien vooral in Noord-Frankrijk wordt gesproken. Waals is dan weer de Belgische variant van het Frans. Picardisch, Waals en Frans horen dus ook samen besproken te worden.

In België worden dus maximaal vijf talen gesproken, waarvan één al niet door Belgen, Europanto. De andere zijn Nederlands, Frans, Duits en Luxemburgs. Hoe is het mogelijk dat SIL International er alvast vier te veel opsomt? Deze talen zijn immers wel goed bestudeerd. Waarop baseert SIL International zich dan? Het is bij deze aangetoond dat SIL International een vertekend beeld geeft van de talen van de wereld. En dat is jammer, want er wordt ontzettend veel op deze bron vertrouwd. Jouni Maho gaf reeds dezelfde kritiek op SIL International (Maho 2004). Hij heeft zelf een werk geschreven over de talen van Afrika³², besproken per land, en hij kwam tot de conclusie dat SIL International het aantal Afrikaanse talen schromelijk overschat. Daarom heb ik zijn cijfers gebruikt in hoofdstuk 2.1.2.1.

Het is moeilijk om over juiste informatie over de talen van Afrika te beschikken. De bronnen spreken elkaar voortdurend tegen over het aantal en over de naam van de talen, en dat geldt niet alleen voor wat Equatoriaal-Guinea betreft. Hoe komt het dat die juiste informatie niet beschikbaar is? Is dat omdat er te weinig onderzoek naar gebeurt? Ligt het aan de criteria die gehanteerd worden? Of is het onderscheid tussen taal en dialect zo vaag dat er geen sluitend antwoord hierop bestaat? Het zou in ieder geval handig zijn indien dit wel voorhanden zou zijn. Wanneer men immers de taalpolitiek van een land wil beoordelen, is men verplicht hierop een beroep te doen. Men kan bijvoorbeeld besluiten dat een bepaalde taal benadeeld wordt, maar als deze taal in feite slechts een dialect is, houdt dit besluit geen steek.

Wat is trouwens de beoordeling van de Equatoriaal-Guinese taalpolitiek? De Equatoriaal-Guineeërs zelf zijn het eens met de keuze van het Spaans voor de officiële taal. Daar het van weinigen de moedertaal is en van de anderen de lingua franca voor inter-etnische communicatie, valt hier inderdaad niet veel tegen in te brengen. Iedereen heeft toegang tot de taal, toch zeker tot de gesproken vorm, dus het is geen keuze die bepaalde groepen in de samenleving zou benadelen.

Maar wat dan met de etnische talen? De meeste Equatoriaal-Guineeërs lijken het er over eens te zijn dat er iets meer voor deze talen gedaan zou moeten worden. Velen zouden het ook fijn vinden als

³² Maho, Jouni Filip. 2001. *African languages country by country: a reference guide*. Göteborg University, Göteborg. Dit werk was jammergenoeg niet beschikbaar.

ze in hun moedertaal zouden leren schrijven. Sommigen gaan hier veel verder in. Zij zouden de etnische talen als de officiële talen van de respectievelijke regio's willen zien. Dit zou een stimulans geven aan deze talen en daar heeft niemand iets op tegen. Maar dat hebben wel velen tegen het idee van een splitsing in regio's ofwel federalisme. Dit zou een zekere segregatie inhouden, de nationale eenheid zou wegvallen. Dit zou zeker het geval zijn wanneer de etnische talen ook het medium van onderwijs zouden worden. Dan zouden de scholen etnisch verdeeld zijn. In dit land waar amper, op zijn meest, een miljoen mensen wonen lijkt dit inderdaad absurd. Federalisme werkt prima in een land als België waar twee van de gemeenschappen enkele miljoenen bedragen. Dat de derde een pak kleiner is, kan er dan wel bij. Maar in Equatoriaal-Guinea zou geen enkele gemeenschap een miljoen bedragen en de kleinsten zouden maar uit een paar duizend bestaan. Voor een paar duizend mensen een aparte administratie in de eigen taal organiseren is nogal onrealistisch. Het zou bovendien een erg kostelijke zaak zijn om in alle talen les- en ander materiaal te voorzien. Aangezien de Equatoriaal-Guinese schatkist er niet al te best voorstaat, ondanks de rijkdom aan petroleum, zou dat wel eens de grootste belemmering kunnen zijn.

Hoewel ik een grote voorstander ben van onderwijs in de moedertaal, moet ik hier bekennen dat dit in Equatoriaal-Guinea waarschijnlijk niet de beste oplossing is. Moedertaallessen zouden een betere optie zijn. Spaans zou dan het medium van onderwijs blijven, maar er zouden lessen zijn om de moedertaal te leren lezen en schrijven. Deze lessen zouden zowel in het basis- als het middelbaar onderwijs gegeven moeten worden. Vaardigheden zoals brieven en verhandelingen schrijven kunnen immers in alle talen geleerd worden. Bovendien kan de literaire rijkdom van de taal op die manier gekoesterd worden en misschien zelfs resulteren in geschreven literatuur. De talen zouden ook aan de universiteit bestudeerd moeten worden. De regering heeft waarschijnlijk geen oren naar een dergelijk project, maar ik ben er zeker van dat het op steun van een groot deel van de bevolking zou kunnen rekenen. Het zou wel meer onderzoek naar de talen vereisen.

Maar wat zou er moeten gebeuren met het Pidgin English? Aangezien het de moedertaal van heel wat mensen in Equatoriaal-Guinea is, zou ook deze taal in de lessen aan bod moeten komen. Maar de Equatoriaal-Guineeërs zien hen niet als een aparte etnie en hebben voor de taal niet te veel goede woorden over. Deze taal onderwijzen zouden zij vast niet goedkeuren. Maar de vraag is natuurlijk hoe de moedertaalsprekers van het Pidgin English zichzelf zien. Beschouwen zij zich als een Equatoriaal-Guinese etnie of eerder als migranten van een pak generaties ver? In het eerste geval worden zij op taalvlak zeker gediscrimineerd, in het tweede geval is dit te verantwoorden. Ik heb spijtig genoeg geen enkele moedertaalspreker van het Pidgin English uit dit land te pakken kunnen krijgen. Op deze vraag moet ik dus het antwoord schuldig blijven.

En wat met het Frans? De Equatoriaal-Guinese president ziet er geen graten in om deze taal als officiële taal te benoemen. De Equatoriaal-Guineeërs zijn het daar echter meestal niet mee eens. De

werkelijkheid toont ook dat deze taal allesbehalve officiële functies uitoefent. Het is in feite gewoon de taal voor internationale communicatie. En dat hoeft niet te veranderen. Het is waar dat het kleine Equatoriaal-Guinea omringd is door francofone buurlanden en dat het daarom erg handig is Frans te kennen. Indien de taal ooit verplicht zou worden op school, zou dat bijgevolg niet meer dan normaal zijn. Maar dat betekent nog niet dat in dit “hispanofone” land Frans ineens belangrijke functies moet uitoefenen in de administratie en dergelijke meer. Dat Equatoriaal-Guinea toetrad tot de Francophonie is in mijn ogen dan ook bizar en ik kan hier enkel economische redenen voor zien. Het strookt voorts niet met de wil van het volk.

Om te besluiten wens ik er op te wijzen dat er nog heel wat onderzoek moet gebeuren in Equatoriaal-Guinea. Eerst een vooral moet er onderzoek gebeuren naar de talen van het land. Er is al veel geschreven over het Spaans van Equatoriaal-Guinea, maar het wordt tijd dat de etnische talen eens onder handen genomen worden. Er zijn al enkele werken over deze talen verschenen, maar de meeste daarvan dateren uit de koloniale periode. Het zou goed zijn moesten de talen een nieuwe, hedendaagse beschrijving krijgen en moest er aan de talen die nog niet bestudeerd waren de nodige aandacht besteed worden. Zoals ik reeds vermeld heb, moet er ook nog duidelijkheid geschapen worden in de verwantschap tussen de dialecten van het Ndowé en in de status van het Balengue en het Baseke als taal of dialect. En ook een studie van het Bayieli, een variant van het Bisió gesproken door pygmeeën, zou erg interessante resultaten kunnen opleveren, inzake language shift en de taal van de pygmeeën in het verleden. Verder kan er nog onderzoek gebeuren naar code-switching in Equatoriaal-Guinea. Het is een onderwerp dat nog nooit onderzocht werd, maar zeker de moeite waard is. De ex-koloniale taal is immers goed ingeburgerd in dit land, terwijl dat in andere Afrikaanse landen vaak minder het geval is. Dit heeft vast een invloed op de manier en regelmaat van code-switching. Het zou ten slotte ook interessant zijn om de ontwikkeling in de positie van het Frans op te volgen. Wordt deze taal ooit echt officieel en zal ze ooit het Spaans bedreigen? Of blijft ze niet meer en niet minder dan de taal voor internationale communicatie? Genoeg stof voor onderzoek dus, en ik kan het iedereen aanbevelen. Equatoriaal-Guinea is immers een intrigerend land dat velen, zeker wetenschappers, zal bevallen.

8. BIJLAGEN

Deze bijlagen zijn een volledige transcriptie en een transcriptie van een fragment uit een interview. In tabel 1 (p. 12) heb ik reeds aangeduid om welke interviews het gaat.

8.1. Bijlage 1: Interview met Justo Bolekia Boleká (transcriptie)

Wie? B: Birgit

J: Justo Bolekia Boleká

X: personeelslid van de universiteit

Waar? Universiteit van Salamanca, campus te Ávila

Wanneer? 5 mei 2004

Omstandigheden: de professor is bezig zijn les voor te bereiden, loopt hiervoor rond

1. B: (x) // eu:hm . su libro /. eu:hm se dice . euh

[allerlei lawaai]

2. B: euhm se dice que hay=hay seis . lenguas que son lenguas . maternas ? / en guinea ecuatorial // eu:hm pero eu:hm / también he buscado en ethnologue /. e: dicen que hay . *más . que seis entonces eu:h quiero saber si son dialectos euhm // por ejemplo // eu:h usted dice que hay el bubi fang combe bisió ambó pidgin e español ? / sí / eu:h e por ejemplo hay = ethnologue dice que hay las lenguas . *batanga *benga *yasa /. eu:h entonces son . dialectos de: otras lenguas ? / eu:h

3. J: [no] euh se / [maakt lawaai] / la persona que pueda decir eso . que hay . *más / se equivoca //

4. B: [lacht]

5. J: sí / equivoca enormemente //

6. B: mm?

7. J: porque en guinea ecuatorial hay esas lenguas=quiere decir *bubi *fang *combe *ambó *pidgin y español / si *yo (ha dicho) // {[snel] quiero decir} *yo lo di=pues=*yo di puese porque . la={ [snel] vamos a ver} // muchas veces los investigadores se *basan . *en los *estudios . del siglo diecinueve //

8. B: mm

9. J: y estamos en el siglo veinte y *uno

10. B: mm

- 11.J: y l=nosotros estamos ahora estudiando nuestras lenguas nuestras culturas / r:clasificamos las lenguas // (nosotros demostramos) que *hay=como lenguas autóctonas=hay el *bubi el fang el ndowé / . el bisió = que son lenguas autóctonas = el *ambó
- 12.B: mm
- 13.J: que es *annobonès // yo digo como lenguas no autóctonas estaría el pidgin / que es pidgin *english /
- 14.B: mm
- 15.J: es una lengua de relaCIÓN //
- 16.B: sí
- 17.J: y *más / el *castellano //
- 18.B: mm
- 19.J: que (parece ser) lengua *oficial pues hombre / es también=es lengua de relación=es lengua . de relación inter*étnica / vale // pero lenguas autóctonas / hay .. *cinco / más lenguas no autóctonas / dos // pidgin *english / y . el español o el castellano //
- 20.B: mm
- 21.J: [y: / *si:=si==si tendrían cuenta=si no tenemos en cuenta el=el=ni el español ni el=ni el pidgin english / hablaremos entonces de *cinco lenguas / . *autéctonas / .. que coinciden con las *cinco etnias / . en guinea ecuatorial //
- 22.B: [mm
- 23.J: que hay cinco etnias en guinea *ecuatorial / hay cinco lenguas // .. son las lenguas (que hay) en guinea ecuatorial / {[snel] no hay más} / ni el *benga / porque el *benga se=se= cuando *un=*un estudioso o un investigador euh *cita . {[snel] (al men hacienda) la lengua benga} . se=es porque se refiere=se basa en=en la clasificación de las lenguas d=de=de michael=malcolm *guthrie de:
- 24.B: mm
- 25.J: es entonces que habla del *bubi benga
- 26.B: sí
- 27.J: y del *yasa / no / estamos hablando del siglo veinte y *uno // entonces (allí hay) el bubi benga / fue=formaba parte de una sub sub *grupo //
- 28.B: mm
- 29.J: pero (habla digo) nada que ver con las lenguas que allí hay hoy en guinea ecuatorial //
- 30.B: mm / entonces euhm . batanga y benga son
- 31.J: [nonono no *son
- 32.B: [no son lenguas / son

- 33.J: [nonono no son lenguas
de guinea ecuatorial // no //
- 34.B: sí
- 35.J: no son lenguas de guinea ecuatorial //
- 36.B: y no puedes dec=euh no puedes decir euh por ejemplo batanga euhm / quieren decir que es u=
un dialecto o . algo
- 37.J: [no
- 38.B: =no
- 39.J: no / se = dentro del espacio . geopolítico de guinea ecuatorial / no hay ningún grupo humano .
que hable batanga //
- 40.B: mm
- 41.J: ni uno // ss // no hay ningún grupo humano en guinea ecuatorial que hable benga
- 42.B: mm
- 43.J: ni uno // hay hay hay un=vamos a ver=hay . u:n=hay algo que puede despistar el
investigador no? // que es? / [lawaa] que el: los=los n:dowé = los ndowé / vas a (xx) ndowé /
[schrijft op] m? [onderlijnt] / tienen . eh subtribus /
- 44.B: mm
- 45.J: y: . dentro de sus subtribus / están los combes / *los ... benga / pero (sólos) es subtribu //
- 46.B: mm
- 47.J: que no tiene nada que ver con la lengua benga / es *subtribu // entonces el investigador cuando
ve esto /. se cree que es lengua nononono / es *subtribu //
- 48.B: [no
- 49.J: pero que todos ellos hablan ndowé //
- 50.B: mm / entonces por ejemplo batanga y yasa? también son subtribus
- 51.J: mm
- 52.B: *o no?
- 53.J: batanga ya no
- 54.B: yan=no
- 55.J: batanga ya no // .. batanga está: está: en camerún
- 56.B: mm
- 57.J: [no está en guinea *ecuatorial // *yasa está también en camerún / no está en guinea
ecuatorial //
- 58.B: ah
- 59.J: m?
- 60.B: [lacht]

- 61.J: m
- 62.B: [sí entonces euh . las cinco etnias son euhm
- 63.J: m bubi / fang / ndowé
- 64.B: mm
- 65.J: ambó / y bisió
- 66.B: (x)
- 67.J: (hay cinco)
- [korte pauze waarin B opschrijft en ondertussen haar GSM éénmaal rinkelt]
- 68.B: sí
- 69.J: {[stil] y ambó / sí }
- 70.B: (entonces) / me=me parece . eu:h estraño que: dicen nada (xxx) lenguas y
- 71.J: [sí // sí / es que es / el /
lo he=lo he dicho siempre muchas veces y además / es como cuando hablan de lenguas bantú /
len=lenguas bantú // no existen //
- 72.B: sí
- 73.J: por qué? porque no hay ninguna etnia en áfrica que se llama bantú // ni *una
- 74.B: sí es verdad
- 75.J: no *hay // en TODA el áfrica . (está) (xxx) que llama bantú / no hay ni una // entonces / no
podemos = es . peligroso . decir . que *todas esas lenguas son bantú / *no
- 76.B: [lacht]
- 77.J: por qué? por que es como si (xx) una etnia grande un pueblo grande *pueblo bantú / no existe
- 78.B: [lacht] / mm
- 79.J: entonces / euh . al hablar de=(fijese)=habla==al hablar de lenguas bantú y hablan de
civilizaciones bantú / y hablan de culturas bantú / y entonces no puedo *seguir / no puedo
*seguir
- 80.B: mm
- 81.J: son *terminos . de (xxx) ciento setenta setenta y *cinco
- 82.B: [[lacht]
- 83.J: que *ya . (ya) nos condicionan *hoy / {[snel] todo por eso en mis=en mis . *libros=en mis
libros (yo) digo no} // *yo hablaré de lenguas . ba:ntuófonas
- 84.B: mm
- 85.J: euh sí / ba:ntú ba ntú / de acuerdo
- 86.B: [lacht]
- 87.J: [pero no hablaré de: . lenguas bantú: (pues) pueblos bantú: / nononono // pero / claro / todos
(copieron) ese (xx) ese *anomalí que dicen que por razones euh . de *comunidad / tienen que

mantenerse ese termino // entonces es como (ahora mismo) (xx) / cuántas lenguas hay en guinea ecuatorial? / en guinea ecuatorial hay=tenemos *cinco etnias // es lo=el *fang y habla una lengua / los *bubis una lengua / los *ndowé otra lengua / los *bisió otra los *annoboneses otra lengua=*lengua(s)

88.B: mm

89.J: entonces no podemos hablar de benga de y:asa y de / no *hay / no *hay / o de (bengos) o de=o de batanga / no hay

90.B: mm

91.J: no hay / no hay / *ninguna lengua es que (xxx) // te he dicho que los diga que no es así / los investigadores=muchos investigadores africanistas europeos siguen diciendo que sí que sí que sí que sí [zegt iets onverstaanbaars op laatste adem] entonces / ustedes digan que sí porque se basan en los estudios del siglo diecinueve / siglo diecisiete // yo digo que *no porque *yo .. a partir de . =de (xxxx) una investigación en ese campo [pauze waarin hij iets uithaalt] lo he investigado / lo he visto // [haalt iets uit] .. esto es un:=es un: . mecanotexto

92.B: mm

93.J: que (estudia) los bubis y su lengua

94.B: mm

95.J: (xx) (dentro del) (xx) dela lingüística africana // .. eso es un *estudio en=del *bubi / euh sí euh / euh estudio *morfológico: *fonético: / euh *sintáctico: // *y / y si=y si nos damos (cuenta) por qué se han= por qué se han (xx) lenguas bantú / por esto mismo (no) // mira / benga / camerún

96.B: mm

97.J: en camerún no está en guinea ecuatorial . la lengua benga

98.B: [[lacht]

99.J: .. / a (vez) / batanga no existe

100.B: mm

101.J: no existe // e::: *fang / está en *gabón en *camerún en guinea ecuatorial //

102.B: mm

103.J: y .. / (xxxxxx) / (te=te=) te (pasaba) en esto para decir que *todas estas lenguas serán bantú // .. de (xx) lugar // pero si te *fijas / fíjate bantu ban*tú / no siempre aparece bantú // aquí sí / pero en otras zonas *no aparece bantú

104.B: mm

105.J: [snuft] . / y así / mutu batu / etcetera etcetera

106.B: mm

107.J: [son sólo=son euh euh est=estu=(yo di) las=las=las clasificaciones de . *meeussen . e benga

108.B: [mm

- 109.B: mm
- 110.J: [(no sé es) / es de el=el protobantú de=de *meeussen / protobantú de malcolm=mal=m:alcolm *guthrie / . comparado con el *bubi / las ra=las=los (temas) o raíces es como=como=como existe una altísima coincidencia
- 111.B: [lacht]
- 112.J: è? / entre . lo que nos proponen y la lengua bubi *actual
- 113.B: mm
- 114.J: no la lengua bubi de hace: . cinco mil años nonono la lengua bubi de ahora
- 115.B: mm
- 116.J: m / se da cuenta de *que no / las cosas que han dicho que es=(que es) / *sóla las (lenguas) antiguas / nonono / nosotros las utilizamos *hoy // son términos que estamos utilizando *hoy en el siglo veinte y uno // ya son . =son: . aspectos que . hay que tener en cuenta / y aparte de=aparte de esto / pues aquí tiene=tienes . e:h =vamos eh distintos tipos de . *registro / de=de lengua bubi (xxxx) fonética
- 117.B: mm
- 118.J: *de=de len=de la lengua bubi // son *términos // no está publicado no lo he publicado / ya no estoy=no estoy .. / pero ya está terminado / [gerammel] / tengo aquí el disque:t / [gerammel] / mire / (si hay) otra cosa
- 119.B: sí / euhm también euhm se dice que: *bisió y ndowé
- 120.J: mm
- 121.B: euh se aparecen muchísimo? / e que por eso . po=podrás hablar de *una lengua? o no
- 122.J: s=m: / en este sentido / m vamos a=vamos a=cuando hablamos de bisió y ndowé / sobre todo de bisió / hemos que ser (ten=ten=) hemos que (preocuparse) políticamente correctos
- 123.B: mm
- 124.J: porque / no hay ningún pueblo que quiera perder su identidad
- 125.B: (xxx)
- 126.J: entonces los bisió . eh *son digamos una síntesis . étnica . glosolingüística entre el *fang y el ndowé // entonces e:h ellos se consideran como . un pueblo / con una identidad (comunal) // por consiguiente n:=*no debemos . euh .. fagos=no=no podemos permitir su . euh integración . n:i en=ni en los fang / ni en los bisiós // son muy pocos / es un pueblo con *pocos habitantes / pero ellos se consideran . miembros de un grupo de una etnia // por consiguiente nosotros los respectamos como *tal
- 127.B: mm
- 128.J: mm / porque tienen una=una *ubicación una localización geográfica específica // ellos son conciente de que por razones políticas / cada vez van perdiendo su identidad *lingüística / lo

saben / pero en el momento siguen diciendo que *son . una lengua // entonces los respectamos como tal / porque [keelgeluid] el único que decide .. a que grupo pertenece es la misma persona (es seguro) // moi=moi j'ai une langue alors je: ./ même si je suis un groupe minoritaire j'ai une langue alors euh [lachje] / donc je w=je veux qu'on me considère comme un=un=un *groupe

129.B: mm

130.J: ethnolinguistique / entonces dices bueno / hay que (xxxx) respetarla=la . en ese sentido // (xxxxx) envie / non / ils m'ont (interdit) (xxxxxxx)

131.B: [lacht] / sí lo comprendo // . entonces euh por ejemplo / eu:hm . si jamás eu:h euhm las lenguas euh serían=e bubi fang etcetera=serían oficiales en su (región) / también el bisió sería oficial? o no

[...]

132.J: la:=la: = como si relacionamos . la oficialidad de una lengua /.. según el espacio que ocupan los habitantes de esa lengua / el bisió perdería

133.B: [lacht]

134.J: porque ya: su espacio . está totalmente e:h ocupado

135.B: mm

136.J: *por la mayoría fang // .. euh en=en ese sentido el=el problema la=digamos la: . {[traag en per lettergreep] delimitación . político-lingüística} .. {[snel] en guinea ecuatorial} . se reduce .. a cuatro / [schrijft ondertussen op] el bubi /. por qué? porque hay una isla / tiene una isla

137.B: mm

138.J: específica / . el . ambó / .. porque tiene una isla / . verdad?

139.B: mm

140.J: Y LUEGO . el . fang / .. porque es .. / el fang y el . ndowé [geschrijf] ... comparten un espacio // .. explico

141.B: mm

142.J: (xxxx) los ndowé que tienen dos islas *pequeñas no hay corisco hay elobey grande elobey chico / pero *también tienen parte del co=del=del=del litoral=del continente // sin *embargo e:h el .. el bu==el fang el ndowé y el bisió ... comparten un espacio /.. en este espacio compartido .. los *más . claros son los fang / porque son mayoría // *éstos . tienen . corisco . elobey elobey / . (y hay) cuatro . pero también tienen parte / {[snel] pero *éstos} están (xxx) aquí / el espacio de éstos ya . se pierde / .. (de manera que) con el tiempo . *éstos van a . desaparecer / con el tiempo é

143.B: [lachje]

144.J: éstos van a desaparecer / . y=y=y lo sabemos lo vemos

145.B: [lachje]

146.J: al menos que hay una política lingüística que *promueva . forzosamente . la presencia del bisió . en la enseñanza . *local / esta lengua (pierde va) a desaparecer / al igual que ésta al igual que ésta al igual que ésta: / poco a poco / es cuestión de tiempo // *ésta pues s=si el=si el veinte=veinte y cinco (años no) se acabarán por política lingüística . cuarente / desaparece // *ésta pués vamos a ponerle cuarenta cincuenta años // y és=y és=*ésta vamos a ponerle por (cien) cincuenta sesen=setenta años desaparece

147.B: y por qué?

148.J: por razones políticas / .. por razones políticas // ... {[stil] son *todos por razones políticas // (aquí) tengas / [iets zoekend] no=no tengo yo la . =la: ... (recibe) ... no tengo yo el=el estudio (este)} / por razones políticas sí se pierden / {[terug stil] (xxx) está por aquí / [zoekend] sí por aquí .. sí ... // la (xxxxxx) / m? / .. ésto es la unesco / es una=un texto de (un=)la unesco / .. m: dice .. es que la=*todos los años la unesco elabora un informe sobre el estado de las lenguas / en el *mundo

149.B: ah sí

150.J: sí / todos los años / la unesco elabora un *informe sobre el estado de las lenguas (en el mundo) // .. (bien) / *y la unesco . (xx) (compren) mi libro / y me .. =y me escribieron // .. porque dice fijate / (veí) de la que el texto del primer informe . sobre las *lenguas / ha sido entregado para los exámen / a unesco / siento decirle que no vamos a poder incluir esta . lengua en este volumen // porque (en) ella (x) preciso una encuesta sobre el *estado de lengua bubi // [haalt adem] (xxx) / eh por otra parte no puedo (xxxx)le que *personalmente ha sido muy grato obtener noticias tuyas / puesto que en el transcurso de la preparación . del *informe / . tuvimos ocasión de leer su trabajo lenguas y poder en áfrica // trabajo que me impresioná / y me instruí enormemente / y que no he podido menos que citar en el informe // . sabes / . en este=en este inf=en este=en esta encuesta que (xxx) (hice) / hablaba de la lengua bubi y de las lenguas de guinea ecuatorial // en *que estados encontraban las lenguas / *y (les diga) que el=el=el gobierno de guinea ecuatorial era un *peligro / para / la supervivencia de las lenguas en guinea ecuatorial // que no ha (sido absolutamente) nada *por . que las lenguas se mantuvieran / que *no era cuestión de que: los *extranjeros o la *invasión de otros pueblos nonono / era el (propio propio propio) / una lengua (xxx) / si queremos que se *mantenga / hay de enseñarse // en la escuela // es la *única vía que=que el=el . =que nos permite *garantizar la existencia de la lengua / la escuela // si el *francés se ha mantenido (xxxx) si el *inglés se sigue manteniendo / si el *neerlandés por ejemplo se sigue manteniendo en Bélgica / (xx) si el *luxemburgués se mantiene el *alemán o o el faro=*faroés o=o el *danés etcetera / es porque se enseñan en las=en las escuelas // s=cua=si *dejaran (enseñas) en las escuelas / con el

tiempo acabarían desapareciendo // (se trans)formarían (propios) a (xxx) entonces / la=el
peligro de las lenguas de=africanas *está . *en los regímenes políticos / que *no promueven su
enseñanza en las escuelas // [werkend?] / sí

151.B: s=sí *entonces / *todas esas lenguas . van a desaparecer / y: uh entonces euh qué lengua euh
va hablar la gente

152.J: pidgin english? / . español? / . francés? / . *o . una mezcla de esas tres
[pauze waarin B noteert en J verderwerkt]

153.J: en caso de que desaparezcan é

154.B: mm

155.J: no quiero decir que vayan a *desaparecer / depende si e=si mañana cambia el régimen / y hay
otro régimen político de . =con el (x) promueve la enseñanza de las lenguas en la *escue:la /
en los medios de *comunicació:n / en la *administració:n (xxx) / todas esas lenguas se
*mantendrían

156.B: mm

157.J: [(lo) explico // (xxx) de otra *forma / .. repito / ya no es bastante eh en un=en un mundo como
éste en el que eh eh cada vez son más importantes los medios de *comunicación / eh f: eh . la
*lengua / si no se enseña en la escuela / y si no es la lengua que se utilice en los medios de
*comunicación / acaba: desapareciendo // la=el=el último informe de la unesco / (xx) lo han
dicho estos *días / .. dice que en el mundo *hay unas . cinco mil lenguas / vale // que de aquí:
a (u) no sé cuántos *años / el noventa por ciento . va a desaparecer

158.B: [lachje]

159.J: vale // sí / desaparecerá / al menos *que .. / porque se habla de lenguas pequeñas

160.B: mm

161.J: el áfrica sobre *todo / el sudamérica: / en las // al menos que esas lenguas pequeñas se enseñen
como lenguas nacionales se *convierten en lenguas nacionales . *en sus espacios / para que .
sean enseñadas . / desaparecen

[..]

162.B: sí

163.J: esperemos que no

164.B: [lacht]

165.J: pero / desaparecen

166.B: sí / entonces en la escuela / euhm las solas lenguas son . español y

167.J: [español francés]

168.B: francés

169.J: sí sí

170.B: y no otras?

171.J: nonono / no hay más // español francés / son las *lenguas . euh / el *español sobre todo no? / que es la lengua de: . =de la *enseñanza / la lengua de la *administración / la lengua . de: las relaciones *internacionales / la lengua de la *iglesia // ... el *francés .. *no es=es lengua=es lengua *cooficial desde *luego pero / todavía no tiene la presencia: . que tiene el español

172.B: mm

173.J: *pero / es=tiene un reconocimiento de=de=de lengua *oficial y=y está muy euh *utilizada en los=en la administración sobre todo los altos cuadros // (a mí) da cuenta de que guinea ecuatorial está dentro de la zona del: franco *cfa / entonces esto es=tiene que: =el francés tiene que (ser) una lengua . *importante // . pero la más hablada=la más hablada / hoy día / e:s . el español y el pidgin english

174.B: mm

175.J: es=pidgin english es un especie de broken english / un especie de inglés antiguo mal hablada / pero es=son las lenguas más habladas // por razones étnica

176.B: mm

177.J: pero: / el pidgin no es *oficial / (xxx) que todo el mundo lo *habla / pero no es *oficial / ni se *enseña // todo el mundo lo habla // la presencia del pidgin english se justifica POR LOS: . =las personas que vienen de *nigeria de *camerún / . de: sierra *leona de *liberia de *ghana / esos pequeños comerciantes que van (y están en) el *país .. / están buscándose la vida

178.B: [lachje]

179.J: sí

180.B: sí / euhm entonces euhm . quieres euhm euhm [zoekend] ... (xx) sí / el programa de enseñanza y aprendizaje de la lengua bubi

181.J: dónde lo has visto?

182.B: a:h en su libro

[B en J lachen]

183.J: sí / euh es una=es una propuesta

184.B: mm

185.J: es una propuesta / que surgía / a raíz / de los cursos / que yo hacía . en guinea ecuatorial / en los=el=desde el año noventa y: tres / . hasta el año noventa y: siete . noventa y ocho / hacía yo cursos de: . lengua .. y: enseñanza del bubi // es en estos cursos tratábamos=tratábamos de . euh .. enseñar a la gente . *a enseñar el bubi //

186.B: mm

187.J: los maestro (xx) enseñarles / a *leer el bubi / a *escribir el bubi / . a *enseñar el bubi // (xxx) un método . *nuevo para ellos no? // por eso (xxx) por programa de enseñanza y aprendizaje

de la lengua bubí // el=fue=e=elaboramos un *proyecto / después de: cuatro cinco veranos de hacer=de enseñar / elaboramos un proyecto / . y: lo: en=entregamos al=al gobierno de allí al ministerio de *educación / al consejo de investigaciones científicas y *tecnológicas / entregamos también a la unión europea que s=sucede aquí en guinea *ecuatorial / . *pero / se quedó en las oficinas // no .. no tuvo .. una (grata) cogida / o sea que el programa *no (siguió) adelante // (es) que lo hay // porque el ministerio (xx) en guinea *ecuatorial no quiso .. eh financiarlo ni .. =ni ayudarlo

188.B: [lachje]

189.J: (xxxx) // hombre / esto n:o solamente incluía al *bubí sino también incluía al lengua=al lengua *fang / porque algunos=algunos . maestros que participaron en=en ese programa eran *fang / entonces / se trataba de enseñarles . al aprender a leer el *fang aprender a leer el *bubí / digo a=aprender a escribir el *fang / aprender a escribir=eran tres aspectos / leer escribir y enseñar // .. pero tal como te di=te digo / no=el gobierno no quiso=no quiso ... participar(x) ni=ni=ni =ni tener el cuenta / por eso se quedó así // mira un (xxx) (pero se quedó así) / teni=tuvo una cogida entre los . *maestros / pero . se quedó así / .. se quedó así // hasta ahora

190.B: e:=y entonces la formación de enseñantes de la lengua bubí . euhm formaba parte de: ese programa

191.J: sí

192.B: sí

193.J: sí

194.B: mm

195.J: hombre de vez en cuando pues los escribimos me dicen *algunos / después de este proyecto / después de formarles durante . cuatro: *veranos / algunos euh incluso el=el=el centro cultural . hispano-guineano / español y=y guineano / euh empezó *a enseñar la lengua bubí / allí en el país // el centro cultural hispano:-guineano // empezó a enseñar la lengua bubí / .. y: / está=es en=durante lo=enseñaron la lengua bubí durante: .. durante por lo menos . siete años / .. por el ma=el profesor que se=que se:=que enseñaba la lengua bubí / había sido había participado en *todos los . cursos que habíamos organizado // entonces enseñaba la lengua bubí a los *cooperantes que iban aquí a guinea ecuatorial / euh españoles que querían en el (lu)=que iban a=que (xxxxxxx) / *dentro de la isla / en el interior entonces querían aprender el bubí para poder comunicarse

196.B: mm

197.J: con . =con la población // entonces iban en curso / era un curso de un=de un=*todos los cursos = un curso de ocho meses / y aprendían . y // este proyecto nos perm=me permitió pues

elaborar un diccionario del . bubi español español *bubi / me permitió también .. escribir un libro / sobre aprender el bubi / un método para *principiantes / .. y muchas otras cosas

[....]

198.B: [lacht] / m: / [geritsel van papier] / *puedo encontrar más información? euh sobre ese proyecto? o no es posible

199.J: m: no // no hay / porque en=en los=*todos los=*todos estos proyectos / *todo lo que nosotros hacíamos / está en .. =en agencia español en cooperación internacional / y (*yo sé) tienen informes de cada .. / porque todos los años (pedían) un informe / entonces todos los años les (mandaba) (x) un informe / creo que (xxx) como cinco=cuatro informes así / sobre . qué cosas *hacíamos / contenidos / metodología / bibliografía / todo lo que (xx) // (xxx) que son=son informes que a lo mejor (queden) archivado (xxxxxx) / pero nada más / no hay=es un (prohibido) (xxxxxx) / no se=a no=a no materializarse / a no: (xxx) se quedó así / mi proyecto

200.B: mm

201.J: hombre tuve la=tuvo una recogida=tuvo la cogida de la . población / no solamente la población *bubi sino la población (xxx) de guinea *ecuatorial / tanto los fang como los . ndowés como los combes / dieron (xxx)se enseñar sus lenguas

202.B: mm

203.J: pero claro / la gente (quería) aprender a=a leer en su lengua / pero no tenía dinero para *aprender (xxx) // y: .. *yo (xx) si=si .. / (xxx) seguiré adelante / pero no podía // había que pagar a los maestros que estaban *allí / había que pagar / . no pude

204.B: mm

205.J: (xx) bien la=la unesco / / para poder financiar un proyecto de ese tipo / euh la unesco lo hace . a través de=de los estados

206.B: sí es verdad

207.J: [no lo hace: .. a través de forma individual / nonono a través de esta=de estados / sino no lo hace / entonces

208.B: mm

209.J: por eso no=no=no prosperó el proyecto / .. por eso no prosperó

[...]

210.B: m: / hay euhm *organizaciones euhm que: eh defiendan euh o que quieren derechos por su: euh etnia o por una lengua / en guinea ecuatorial

211.J: [zucht] cómo te llamas?

212.B: birgit

213.J: brigitte / .. / euh estamos hablando de guinea ecuatorial

214.B: [lacht]

215.J: un país . dictatorial

216.B: mm

217.J: una dictadura . dura / *inimaginable en la mente del occidental europeo / INIMA-GINABLE

218.B: [[lacht]

219.J: m?

220.B: mm

221.J: *tal es así que / *un día (cinco) / se han publicado los resultados de las elecciones (xxXx)

222.B: mm

223.J: y el presidente ha ganado con el noventa y seis por ciento / de votos

224.B: [lacht]

225.J: ça c'est une vraie DICTATURE

226.B: (m: ja)

227.J: ah // entonces (no *puede haber ninguna) organización que (xx) por su derecho *a proteger su
lengua / nononono

228.B: [[lacht] [[lacht]

[[lacht]

229.J: no puede / .. no puede

230.B: e: también no=no en por ejemplo en españa o . otros países / que hay organizaciones que dicen
*no si en guine=guinea ecuatorial / euhm euhm ça doit être comme ça / si nous aurions le
pouvoir

231.J: hay partidos políticos / .. pero los partidos políticos . de la oposición / luchan por . alcanzar el
poder

232.B: mm

233.J: *no luchan pensando . en el presente (en) decir pues / qué hay que hacer para que este pueblo
no pierda su lengua / no

234.B: [lacht]

235.J: luchan pensando en el poder / en el dinero // (poder)=le *pouvoir et l'argent

236.B: [lacht]

237.J: prestige international / disons le controle du citoyen de=de la persona (x) entonces / n=no hay
ningún partido político que luce porque las lenguas . de guinea ecuatorial no desaparezcan / o
porque: cada pueblo tenga derecho / a expresarse libremente en el país *no // (leur)=ils
*divisent le pouvoir / ... eh? / (xxx) no otra cosa

238.B: [lacht]

239.J: entonces / l=su preocupación no está en las *lenguas

240.B: mm

- 241.J: no está: en las personas / no // entonces / organizaciones
[geklop op de deur]
- 242.J: que luchen / sí?
[X komt binnen]
- 243.X: (xx?)
- 244.J: sí
- 245.X: otra alumna
- 246.J: otra alumna?
- 247.X: (xxxxx)
- 248.J: m vale
- 249.X: digo que espere?
- 250.J: sí / es=espere un poquito / sí
[exit X]
- 251.J: piensan *sólo en sus intereses / no hay // .. hay asociaciones *culturales / .. l:e but=l'objectif de ces associations culturels / ce sont des fêtes
- 252.B: [lacht]
- 253.J: ce sont des fêtes pour dancier VOILÀ c'est tout // .. en ese sentido / hacen=(o sea)=hacen lo que quiere el gobierno / .. / il faut pas penser il faut pas réfléchir / il faut dancier *boi:re et el / / y=y=y es=y=y *todo es un (razón) de ser / comprendes / brigitte // [plakt zijn lesvoorbereidingen] .. la: .. =el mundo occidental / votre monde / votre monde occidental / .. / está . hecho / . para cumplir *dos reglas // . primera regla // on prends le cas du=de la belgique / eh?
- 254.B: mm
- 255.J: première règle // no poner trabas a los intereses extranjeros en el país belgica
[..]
- 256.B: [lacht]
- 257.J: d'accord?
- 258.B: oui oui
- 259.J: faut pa:s=faut pa:s empêcher les investissements . étrangères eh / oh / (xxxxxx) / les intérêts américains ou: / les intérêts français ou:=ou chinois ou hollandais eh / oh / il faut pas toucher ça eh // d'accord // deuxième règle
- 260.B: [lacht]
- 261.J: hay que controlar a la población
- 262.B: mm

- 263.J: si no (xxx) / .. faut *pas toucher les intérêts / . et / il faut que tu comprends . ton peuple // *haz lo que quieras / *fais ce que tu veux / mais je dois=je dois un *peuple contrôlé
- 264.B: oui
- 265.J: que significa? / euh . {[luid] si un pueblo quiere levantarse porque hay una empresa americana que está (xx) mucho dinero} / policía / antidisturbios // (xxx)
- 266.B: [lacht]
- 267.J: ç=ça passe en belgique en france en espagne en allemagne etcetera etcetera partout eh
- 268.B: mm
- 269.J: ESO . es lo que pasa en áfrica // pero / duramente / ... / duramente // entonces / euh quand un peuple euh euh *lutte / apprends à lutter / pour revendiquer / son identité / c'est un peuple qui devient=qui devient rébelle / oui?
- 270.B: mm
- 271.J: dangereux / oui?
- 272.B: (xxx)
- 273.J: [alors / (xxxx) / (no puede permitirse eso) // une organisation qui euh demande . eh beaucoup plus de droits pour euh la langue pour eh les gens pour l'apprendre pour les enfants / ah c'est une organisation dangereuse eh / non
- 274.B: [lacht]
- 275.J: esto ya no permite controlar a la población / (xx) nono / hay que controlar la población // . c'est comme ici eh / c'est comme en europe eh / espagne / (xx) / tout eh // les gens sont contrôlés (XXXX) / {[luid] tengo mi *coche / tengo mi *casa / tengo} (xxxx)
- 276.B: [[lacht]
- 277.J: c'est contrôlé
- 278.B: [lacht]
- 279.J: y *eso es lo que pasa en áfrica / pero *duramente
- 280.B: mm
- 281.J: mais (xx) // heureusement / i=ici en europeh / o:h il peut avoir une organisation qui *(bon) / oh il y a pas moy=il y a pas besoin de=de=de lutter . euh *pour euh la langue: le français en belgique ou le=le *néerlandais parce que / l'état . prend en charge l'enseignement des *langues / oui
- 282.B: oui
- 283.J: [entonces lo *(promueve)
- 284.B: m:ais d'abord ce n'était pas comme ça
- 285.J: voilà / d'abord ce n'était pas comme *ça
- 286.B: m por ejemplo / del *neerlandés

- 287.J: voilà
- 288.B: [c'est=ce n'était pas euh donné aux écoles
- 289.J: voilà / ça=c'est (XX) ici / pas dans les écoles // mais il y a *une (xx)=il y a *une=une=des organisations / les syndicats / eh?
- 290.B: mm
- 291.J: les syndicats / les=les = les=les communautés=communautés de les voisins etcetera / qui ont=qui ont *exigé
- 292.B: mm
- 293.J: hè? / qu={ [luid] ils n'ont pas demandé / ils ont=ils ont exigé } / parce que / il y avait déjà . toute une *histoire / de *lutte / de revendication // eh? / il y avait déjà une justice euh *réelle / dont on pouvait (xxxxx) / non et la justice (xx) / tu as raison ou pas non // mais en eu=en afrique: en guinea *ecuatorial / no *hay / no hay justicia // .. no hay . control / no hay . derechos / qué pasa / *qué pasa (xxx) / ante quién? / ante: estados unidos? / ps:
- 294.B: [lacht]
- 295.J: ante: unión europea? / ps: // lo quiere estados unidos lo que quiere unión europea / c'est moi=moi je prends mon pétrole eh
- 296.B: oui / [lacht]
- 297.J: [c'est=c'est ce que m'intéresse eh / mon pétrole mon gaz eh
- 298.B: [lacht] / oui
- 299.J: entonces / . teniendo esta situación / . en qué estados encontrarán las lenguas { [stil] de guinea ecuatorial / un estado pésimo / lamentable // pero } entonces // por qué? / (xxx) que (cuan)= *una persona que . forma una organización / tiene hambre // tiene que *comer / tiene que trabajar // no se va a dedicar a dar clases gratis
- 300.B: mm
- 301.J: por qué? / porque los niños quedan a recibir esa clase / tienen hambre / . están enfermos // *(oui) si moi je veux=je veux que / parce que on=quand on=quand on commence à parler de=d'état des langues . en guinée équatoriale / il faut=faut pas oublier ces autres=ces autre:s euh disons euh . réalités
- 302.B: mm
- 303.J: euh / les enfants vont à l'école mais les enfants sont toujours malades / à cause du (faminisme) / (pero) / du *tout à cause du (faminisme) / à cause du:=du=du=du:=du:=de l'environnement euh *sale euh c=c disons .. contaminé / et à . =à cause du=du=du disons de=de manque de nourriture: de *protéine / à c=manque de:=de *sécurité / eh? / no puedes ... desplazarte *libremente // entonces ces *enfants sont malades / . ils doivent aller à l'école / . leurs parents n'ont *rien / n'ont pas d'argent / n'ont pas de travail / et les (xxx) ha=habitent dans

un espace vraiment eu:h . préhistorique / . il y a pas d'eau / . il y a pas *d'eau: euh *courante /
il n'y a *pas / il y a pas de=de=de=de=d'électricité / mais il y a des *enfants là / la=l:=la=l:=le
=(x)=la lumière en peut arriver euh . euh euh une *fois . dans la journée / pendant une demi-
*heure / . et après ça PART jusqu'à: trois mois

304.B: [lacht]

305.J: et pourtant c=et pourtant c'est=c'est le pays le plus riche du *monde / si: tu rends comptes
de:=de=de=de==de==de=de tonnels de *pétrole

306.B: mm

307.J: c'est le plus *riche du monde / parce qu'il y a combien (cinq) cent mille *habitants (cinq) cent=
(cinq) cent quatre-vingt mille habitants / à raison de trois cent quatre=quatre cent mille euh
tonnes eu:h par *jour / ah c'est un pays (incroyablement) *riche

308.B: mm

309.J: et pourtant les gens sont malades / les femmes sont malades / les enfants sont malades / chaque
jour euh nous avons (x) par exemple euh entre:=hay=dicen que hay una muerte de cent quinze
enfants par *jour / . eh? / et quand est-ce qu'on va apprendre la langue?

310.B: [lacht]

311.J: parce que moi (x) père / je veux=je veux lutter pour que mon enfant *vive

312.B: mm

313.J: je veux *pa:s me lutter pour que mon enfant apprend la langue eh / parce que la

314.B: [lacht]

315.J: lo más importante es que mi niño *viva

316.B: (sí) / ... / euh entonces euhm / si=euh también (a los electorales) partidos . (políticos) . *no
quieren cambiar todo eso

317.J: (pues no)

318.B: las lenguas van a desaparecer / sí

319.J: no es que nos=no es que los otros partidos políticos no quieren cambiar / sino / es que los
partidos políticos . =los líderes de los partidos políticos no quieren morir

320.B: [lacht]

321.J: vous connaissez votre histoire parce que vous avez *vu votre histoire

322.B: mm

323.J: il y a eu des gens qui ont lutté / . qui sont MORTS / .. oui // nous connaissons par exemple la
révolution *française / le PÈ:RE de la révolution / saint-juste robespierre etcetera / . ce sont
EUX qui ont=qui avaient euh fabriquer la guillotine / oui

324.B: mm

- 325.J: mais eux AUSSI ont=ont=ont=ont=ont = ont été tué . par la GUILLOTINE ils sont *morts / oui?
- 326.B: mm
- 327.J: mais ils *avaient euh=ils avaient *lutter pour euh combattre la tyrannie du=de=de=de=des hommes riches / et après=y después han . *muerto
- 328.B: mm
- 329.J: entonces euh euh / . guinea ecuatorial debe .. tener en cuenta / . que la *evolución de los países / . no es una evolución . política / .. hay *gente que ha luchado / *lucha debe luchar / para la evolución *integral / parce que / euh / . (prenons) par exemple le=on a changé du président / alors euh (il y *aura) un autre président / va a hacer lo mismo / .. porque / a lo *mejor ese presidente que venga y diga / . * bubi / lengua oficial . en: la isla / *fang / lengua oficial . en / et les gens diront ah non non non ça c'est pas=non ça=c'est pas ça / (xxxx)
- 330.B: [lacht]
- 331.J: (xxxx) / eh lengua oficial? / ah non non / (les bata) / {[stil] hay persona que di no pourquoi ils disent lengua oficial monsieur (x)}
- 332.B: (xx)
- 333.J: {[stil] (xxx) (bon on va le laisser et voir)} / pourquoi *pourquoi? // pero *no (son los) razones políticas / (son) razones políticas no son las que cambian el país
- 334.B: mm
- 335.J: *no son // no hay *sindicatos / no hay *ninguna organización que luche y (xx) . por el mantenimiento de las lenguas en guinea ecuatorial // (algo mismo de *ya) c'est pas la même chose
- [omdraaien van cassette]
- 336.J: no hay la política lingüística para enseñar las lenguas africanas de gabón / no hay // mais on a *ça au nigéria / on a *ça au kenya / à tanzania / au ghana / puis / on a aussi ça de=au sénégal / le wolof etcetera / au mali / le peul / en ouganda on a ça
- 337.B: mm
- 338.J: mais au cameroun au gabon .. en guinée équatoriale / non t t / non // il faut savoir la raison *pourquoi ça // donc eh (xxx) / (xx) / tenemos que remontarnos atrás no? // como / *quién es (esto este es=)español / las colonias / los países que han sido colonia española / en qué estado están sus lenguas / los países que han sido colonia francesa / en qué estado están sus lenguas / los países que han sido colonia portuguesa / los países que han sido colonia inglesa / en qué estado están sus lenguas / *hay que tenerlo en cuenta
- 339.B: sí

- 340.J: *portugués / angola / mozambique / s:ólo portugués // guinea bissau / cabo verde / sólo portugués // ... y te ha dicho que / kenya / lengua oficial *swahili
- 341.B: sí
- 342.J: tanzania / lengua oficial *swahili
- 343.B: sí
- 344.J: (xxx) le=le=*un pays qui a été colonisé par la france / qui a=aie=qui aie comme langue oficial euh la langue du pays
- 345.B: [lacht]
- 346.J: aucun / (donne-moi) un pays qui a été colonisé par eh l'espagne / et qui aie comme langue *officielle euh une=une autre langue différente de l'espagnol / aucun / .. pourquoi? / . porque se quería fomentar . *la españolización . lingüístico-cultural de la=la gente / quería una (xxxmiento) lingüístico-cultural de la gente
- 347.B: mm
- 348.J: entonces / les gens qui ont=qui ont=les adultes les hommes politiques africains / qui ont subit . euh ces enseignements esta *enseñanza / tanto francés como en español / acaban haciendo lo mismo // ... *reproducen . digamos . el mensaje . de sus maestros / eh la langue euh espagnole c'est la langue la plus *importante / la langue africaine c'est une langue euhm disons qui n'a aucune *importance / tu ne=tu ne vas nul part avec ta *langue / {[stil] (xxxx) c'est quoi c'est quoi c'est quoi (xxxxx)} / on a des gens=des gens / ou des adolscents / euh ou des jeunes / euh accablés / heh? / battus // entonces / hablar del estado de las lenguas de guinea ecuatorial (hay) que tener en cuenta *eso
- 349.B: mm
- 350.J: razones políticas del estado (xxx) guinea ecuatorial / razones (encaptivas) en evolución de los países colonizadores / . oye / le=l'espagne euhm euh in=in=comment=l'espagne:=la es=españa invierte / investit / *mucho dinero / para que el español se mantenga en guinea ecuatorial / la france / invierte *mucho dinero para que el francés se mantenga en guinea ecuatorial / . le=a pesar de TODO el dinero que (hay) en el país / l'état le gouvernement . guinée équatoriale / investit *aucun euro . pour le maintient . des langues . nationales // .. (x) . / *qué podemos (hablar) de las lenguas / f / (x)
- 351.B: euhm otra cosa / euhm / . u=he: hablado con otra gente / euhm por ejemplo *ayer
- 352.J: mm
- 353.B: [hablé con un señor de: guinée conakry
- 354.J: mm
- 355.B: y me ha dicho que: en guinea ecuatorial / el español va a desaparecer / a causa del francés
- 356.J: [zucht]

357.B: es posible? o=o no?

358.J: hay=hay una cuestión / allí / .. y es / hay una lucha / entre francia y españa / . no viene de ahora / viene de muy atrás // voyez euh le champs de bataille / des pays européens / sont ailleurs

359.B: mm

360.J: ils sont plus dans les pays européens ils sont ailleurs

361.B: a sí

[...]

362.J: (xxx) / ces=ça di=cas pays européens continuent leur *lutte eh / du point de vue économique / du point de vue linguistique / du point de vue politique militaire / commercial etcetera // entonces / (estado de) francia está luchando / en guinea ecuatorial para que el *español . se mantenga o para que el *francés . se mantenga o para que el español *desaparezca // por eso españa .. invierte *mucho dinero para que el español se mantenga / francia invierte *mucho dinero para que el francés se mantenga / los *dos .. pienso que (xxx) en guinea ecuatorial in=in=u=un français=disons un français atro / eh? / un français africain

363.B: [lacht]

364.J: eh? / un espagnol avec des mots français et des mots pidgin etcetera / .. mais / la présence / de l'espagne / en guinée équatoriale / est garantie / parce que c'est la langue la plus utilisée dans les moyens de communication / c'est=parce que c'est la langue la plus connue . par les adultes / . *mais / . de aquí a . cincuenta años / si se dimos así / . el ba=el español abaja . de número de hablantes / .. porque el *francés . está (empujando) fuerte el *francés euh (remisa) cursos gratuitos / (envía los) estudiantes a francia / para que aprenden allí / entonces / .. parce que le français c'est=le français est=c'est une=c'est une langue *rigide

365.B: mm

366.J: oui / *ou tu parles correctement / *ou tu ne parles pas // et le=le français ne peut pas permettre euh des incorrections / ou (autrement) les=des=des=des expressions bon malconstruites en français non non non / c'est une langue *rigide // euh *pour éviter ça / la france euh envoie des profs . en *france / pendant un mois deux mois trois mois // cuando *vuelven a guinea ecuatorial / hablan mejor y enseñan mejor // mais=mais lo=españa no lo hace / entonces

367.B:

[m / [lacht]

368.J: es=es=lo *digo / es=francia *gana / (gana francia) // por eso / .. además . euh voyez euh / la guinée équatoriale c'est cinq cent=cinq cent quatre vingt mille habitants entonces / euh la guinea ecuatorial fait partie del=del=du franc *cfa / entonces euh la guinea ecuatorial c'est=c'est=il n'y a aucun (x) à côté / il n'y a aucun (x) à côté / il y a: saõ tomé y *príncipe / qui ont aussi leur *langue / lo française comme langue *officielle=(co)officielle / *et la plus part des

=des=des=l=des=des comerciantes etcetera / que van a guinea ecuatorial son *francófonos /
euh radio france . *international / eh eh se recibe en guinea ecuatorial todos los *días

[.....]

369.B: entonces es posible / que: francés va a ganar / de:

370.J: [zucht] oui

371.B: [lacht]

372.J: au (xxment) de nos langues oui / oui

373.B: entonces no sólo las lenguas . africanas en . guinea . ecuatorial van a desaparecer / pero
también el español

[.....]

374.J: por razones políticas . *no puede desaparecer el español / razones políticas // sobre todo debido
al *peso del español que hay en el mundo

375.B: mm

376.J: bien // por razones estratégicas . a francia le interesa *ampliar su . zona de influencia en
áfrica / ... por razones políticas . a españa le *interesa . mantener el español en guinea
ecuatorial // ce sont des *choses différentes

377.B: [lacht]

378.J: razones estratégicas / razones políticas // razones políticas (que) están en cuenta con el
*apoyo . de *los . trescientos cuatrocientos millones de personas que hablan español en el
mundo // ... en *francia / (cuántos) son ciento cincuenta millones / vale // entonces hay *más .
personas que hablan español // entonces *españa . se apoya en eso para que . en guinea
ecuatorial no desaparezca el español / .. porque si desaparece el español en guinea ecuatorial /
francia perderi=digo españa perdería . *eso / (oye) la présence des langues . dans *quatre
continents / est plus=très important / ... por eso *españa ahora está luchando para que el
*español . se hable en filipinas

379.B: [lacht]

380.J: porque no quiere perder presencia en los cuatro continentes

381.B: [sí]

382.J: y *eso / a la hora de=a (xx) / es muy importante // (xx) de pouvoir de bon (beaucoup de ma)
langue se parle en asie / en afrique / en europe / et en *amérique / c'est très important

383.B: mm

384.J: {[stil] razones políticas}

385.B: [lacht]

- 386.J: razones estratégicas / o:h l'influence de la france en afrique au moment est considerable / plus au moins incorporée la guinée équatoriale dans la zone du franc *cfa / alors la f=le français est devenue langue officielle aussi
- 387.B: [lacht] .. [lacht]
- 388.J: ces=les hommes politiques sont=sont . {[lacherig] intelligents / ils sont intelligents}
- 389.B: [[lacht harder]
- 390.J: entonces / .. *unos lucharán para que . =españa luchará para que el=el francés=el español no desaparezca / francia luchará para el español desaparezca / o sea cada *uno está luchando / es un campo de batalla (francés) guinea ecuatorial
- 391.B: [lacht]
- 392.J: {[stil] campo de batalla}
[...]
- 393.B: euhm / entonces pienso que: he preguntado [lachje] casi todo [lacht harder] que quería . saber / euhm / no / *una más / euhm / usted ha=ha dicho que euhm . por ejemplo=que sería mejor . que: el bubí fang *y ndowé serían lenguas oficiales en su región
- 394.J: mm
- 395.B: por qué no el pidgin?
- 396.J: porque pidgin no tiene región
- 397.B: ah [lacht]
- 398.J: quiero decir el pidgin english / euh c'est une langue . qui se parle au cameroun . en la parte litoral / c'est une langue qui se parle . au nigéria / parte litoral / au ghana / sierra leona / liberia / en *chine / etcetera (xx) hablada en muchos sitios
- 399.B: mm
- 400.J: por eso no=el pidgin no tiene una=no podemos rela=relacionar el pidgin . con *un pueblo
- 401.B: mm
- 402.J: quiero decir con unas=con una *etnia / no / c'est une langue véhiculaire / c'est une langue:
(xxx)
- 403.B: y no puede ser oficial también
- 404.J: no (x)
- 405.B: [o *no sería bien
- 406.J: no / no / no puede / no puede por=no puede // euh / en muchos sitios del mundo se ha intentado que sea lengua oficial pero / euhm no / es como=el=el pidgin es como una especie de esperanto
- 407.B: m

- 408.J: entonces el esperanto lengua oficial / .. / por qué? porque para que una lengua sea oficial necesita un poder económico / . poder=*primero poder demográfico / segundo poder económico / pode:r *militar / pode:r eu:h digamos tecnológico etcetera (entonces) / entonces el pidgin no tiene=no tiene presencia demográfica
- 409.B: ah sí
- 410.J: no lo tiene / entonces no podría / cómo = *cómo podría . avalar su inter=su oficialidad
- 411.B: sí / .. / sí / euhm s euhm / sí pienso que he preguntado todo / ah eh / algo que: *no comprendé en su libro [lacht]
- 412.J: mm
- 413.B: euhm / usted ha es=es=euhm escrito que: euhm / ahora hay dos regiones?
- 414.J: mm
- 415.B: en guinea ecuatorial
- 416.J: mm
- 417.B: pero en dos mil . quince?
- 418.J: mm
- 419.B: serían dos plus dos / n:o comprendo eso
- 420.J: {[begrijpend] m: m} / naciones / . naciones / quiero decir euh *allí hablo de naciones / .. m: / si las *cosas funcionan bien / en el=en el supuesto caso de que las cosas funcionan bien / habría . como *cuatro naciones no? / habría la nación *bubi / la nación *fang / la nación *ndowé / y la nación ambó // (hemos) visto allí que / *bisió . desaparece
- 421.B: mm
- 422.J: por eso no . (xxx) no?
- 423.B: [ah sí
- 424.J: porque el bisió . estaría ya eh *absorbido / entonces desaparece
- 425.B: mm
- 426.J: los otros *cuatros estarían . (xxxxx)
- 427.B: sí
- 428.J: por qué digo *eso porque el=digo *dos / porque / la colonización dijo do=hablá de dos=dos regiones no? / la región insular / que conta=que contaba con el *fe=fernando poo y *annobón / la región continental contaba río muni . y las islas . combes / si=si *buscamos el entendimiento y la euh euh . *soledaredad . entre los pueblos de guinea ecuatorial / entonces euh encontraríamos una=un nación *bubi / nación *ambó / porque son dos *islas / que están separadas / distan como (so)cientos kilómetros / y dicen que son=forman parte de la misma . provincia (xxx) / no se entienden
- 429.B: [lacht]

- 430.J: heh? / entonces es lo básico es que las dos estén cada una a su *sitio / o que estén=forman parte de un estado . *político / y luego pues euh nación el=río *muni / es una nación está claro / y luego los=los *ndowé / está claro / y es por eso hablo de . *dos más dos // {[stil] dos más dos}
- 431.B: ah / lo comprendo / [lacht] / sí / *es todo / eu:hm sabe u=euhm .. euhm=sabe usted libros que son muy interesantes / o sobre (x)
- 432.J: [sobre=sobre esto
- 433.B: o: cosas en que tengo que: pensar
- 434.J: mm
- 435.B: especialmente
[...]
- 436.J: euh *hay un libro / pero *está en inglés
- 437.B: sí
- 438.J: african voices / [B schrijft op] / african . voices / .. / cómo se llaman los autores / .. / yo sé que una autora se llama *kembo / kembo
- 439.B: con
- 440.J: ka
- 441.B: [ka?
- 442.J: ehe
- 443.B: sí
- 444.J: kembo / y el otro se *llama . sure / ese *u=ese=ese *u . ere e
- 445.B: [(x)
- 446.J: kembo sure / (xx) kembo=trait d'union / et c'est así c'est=son los autores / kembo sure // *es un bueno ese libro / porque=que habla . del estado de las lenguas africanas / punto de vista político: / cultural / ya *son (repasos) / (xxx) las lenguas africanas // es u:n=yo lo *léí cuando= (creo) el año pasado / sí / pasado / sí / lo leí / y es un libro . que te habla del *estado . de las . lenguas / [geluid] (xx) / je ne sais *pas si je=je me=je me=je l'ai ici / (xx) / / oui / oui / tu vois? / kembo / sure / oui?
- 447.B: mm
- 448.J: voilà / african voices an *introduction . to the language . and linguistics of africa
- 449.B: (xx) una vez
- 450.J: (xxx) / .. / dos mil uno / ... / (xxx) / sí / .. / hay más / euh fijate / tu *vois / il y=il y a des choses pas à / *linguistique . unification . and language . rights / es un=c'est=c'est un article qui était publié en=en mille neuf cent . quatre vingts quatorze / dans la revue applied linguistics // entonces son=esas cosas

[.....]

451.B: pienso que: tenemos . este euh applied linguistics en la universidad en Bélgica

452.J: [mm / mm [claro

[...]

453.J: con esto una cosa así / más este libro pues tiene (su) tradición

454.B: ah sí

455.J: es que entra de: el *estado de las lenguas / porque lo que *pasa en las len=con las lenguas de guinea ecuatorial / es lo que *pasa con las lenguas de camerún lo que *pasa con las lenguas de sudáfrica lo / lo que *pasa en toda

456.B: mm

457.J: no:=no hay=no hay u=no hay diferencia / en cuan=(entre) unas lenguas y otras / a nivel . político / no hay // por eso lo que yo te puedo decir ahora / te lo (podría) decir pues e / cualquier persona que hace un = un=un=una estudio profundo sobre el estado de las lenguas / te lo va a decir lo *mismo

458.B: mm

459.J: {[stil] lo mismo / .. / lo mismo / . / sí // / (xx) este / este es este / (xx) aquí / en este (bibliografía) (xxxx) / (xxx) (j'ai sou=tout souligné là)

460.B: [[lacht]

461.J: (je vais voir si j'ai d'autres copies) j'ai tout souligné là

462.B: [lacht]

463.J: euh son cosas de uno=de una: . (xx) / y ha dicho conferencia / ... / pero *no nos dejan / no nos dejan / los=los . poderes / no nos dejan / luchar por nuestras . lenguas // .. / et puis je=j'ai *dit eh / (porque) cuando *un= cuando=cuando *un pueblo . se da cuenta de=de que su lengua *debe enseñarse / y lucha *para eso / significa / que está luchando / para . deshacerse de los tiranos de los dictadores

464.B: [lacht]

465.J: y no se puede permitir eso

[...]

466.B: [lacht]

[...]

467.J: a mí me gustaría / porque el único soporte / euh écoute-moi maintenant hablo español / hablo *francés / hablo *inglés / . euh ça=trois langues qui n'ont rien à voir avec . mon identité / .. / mais je suis obligé / oui / lo hablo / mais j'ai une *langue / et une *culture / et (vision) du monde

468.B: mm

- 469.J: langue sauvage culture sauvage vision sauvage d'accord
- 470.B: [lacht]
- 471.J: [mais / comme euh je fais partie . de cette communauté / il faut que je maintient / . il faut que je *rends=je *garantisse la=la continuité de cette communauté / *autrement je pf / .. / (xxxxx) seront=seront des américains perdus / des noirs américains qui sont perdus // digo *ahora e / no hablo de hac=de dentro de . trescientos años no digo *ahora
- 472.B: [lacht]
- 473.J: ahora / parce que les enfants qui s=qui naissent aujourd'hui en europe / (x) des pères=des parents *africains / sont des enfants qui sont *perdus // bien sûr ils sont par exemple des gens qui sont=qui sont nés en france OH JE SUIS FRANÇAIS oui mais oui mais ou tu es français oui / *par la carte d'identité eh / EH JE SUIS BELGE oui oui moi aussi je suis belge mais il y a une petite différence eh
- 474.B: [lacht]
- 475.J: toute=tous mes ancêtres sont belges / et toi: tu viens d'être *belge [lacht] / ça fait euh . une *seconde
- 476.B: [lacht]
- 477.J: moi ça fait eu:h toute l'histoire // entonces esas cosas . *(transforman) después a la gente / porque *no hay manera / *no es esto que hace que los europeos hablen de . dialogues des cultures / interculturalité euh f: / . hablan de diálogo intercultural pero / euh on parlera de dialogues de cultures interculturalité etcetera / *mais / la culture *dominante c'est la mienne
- 478.B: [lacht]
- 479.J: et je suis belge / alors la *culture c'est la=c'est la=c'est *celle qui domine alors / parce que / à *l'école eu / c'est le français ou le néerlandais / pa:s=pas le swahili eh
- 480.B: [lacht]
- 481.J: parce qu'on n'est *pas au kenya / {[ander stemmetje] ah oui oui c'est vrai oui vous avez raison oui} / *mais / mais on s'entend bien {[ander stemmetje] oui oui oui on s'entend bien} / de petit à petit euh ce=ce=ce=ce=ce *gars ou ce=cet *enfant / c'est *combattu / devient *belge / oui / de petit à petit euh il commence à abandonner les=ses *racines etcetera petit à petit à=à abandonner TOUT // c'est comme *moi ou c'est comme l'autre / (x) // entonces la=lo: repito eh repito (xx) que es / los *responsables de que los=las lenguas africanas / y las lenguas de guinea ecuatorial / vayan a *desaparecer / *son nuestros políticos / . *africanos / *no: son eh de francia de españa nonono / la france *lutte . pour le maintient du français / la=l'espagne *lutte il va *tout faire pour que l'espagnol . soit toujours présent / en guinée équatoriale / . alors / los políticos deben hacer lo mismo para sus *lenguas
- 482.B: mm

- 483.J: parce=parce=ils==ils=ils attendent à ce que la *france euh dé=dé=*déforme les=les=les langues africains / eh f: (je ne sais pas moi) / (xxxxxx) faire *ça
- 484.B: [lacht]
- 485.J: je sais=es como enseñar a la *persona a=a=a=a luchar contra mí
- 486.B: [lacht] / ... / (x) / entonces euh / no es (xxxx) / era muy interesante [lacht luidop]
- 487.J: quiero que (x) ha sido
- 488.B: (x)
- 489.J: si tienes algo: *después pues me lo dices por *correo
- 490.B: sí
- 491.J: (xxx) très très très occupé / très très occupé
- 492.B: [[lacht luidop]
- 493.J: tu m'as *vu eh / je suis (xx)
- 494.B: [oui oui oui [lacht]
- 495.B: comme tous les professeurs je pense [lacht luidop]
- 496.J: [blaast] très très occupé / parce que *maintenant je suis=comme je suis le doyen / eh? / de=de=de mon=de cette faculté / alors je
- 497.B: [lacht]
- 498.J: oke / je=je=je (xxx) comment je (xx) à avoir des=un peu de *temps pour / parce que=parce que / comme tu es venue alors ben écoute que je sois là enfin
- 499.B: [lacht]
- 500.J: [c'est un (xxx) / perdu / oui // en tout *cas / si tu euh que des *choses tu vois? / tu m'envoie un = un *courel
- 501.B: mm
- 502.J: eh si je peux te répondre / mais je ne=je ne = je ne t'assure pas que je = j'aïlle le faire *vite eh comme ça rapidement mais
- 503.B: [non non non (xxx) [[lacht]
- 504.J: mais toi aussi as des *choses / des=des=des *livres (x) je dois publier etcetera / et *puis je=je *vois plus rien un dernier=un livre que je=qui s=qui s'(intitule) la francophonie africaine / la: je vais parler de=de=de la france c'est à dire / comment le france a=a *néanti . les langues . de ces ex-colonies . jusqu'à présent / parce qu'il y a: le commonwealth / la=la francophonie / la lusophonie / l'hispanité etcetera / sont des organisations très très *fortes
- 505.B: mm
- 506.J: qui *luttent pour euh leurs intérêts / alors maintenant quand on parle de langues africaines il faut pas=il faut *pas oublier euh l'aspect politique / il faut pas oublier ça ça / parce que au fin de *(x) c'est l'homme politique qui décideh

507.B: mm

508.J: c'est *lui qui décide le maintient ou non d'une langue / c'est lui qui *décide c'est lui qui a *l'argent / c'est lui qui fait les programmes des *écoles / les contenus des *écoles la méthodologie c'est *lui / alors *s'il décide que les langues africaines vont=se vont s'enseigner à le=dans les *écoles / ce va se faire / *s'il décide que *non / elles vont disparaître // parce que nous les enseignants nous=on a encore *pouvoir / les=les *(xxxx) n'a=n'a aucun *pouvoir / ils peuvent écrire ils peuvent enseigner ben s:

509.B: [[lacht]

510.J: voilà / *et bien

511.B: [lacht]

8.2. Bijlage 2: fragment uit interview met Jesús Manuel Machimbo (transcriptie)

Wie? B: Birgit

M: Jesús Manuel Machimbo

N: José Mba Nguema

Waar? Colegio Mayor Nuestra Señora de África, Madrid

Wanneer? 8 februari 2005

Omstandigheden: José Mba Nguema is reeds geïnterviewd, luistert naar dit interview en intervenueert af en toe, de beiden kennen elkaar goed

(...)

1. B: eu:h / dónde aprendió . usted euh las lenguas / euh por ejemplo: ha:y pidgin inglis / e era en las calles o:
2. M: en las calles de malabo //
3. B: sí
4. M: y: / cuando era niño / mi padre trabajaba en una explotación: . de una compañía maderera / en (x) // ahí habían muchos nigerianos / (xxx) //
5. B: mm
6. M: y: *evidentemente se hablaba el pichinglis
7. B: mm
8. M: por la razón que te he dicho antes / porque ahí habían muchos nigerianos // y los nigerianos / al se=al mezclarse con los . *nativos / como los nigerianos . *n:o=n:o hablaban a perfección el español / ni *hablaban ni *oídan las lenguas vernáculos / entonces se buscó . el medio más ↑fácil

9. B: mm

10.M: que fue el pichinglis / que es . un inglés m:

11.N: mal hablado

12.M: mal hablado / un inglés roto / un inglés . digamos vulgar

9. BIBLIOGRAFIE

- African Union. 11/07/2000. *Constitutive Act*. <http://www.africa-union.org/home/Welcome.htm> .
Laatst geraadpleegd op 28/01/2005.
- Agence intergouvernementale de la Francophonie. 2000-2005. 20 mars. *Journée internationale de la Francophonie*. <http://20mars.francophonie.org/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
- Alliance Française. 2005. <http://www.alliancefr.org/> . Laatst geraadpleegd op 25/07/2005.
- The history of the Alliance. http://www.alliancefr.org/rubrique.php3?id_rubrique=221 . Laatst geraadpleegd op 25/07/2005.
- Álvarez Garcia, Heriberto Ramón. 1948. *Historia de la acción cultural en la Guinea Española*. Instituto de Estudios Africanos, Madrid.
- Ambassade de France en Guinée Equatoriale. s.d. *La France en Guinée Equatoriale*.
<http://www.ambafrance-gq.org/> . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- Associations des Français et Amis de Français de Guinée Equatoriale (AFAGE).
http://www.ambafrance-gq.org/article.php3?id_article=281 . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- Ecole française “Le Concorde”. <http://www.ambafrance-gq.org/IMG/Ecole.pdf> . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- Institut Culturel d'Expression Française de Malabo (ICEF). <http://www.ambafrance-gq.org/IMG/icef.pdf> . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- Asumu Ngui, Tomás Esono. 2003. La conversación de las lenguas vernáculas. *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*. No. 70 (julio). p. 46.
- Ávila Laurel, Juan Tomás et al. 2001. *Misceláneas guineo ecuatorianas. I: Del Estado colonial al Estado dictatorial*. Editorial Tiempos Próximos, La Chaux (Zwitserland).
- Avome Mba, Gisèle. 1999-2000. La Francofonía en Guinea Ecuatorial. *Estudios Africanos*. Vol. XIV, No. 25-26. pp. 109-123.
- Blommaert, Jan. 1997. *Language, nation and state*. Werkdocument. <http://africana.ugent.be/> .
Laatst geraadpleegd op 14/05/2005.
- Bolekia Boleká, Justo. 2001. *Lenguas y poder en África*. Mundo Negro, Madrid.
- Chaussy, Chantal. 1998. Guinée-Bissau. Repères événementiels. In: Chantal, Chaussy. 1998. *L'état de droit*. <http://www.etat.sciencespobordeaux.fr/chronologie/gbissau.html> . Laatst geraadpleegd op 22/07/2005.
- Chimhundu, Herbert. 2002. *Intergovernmental Conference on Language Policies in Africa. Harare, Zimbabwe, 17-21 March 1998. Final Report*. UNESCO.

http://portal.unesco.org/.../en/file_download.php/edaf16f2181f2cfc3f14f9b5144f0acbLanguage+Policies+in+Africa.doc . Laatst geraadpleegd op 01/08/2005.

- Dantea. s.d. *Calendario – Calendar*. 2003. <http://www.dantea.com/calendario-03.htm> . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- de Castro, Mariano L. 1998. España en Guinea: Epígonos de un Imperio (1778-1900). In: de Castro, Mariano & Ndongo, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. pp. 1-105.
- de Castro, Mariano & Ndongo, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo.
- Dirección General del Instituto de Cooperación con el mundo árabe, el mediterráneo, y países en desarrollo. s.d. http://www.aeci.es/9-Proyectos/icma/ftp/DG_ICMA.pdf . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- Dirven, René & Pütz, Martin. 2004. Der übergeordnete ideologische Rahmen der Sprachkonflikte weltweit. In: Bromber, Katrin & Smieja, Birgit (eds.). 2004. *Globalisation and African Languages. Risks and Benefits*. Mouton de Gruyter, Berlin. pp. 9-30.
- Evuna Owono Asangono, Alejandro. 1994. *El proceso democrático de Guinea Ecuatorial*. CEIBA, Madrid.
- Gobierno de Guinea Ecuatorial en el exilio. s.d. *Constitución de la República de Guinea Ecuatorial*. <http://www.guinea-ecuatorial.org/pdfs/constitucion.pdf> . Laatst geraadpleegd op 28/01/2005.
- González Echegaray, Carlos.
 - 1959. *Estudios Guineos. Vol. I. Filología*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.
 - 1960. *Morfología y syntaxis de la lengua bujeba*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.
 - 1964. *Estudios Guineos. Vol. II. Etnología*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.
- Goyvaerts, Didier L. 1992. Codeswitching in Bukavu. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. Vol. 13, Nos. 1 & 2. pp. 71-81.
- Hancock, Ian F. 1981. Répertoire des langues pidgins et créoles. In: Perrot, Jean (ed.). 1981. *Les langues dans le monde ancien et moderne*. Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris. pp. 631-647.
- Heine, Bernd. 1990. Language Policy in Africa. In: Weinstein, Brian (ed.). 1990. *Language Policy and Political Development*. Ablex Publishing Corporation, Norwood (USA). pp. 167-184.

- Heine, Bernd & Nurse, Derek (eds.). 2000. *African Languages. An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hughes, Jean-Paul.
 - s.d. Le trilogue à l'honneur (7ème sommet, Nice, 1980). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays_zones_geo_833/afrique_1063/politique_africaine_france_1490/sommets_france_afrique_326/7eme_sommet_1569.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. Solidarité et développement (8ème sommet, Paris, 1981). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/solidarite-developpement-8eme-sommet-paris-1981_1570.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. Le dialogue Nord-Sud face à la crise mondiale (9ème sommet, Kinshasa, 1982). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/dialogue-nord-sud-face-crise-mondiale-9eme-sommet-kinshasa-1982_1571.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. L'Intégrité du Tchad (10ème sommet, Vittel, 1983). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/integrite-du-tchad-10eme-sommet-vittel-1983_1572.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. Autosuffisance alimentaire et développement coordonné (11ème sommet, Bujumbura, 1984). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/autosuffisance-alimentaire-developpement-coordonne-11eme-sommet-bujumbura-1984_1573.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. L'endettement croissant de l'Afrique (12ème sommet, Paris, 1985). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/endettement-croissant-afrique-12eme-sommet-paris-1985_1574.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. Un Plan Marshall pour l'Afrique (13ème sommet, Lomé, 1986). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/un-plan-marshall-pour-afrique-13eme-sommet-lome-1986_1575.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
 - s.d. La dette et les matières premières (14ème sommet, Antibes, 1987). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/la-dette-et-les-matieres-premieres-14eme-sommet-antibes-1987_1576.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.

- [geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/dette-les-matieres-premier-14eme-sommet-antibes-1987_1576.html](http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/dette-les-matieres-premier-14eme-sommet-antibes-1987_1576.html) . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- s.d. Vers la résolution des conflits régionaux? (15ème sommet, Casablanca, 1988). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/vers-resolution-conflits-regionaux-15eme-sommet-casablanca-1988_1577.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- s.d. Prime à la démocratisation? (16ème sommet, La Baule, 1990). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/prime-democratisation-16eme-sommet-baule-1990_1578.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- s.d. Sécurité et interventions militaires (18ème sommet, Biarritz, 1994). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/securite-interventions-militaires-18eme-sommet-biarritz-1994_1580.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- s.d. Bonne gouvernance et développement (19ème sommet, Ouagadougou, 1996). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/bonne-gouvernance-developpement-19eme-sommet-ouagadougou-1996_1581.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- s.d. La sécurité en Afrique (20ème sommet, Paris, 1998). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/securite-afrique-20eme-sommet-paris-1998_1582.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- s.d. L'Afrique face aux défis de la mondialisation (21ème sommet, Yaoundé, 2001). In: Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/afrique-face-aux-defis-mondialisation-21eme-sommet-yaounde-2001_1583.html . Laatste geraadpleegd op 22/07/2005.
- Institut Culturel d'Expression Française. 2005. *Programme Juin 2005*. ICEF Malabo. http://www.ambafrance-gq.org/IMG/programme_juin_2005-5.pdf . Laatste geraadpleegd op 27/07/2005.
 - Ivens Ferraz, L. 1984. The Substrate of Annobonese. *African Studies*. Vol. 43, No. 2. pp. 119-136.
 - Iyanga Pendi, Augusto. 1996. Andrés Ikuga. *Africa Negra*. No. 5, 94-96. p. 47.

- Janson, Tore. 2004. Languages and language names in Mozambique, 150 years ago and now. In: Bromber, Katrin & Smieja, Birgit (eds.). 2004. *Globalisation and African Languages. Risks and Benefits*. Mouton de Gruyter, Berlin. pp. 297-311.
- Journal officiel.
 - 23/12/1983. Décret n° 83-1118 du 20 décembre 1983 portant publication de l'accord entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement de la République de Guinée équatoriale sur l'encouragement et la protection réciproques des investissements (ensemble un échange de lettres), fait à Paris le 3 mars 1982. *Journal officiel*. p. 3701.
<http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/pacte/webext/bilat/DDD/19820085.pdf> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - 22/07/1984. Décret n° 84-679 du 16 juillet 1984 portant publication de l'accord de coopération économique, technique, scientifique et culturelle entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement de la République de Guinée équatoriale, signé à Paris le 28 novembre 1979. *Journal officiel*. p. 2399.
<http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/pacte/webext/bilat/DDD/19790134.pdf> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - 14/08/1985. Décret n° 85-860 du 7 août 1985 portant publication de l'accord entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement de la République de Guinée équatoriale relatif aux instituts culturels d'expression française de Malabo et de Bata, signé à Malabo le 18 décembre 1984. *Journal officiel*. p. 9333.
<http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/pacte/webext/bilat/DDD/19840184.pdf> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - 20/05/1988. Décret n° 88-359 du 11 avril 1988 portant publication de l'accord de coopération militaire technique entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement de la République de Guinée équatoriale, signé à Malabo le 9 mars 1985. *Journal officiel*. p. 5058.
<http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/pacte/webext/bilat/DDD/19850213.pdf> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - 18/05/1989. Décret n° 89-316 du 11 mai 1989 portant publication de l'accord sous forme d'échange de lettres entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement de la République de Guinée équatoriale portant modification de l'accord de coopération militaire du 9 mars 1985, fait à Malabo les 23 décembre 1988 et 2 mars 1989. *Journal officiel*. p. 6245.
<http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/pacte/webext/bilat/DDD/19880302.pdf> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.

- Kamwangamalu, Nkonko M. 2000. Languages in contact. In: Webb, Vic & Kembo-Sure (eds.). 2000. *African Voices. An Introduction to the Languages and Linguistics of Africa*. Oxford University Press Southern Africa, Cape Town. pp. 88-108.
- Kaplan, Robert B. & Baldauf, Richard B., Jr. 1997. *Language Planning from Practice to Theory*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Laitin, David D. 1992. *Language Repertoires and State Construction in Africa*. Cambridge University Press, Cambridge.
- La Machina. 2000. *Calendario. 2004*. <http://www.lamachinateatro.com/calendario2004.htm> . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
- La Verdad.
 - 06/2003. Se celebró en Malabo un seminario-taller sobre Medios de Comunicación, Derechos Humanos y Democracia en la Subregión. *La Verdad*. No. 47. <http://cpds-gq.org/laverdad47/noticia5.html> . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
 - 05/2004. Los resultados electorales prueban el fraude. *La Verdad*. No. 50. <http://cpds-gq.org/laverdad50/noticia3.html> . Laatst geraadpleegd op 29/07/2005.
- Liniger-Goumaz, Max.
 - 1985. Guinée Équatoriale et Zone Franc. Réflexions sur un système monétaire et une récupération. *Genève-Afrique*. Vol. XXIII, No. 2. pp. 57-78.
 - 2001. La hispánica Fernando Póo, centro de influencia anglosajón en el siglo XIX. Cónsules británicos y Misioneros bautistas jamaïcanos, a través de libros americanos viejos y recientes. In: Ávila Laurel, Juan Tomás et al. 2001. *Misceláneas guineo ecuatorianas. I: Del Estado colonial al Estado dictatorial*. Editorial Tiempos Próximos, La Chaux (Zwitserland). pp. 17-60.
- Lipski, John M.
 - 1990. *El español de Malabo. Procesos fonéticos/fonológicos e implicaciones dialectológicas*. Centro Cultural Hispano-Guineano, Malabo.
 - s.d. *The Spanish of Equatorial Guinea: research on la hispanidad's best-kept secret*. <http://www.estrada.com.ar/institucional/general/noticia.asp?IdSeccion=19&IdNotNov=103> . Laatst geraadpleegd op 27/01/2005.
- Maho, Jouni Filip.
 - 2003. A Classification of the Bantu Languages: An Update of Guthrie's Referential System. In: Nurse, Derek & Philippon, Gérard (eds.). 2003. *The Bantu Languages*. Routledge, Londen. pp. 639-651.

- 2004. How many languages are there in Africa, really? In: Bromber, Katrin & Smieja, Birgit (eds.). 2004. *Globalisation and African Languages. Risks and Benefits*. Mouton de Gruyter, Berlin. pp. 279-296.
- Martínez Carreras, José U. 1998. España y Guinea Ecuatorial desde 1968. In: de Castro, Mariano & Ndong, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. pp. 219-229.
- Mbomio Nsué, Leandro. 1984. Primer Congreso internacional Hispánico-Africano de Cultura en Guinea Ecuatorial. *Muntu*. No. 1. pp. 135-149.
- Meeuwis, Michael & Blommaert, Jan. 1998. A monolectal view of code-switching. Layered code-switching among Zairians in Belgium. In: Auer, Peter (ed.). 1998. *Code-switching in Conversation. Language, Interaction and Identity*. Routledge, London. pp.76-95.
- Ministère des Affaires étrangères. s.d. *France diplomatie*. <http://www.diplomatie.gouv.fr/> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - La rigueur économique (17ème sommet, Libreville, 1992).
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/rigueur-economique-17eme-sommet-libreville-1992_1579.html . Laatst geraadpleegd op 22/07/2005.
 - L'Afrique et la France, ensemble, dans le nouveau partenariat (22ème sommet, Paris, 2003).
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo_833/afrique_1063/politique-africaine-france_1490/sommets-france-afrique_326/afrique-france-ensemble-dans-nouveau-partenariat-22eme-sommet-paris-2003_8408.html . Laatst geraadpleegd op 22/07/2005.
- Ministerio de Asuntos Extranjeros. 2003. *Guinea Ecuatorial*.
<http://www.mae.es/documento/0/000/000/622/GUINEAECUATORIAL.pdf> . Laatts geraadpleegd op 27/07/2005.
- Movimiento para la Autodeterminación de la Isla Bioko. <http://www.maib.org/> . Laatst geraadpleegd op 06/04/2005.
 - *Manifiesto dirigido al presidente de la República de Guinea Ecuatorial Excmo. Sr. D. Teodoro Obiang Nguema Mbasogo*. <http://www.maib.org/Documentos/MANIFIESTO.htm> . Laatst geraadpleegd op 23/03/2005.
- Myers-Scotton, Carol. 1990. Elite Closure as Boundary Maintenance: The Case of Africa. In: Weinstein, Brian (ed.). 1990. *Language Policy and Political Development*. Ablex Publishing Corporation, Norwood (USA). pp. 25-42.

- Ndongo-Bidyogo, Donato.
 - 1998. Guineanos y españoles en la interacción colonial (1900-1968). In: de Castro, Mariano & Ndongo, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. pp. 107-217.
 - 1999. Relaciones entre España y Guinea Ecuatorial: Anatomía de un desencuentro permanente. *Estudios Africanos*. Vol. XIII, No. 24. pp. 51-63.
- Negrín Fajardo, Olegario.
 - 1993. *Historia de la educación en Guinea Ecuatorial. El modelo educativo colonial español*. U.N.E.D., Madrid.
 - 2001. Las “Máximas educativas” de la dictadura de Francisco Macías Nguema. In: Ávila Laurel, Juan Tomás et all. 2001. *Misceláneas guineo ecuatorianas. I: Del Estado colonial al Estado dictatorial*. Editorial Tiempos Próximos, La Chaux (Zwitserland). pp. 87-100.
- Ngom Faye, Mbare. 1996. *Diálogos con Guinea. Panorama de la literatura guineoecuatorial de expresión castellana a través de sus protagonistas*. Labrys 54, Madrid.
- Ohly, Rajmund. 2004. Triglossia: African privilege or necessity. In: Bromber, Katrin & Smieja, Birgit (eds.). 2004. *Globalisation and African Languages. Risks and Benefits*. Mouton de Gruyter, Berlin. pp. 103-116.
- Organisation Internationale de la francophonie. 1999-2005. <http://www.francophonie.org/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
 - La Francophonie. <http://www.francophonie.org/francophonie/> . Laatst geraadpleegd 24/07/2005.
 - Présentation. <http://www.francophonie.org/francophonie/presentation/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
 - Les grandes dates. <http://www.francophonie.org/francophonie/histoire/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
 - La structure. <http://www.francophonie.org/francophonie/structure/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
 - Les Sommets. <http://www.francophonie.org/francophonie/sommets/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
 - Les instances. <http://www.francophonie.org/francophonie/instances/> . Laatst geraadpleegd op 24/07/2005.
- Phillipson, Robert. 1992. *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press, Oxford.
- Quilis, Antonio & Casado-Fresnillo, Celia. 1995. *La lengua española en Guinea Ecuatorial*. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid.

- RESAFAD-TICE en Guinée équatoriale. s.d. http://www.edusud.org/spip-guinequ/site_resafad_guineq2/ . Laatst geraadpleegd op 11/03/2005.
- Ruiz Martínez, Ana María. 2003. La enseñanza del español como lengua extranjera en Guinea Ecuatorial y la interferencia de las lenguas indígenas. In: Pérez Gutiérrez, M. y Coloma Maestre, J. (eds.). 2003. *El español, lengua de mestizaje y la interculturalidad, Actas del XIII Congreso Internacional de la Asociación para la Enseñanza del Español como Lengua Extranjera, ASELE (Murcia, 2-5 de octubre de 2002)*. Universidad de Murcia, Murcia. pp. 762-770. <http://www.sgci.mec.es/redele/biblioteca/asele/69.ruiz.martinez.pdf> . Laatst geraadpleegd op 27/01/2005.
- Sánchez, Aquilino. 1992. Política de difusión del español. *International Journal of the Sociology of Language*. No. 95. pp. 51-69.
- SIL International. 2005. *Ethnologue. Languages of the World*. <http://www.ethnologue.com/> . Laatst geraadpleegd op 28/07/2005.
 - Batanga. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bnm . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
 - Benga. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bng . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
 - Bube. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bvb . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
 - Caka. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ckx . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
 - Fa D'ambu. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=fab . Laatst geraadpleegd op 09/07/2005.
 - Fang. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=fan . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
 - Fernando Po Creole English. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=fpe . Laatst geraadpleegd op 10/07/2005.
 - Gyele. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=gyi . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
 - Languages of Belgium. http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=BE . Laatst geraadpleegd op 30/07/2005.
 - Languages of Equatorial Guinea. http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=GQ . Laatst geraadpleegd op 28/07/2005.
 - Luxembourgeois. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ltz . Laatst geraadpleegd op 30/07/2005.

- Molengue. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bxo . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
- Ngumba. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=nmg . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
- Ngumbi. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=nui . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
- Oroko. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bdu . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
- Picard. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=pcd . Laatst geraadpleegd op 30/07/2005.
- Seki. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=nyi . Laatst geraadpleegd op 11/07/2005.
- Spanish. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=spa . Laatst geraadpleegd op 10/07/2005.
- Vlaams. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=vls . Laatst geraadpleegd op 30/07/2005.
- Yasa. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=yko . Laatst geraadpleegd op 06/07/2005.
- Site Web Institucional de Guinea Ecuatorial. 2002. <http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - Geografia. <http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/guineees/indexbienv1.htm> . Laatst geraadpleegd op 28/01/2005.
 - Los escudos del País. <http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/guineees/indexbienv1.htm> . Laatst geraadpleegd op 28/01/2005.
 - Ministerio de Asuntos Exteriores, Cooperación Internacional y Francofonía. <http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/guineees/indexbienv1.htm> . Laatst geraadpleegd op 23/07/2005.
 - Ministerio de Información, Turismo y Cultura. Los medios de comunicación social. http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/guineees/medias_mininfo.htm . Laatst geraadpleegd op 28/01/2005.
 - NENE BANTU presentara a Guinea Ecuatorial en la IV edición del Festival Panafricano de Musica en Brazzaville (República del Congo). http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/guineees/actu_culture.htm . Laatst geraadpleegd op 27/07/2005.
 - Provincias. <http://www.ceiba-guinea-ecuatorial.org/guineees/indexbienv1.htm> . Laatst geraadpleegd op 13/07/2005.

- Stroud, Christopher. 2004. Revisiting reversing language shift: African languages in high modernity. In: Bromber, Katrin & Smieja, Birgit (eds.). 2004. *Globalisation and African Languages. Risks and Benefits*. Mouton de Gruyter, Berlin. pp. 85-101.
- UNESCO. 06/05/2005. *Interactive Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing online*.
http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=7856&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html . Laatst geraadpleegd op 26/06/2005.
- Vansina, Jan. 1995. New Linguistic Evidence and 'the Bantu Expansion'. *The Journal of African History*. Vol. 36, No. 2. pp. 173-195.
- Webb, Vic & Kembo-Sure (eds.). 2000. *African Voices. An Introduction to the Languages and Linguistics of Africa*. Oxford University Press Southern Africa, Cape Town.
- Wolff, H. Ekkehard. 2000. Language and society. In: Heine, Bernd & Nurse, Derek (eds.). 2000. *African Languages. An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge. pp. 298-347.
- WorldAtlas.Com. s.d. *Equatorial Guinea*.
<http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/africa/gq.htm> . Laatst geraadpleegd op 31/07/2005.
- @tribu. 2000. *Institut Culturel d'Expression Française*. <http://www.chez.com/icefmalabo/> . Laatst geraadpleegd op 11/03/2005.

10. OVERZICHT KAARTEN EN TABELLEN

10.1. Kaarten

Kaart 1. Situering van Equatoriaal-Guinea in Afrika.....	3
Kaart 2. Situering van Bioko, Río Muni, Corisco en de Elobeyes.....	3
Kaart 3. Río Muni.....	3
Kaart 4. Bioko.....	4
Kaart 5. Annobón.....	4
Kaart 6. Corisco.....	4
Kaart 7. Endogene taalfamilies.....	16
Kaart 8. Exogene talen.....	17
Kaart 9. Pidgins en creolen.....	18

10.1.1. Bronnen van de kaarten

- Kaart 1. uit: Quilis, Antonio & Casado-Fresnillo, Celia. 1995. *La lengua española en Guinea Ecuatorial*. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid. p. 12.
- Kaart 2. uit: WorldAtlas.Com. s.d. *Equatorial Guinea*.
<http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/africa/gq.htm> . Laatste geraadpleegd op 31/07/2005.
- Kaart 3. uit: de Castro, Mariano & Ndongu, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. p. 99.
- Kaart 4. uit: de Castro, Mariano & Ndongu, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. p. 5.
- Kaart 5. uit: de Castro, Mariano & Ndongu, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. p. 7.
- Kaart 6. uit: de Castro, Mariano & Ndongu, Donato. 1998. *España en Guinea. Construcción del desencuentro: 1778-1968*. Sequitur, Toledo. p. 57.
- Kaart 7. uit: Heine, Bernd & Nurse, Derek (eds.). 2000. *African Languages. An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge. p. 2.
- Kaart 8. uit: Heine, Bernd & Nurse, Derek (eds.). 2000. *African Languages. An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge. p. 343.
- Kaart 9. uit: Heine, Bernd & Nurse, Derek (eds.). 2000. *African Languages. An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge. p. 328.

10.2. Tabellen

Tabel 1. Interviews en persoonlijke communicatie.....	12
Tabel 2. Overzicht voor Bapuku, Benga, Bubi, Fang en Bayieli.....	39
Tabel 3. Overzicht voor Balengue, Bisió, Ndowé, Baseke en Yasa.....	40